

NABOSKAP

Masteroppgave.

Videreutdanningsmaster i urbanisme ved
Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo.

Sigrid Furuholt Engelstad

Takk til min fantastiske mann og barn som har vært så tålmodig og støttende gjennom arbeidet med denne oppgaven. Takk til mamma som har hjulpet til å få livet til å gå rundt.

Takk til mine inspirerende veiledere Gro og Lisbet som har heiet og trodd på meg.

Takk til min arbeidsgiver, Asplan Viak AS, som har langt til rette slik at oppgaven kunne realiseres.

2022

Veileder: Gro Sandkjær Hanssen,
NIBR, Oslo met

Lisbet Harbo, AHO.

Forord

Vi er ulike som mennesker, med ulike behov og ønske om sosial kontakt. Men det vi alle trenger er å være en del av et felleskap og bli sett, på jobben, blant venner, i familien, på trening, i gata, av naboer. Disse ulike felleskapene gir vi ulik tid og oppmerksomhet, i forhold til hvilke behov vi har og hvor vi er i livet. Dette gjelder også de felleskapene vi har der vi bor. I noen perioder, som i småbarnsperioden, trenger vi naboene og den nære familie og venner mest, men dette kan endre seg når barna blir store og flytter ut. Når vi blir eldre kommer kanskje dette behovet tilbake, hvor naboene og de menneskene vi ser mest, også betyr mest. Dette kan bety at naboskapet også endrer seg i forhold til livssituasjon og alder.

Jeg er selv i den perioden av livet hvor jeg trenger nær familie, nære venner og naboer.

Småbarnslivet er krevende, og det kjente sitatet: «it takes a village» har fått en betydning. Fordi det kjennes ut som at det krever en liten landsby av felleskap både for oss og barna, og det er vi så heldig å ha på det stedet vi tilfeldigvis endte opp, med de naboene som var der og de som kom.

Nabolaget jeg bor i, har jeg lenge ønsket å studere. Det hele startet da jeg for 10 år siden opplevde, og til daglig opplever, gleden av å være del av et tett og trygt felleskap med naboer som jeg og min familie opplever som en livgivende dimensjon i hverdagen. Nabolaget handler ikke om den enkelte gode naboen, men et kollektiv av mennesker som er en del av vårt utvidede nettverk. Nabolaget som kollektiv er vi i daglig kontakt med, ut av døra på morgenen, i følgegrupper på vei til skolen, på bussen til jobb, passerende på sykkel på vei hjem, på lekeplassen på ettermiddagen, rundt et felles middagsbord, ut for å kaste søpla eller hente posten. Det kollektive nabolaget er med oss i stor eller i mindre grad hele tiden, og det får meg til å føle at jeg er en del av et stort felleskap, hvor vi blir sett, er trygg.

Å oppleve å bo i et nabolag som ikke bare er det når jeg går tom for melk eller sukker. Men som planter i hagen og ordner til vi kommer hjem etter å ha giftet oss, som ringer på med fersk bakst eller kakerester, som tilbyr seg til å passe barn når de har hørt en krangel gjennom et vindu, som gir en klem når livet er vanskelig, eller som får deg til å føle at du ikke er alene, selv om alle er hjemme i sitt eget hus, det er det unike med det gode fellesskapet og naboskapet.

Det er dette felleskapet og naboskapet jeg skal utforske i denne oppgaven.

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	5
Innledning og bakgrunn for valg av tematikk.....	5
Rammer for oppgaven og forskningsspørsmål.	7
TEORETISKE PERSPEKTIVER	10
Bærekraftige nabolag og samfunn	14
Naboskap.....	16
Sosial samhörighet og sosial kapital.....	18
De bygde strukturene og omgivelsene.....	20
Nabolagseffekter	25
Sammenfatning av teori.....	27
METODE OG FREMGANGSMÅTE.....	34
Kvalitativ casestudie	34
Valg av case studier	34
Casestudier	34
Halvstrukturerte intervju og gjennomføring av intervju.....	35
Utvelgelse av informanter.....	36
Bearbeiding og fortolkning av datamateriale.....	36
Analyse av intervjuene	37
Informert samtykke.....	37
Etikk, anonymitet og konfidensialitet	37
Forskerens rolle	38
PRESENTASJON AV NABOLAGS CASENE.....	39
Enebakkveien 37.....	40
Om Enebakkveien.....	40
Historisk blikk på Enebakkveien 37, og Vålerenga	41
Området i dag.....	42
Tåsenløkken hageby	44
Om Tåsenløkken hageby	44
Historisk blikk på Tåsenløkken hageby og områdene rundt.	46
Området i dag.....	47
Bananblokka på Ammerud	48
Om bananblokka	48
Historisk blikk på Ammerud og drabantbyen.....	48
Området i dag.....	51
Vindmøllebakken.....	53

Om vindmøllebakken	53
Historisk blikk på Vindmøllebakken og den kompakte byen	54
Området i dag.....	55
ANALYSE	57
Omgivelsene	57
Omgivelsene og nabolagene	58
Nabolagets grenser	62
Grønne kvaliteter i eller i tilknytning til nabolagene.....	66
Oppsummering av funnene i omgivelsene.....	69
Det bygde	71
Nabolagenes form og struktur	71
Møteplasser og fellesarealer	79
Forholdet mellom de private, halv- private og offentlige rommene	82
Oppsummering av kapitelet om det bygde.....	86
Menneskene.....	87
Livsfaser og bostabilitet.....	87
Trygghet i nabolaget.....	89
Organisering av felles aktiviteter, hverdagslivet og det sosiale	91
Oppsummering av kapitelet om menneskene.	95
AVSLUTNING.....	96
LITTERATURLISTE.....	100

INNLEDNING

Innledning og bakgrunn for valg av tematikk

Vi bor alle et sted, et sted vi liker, et stoppested på en reise, et sted vi helst vil flytte fra, eller et sted vi vil bo resten av livet. Steder kan ha ulik betydning og innvirkning på livene våre. De er med på å forme oss som de menneskene vi er eller kanskje blir seinere, der vi planter noen frø som kan bli til store trær, eller bare noen små blomster som ligger igjen som minner oss om noe som var. Ulike steder kan gjøre oss svake og sårbare, sterke og modige, eller et sted der vi kan være akkurat som vi er. De kan vise oss veien videre, eller bare la tiden gå og holde oss i ro.

Akkurat det stedet vi bor, i den leiligheten eller det huset er ofte et resultat av mange tilfeldigheter. Byen, bydelen og området vi bor i er ofte planlagt, men det at vi endte opp akkurat her, med disse naboene, har en høy grad av tilfeldighet. Det at vi blir ett sted eller flytter videre er ikke så tilfeldig. Det handler om det vi møter når vi flytter inn et sted, om det passer med der vi er i livet og om de menneskene som allerede er der eller kommer.

Nabolaget er perioder i livet et veldig viktig sted. Det har både en viktig samfunnsmessig rolle, men er også viktig for den sosiale tilhørigheten, som har stor betydning i et folkehelseperspektiv og kan forhindre ensomhet og gi bedre mental helse.

I denne oppgaven ønsker jeg å studere nabolaget og det nære naboskapet, og vil derfor utforske spørsmålet: Hva som kjennetegner det nære naboskapet, hvordan vokser det frem, hvordan påvirker omgivelsene rundt, og skaper de bygde strukturene og menneskene sammen skaper det gode felleskapet, og naboskapet.

Som utdannet samfunnsplanlegger og nå snart urbanist står jeg i skjæringspunktet mellom ulike teoretiske tradisjoner, urban design/urban life og det sosiologiske samfunnsvitenskapelige perspektivet. I denne oppgaven vil jeg forsøke å brygge bro mellom disse teoretiske tradisjonene. Oppgaven vil være retningsgivende av de empiriske studiene og intervjuer som er gjennomført, og er styrende for oppgavens form og bruk av ulike teoretiske perspektiver. Av den grunn vil jeg både se på urban teori og teori om arkitektur og dens påvirkning på mennesker, i tillegg til teori som også beskriver det levde samfunnet fra en sosiologisk vinkel.

I min jobb som byutvikler og samfunnsplanlegger, er jeg ofte med i den utviklingsfasen av prosjekter hvor nye av byområder eller en ny bydel skal utvikles og bygges. I mitt arbeid har jeg ofte lurt på hva som er avgjørende for at et nabolag skal oppleves som godt og hva som er nøkkelen for at naboene skal utvikle gode og nære felleskap.

Det er ikke tradisjon for å gjennomføre etterstudier av nye nabolag, og vi som byutviklere benytter oss kanskje i litt for stor grad av antakelser om hva vi mener tilrettelegger for gode og inkluderende nabolag, istedenfor å gjøre undersøkelser og studier, av det vi allerede har bygget.

I arbeidet med denne oppgaven har jeg fått mulighet til å teste ut min egen forståelse om hva jeg mener er viktig for at et nabolag skal oppleves som et godt sted å bo, og hvor betydningsfullt naboskapet kan være. Jeg har selv opplevd at det jeg trodde var viktig for meg da jeg flytte inn i Tåsenløkken Hageby, anser jeg nå som mindre viktig nå, fordi det å være en del av felleskapet i nabolaget, har blitt betydningsfullt for meg.

Intervjuene til denne oppgaven ble gjennomført sommeren 2020. Intervjuene ble gjennomført etter den første koronabølgen av pandemien, da samfunnet begynte å åpne seg opp igjen. Under korona pandemien ble strukturene i nabolaget synlige og forsterket. Fellesskapsfølelsen ble tydeligere, de som hadde ressurser og tid tok ansvar og det «kollektive vi» kom tydelig frem. Nabolaget er det «sovende» hjelpeapparatet som fikk nytt liv og et stort ansvar. I tillegg ble felleskapet og strukturene i nabolaget forsterket fordi de fleste av oss ble avskåret fra familie og venner, arbeidsplass og våre daglige rutiner. Hjemmet ble både en arbeidsplass, og hvor vi tilbragte all vår fritid, i noen perioder var det også skole og barnehage. Naboer ble forfremmet til våre nærmeste. Det var de vi så og snakket med, som hjalp hverandre når noen havnet i isolasjon, eller bare sa hei, og spurte hvordan det gikk. I denne spesielle situasjonen forsterket nabolagets betydning seg.

Rammer for oppgaven og forskningsspørsmål.

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i fire nabolag for å belyse:

Hva er viktige dimensjoner som må være til stede for at nabolaget skal være bærekraftig og inkluderende slik at det kan utvikles et naboskap?

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i fire nabolagene for å belyse hva jeg mener er viktige dimensjoner som må være til stede for at nabolaget skal være bærekraftig og inkluderende slik at det kan utvikles et naboskap. Ordet naboskap betyr i denne sammenheng et nært kollektivt felleskap.

I denne oppgaven ønsker jeg å belyse om hvordan kvaliteter ved tre dimensjoner kan påvirke styrken av felleskap og naboskap ved studere hvorfor et nabolag oppleves som godt å bo i. Dette skal jeg gjøre ved å utforske en hypotese om at grunnlaget for å skape gode nabolag og nære naboskap må inneha noen sammenfallende kvaliteter ved tre dimensjoner: **omgivelser, det bygde, mennesker.**

Hypotesen skal hjelpe meg å belyse hvordan gode naboskap påvirkes og formes av omgivelsene, de bygde strukturene og menneskene som bor i nabolaget. I hypotesen har jeg lagt til grunn at de ulike dimensjonen må være til stede med en viss kvalitet, men samtidig kan de tilkjenne seg i ulik grad. Det er summen av disse tre dimensjonene som legger grunnlaget for utvikling av naboskap mellom naboer.

Ligningen under illustrerer hypotesen:

Ligningen sier at kvaliteter i omgivelsene, pluss kvaliteter i de bygde strukturene, pluss kvaliteter i hvordan mennesker innenfor nabolaget samhandler, er lik eller legger grunnlag for naboskap.

Jeg skal bruke disse tre dimensjonene til å forstå hva naboskap er, og viktigheten og betydningen av tette felleskap mellom naboer.

Omgivelsene

Kan defineres som et geografisk område som har boligen som utgangspunkt. Omgivelsene er de materielle, sosiale og organisatoriske strukturer som ligger utenfor selv nabolaget, men som griper inn i nabolaget. Omgivelsene er individets nærmiljø som er et stedfestet samhandlingssystem bestående av de materielle strukturene som bygninger, mellomrom og omgivelser. Omgivelsene kan ha en stort geografisk utstrekning, men dette avhenger av de sosiale strukturene vi deltar i hverdagen som jobb, fritidsaktiviteter, hvor venner og andre bekjente oppholder seg. Omgivelsene har stor påvirkning og smelter inn nabolagets identitet og utstrekning. Men det er også med på å ramme inn nabolaget- selv om dette kan være utflytende strukturer

Det bygde- Arkitektur

Er de fysiske og materielle strukturene, og landskapet inne i nabolaget. Denne dimensjonen handler om hvordan de materielle strukturenes egenskaper, deres tilgjengelighet og funksjon kan gi en sosial oversiktighet og funksjonell oppdeling av nabolaget. I tillegg hvordan disse strukturene fremmer eller hemmer sosiale prosesser. De materielle strukturene er boligene, fellesarealene, trappene, inn- og utganger, postkasser, søppelkasser osv.

Menneskene/sosial dimensjon

Denne dimensjonen handler om hvordan de menneskene som bor innenfor nabolagets grenser samhandler og danner fellesskap. Er det en form for organisering av fellesskapet- eller baserer dette seg på spontane hendelser og møter. Hvordan påvirker dette fellesskapene de nære relasjonene mellom naboer, og hvordan kan disse fellesskapene bidra til trygghet og sosial kapital.

Min påstand er at disse tre dimensjonene er viktige for at de som bor i nabolaget skal klare å utvikle det jeg kaller for naboskap. Disse tre dimensjonene kan fungere i nabolagene i ulik grad, men alle dimensjonene er viktige bestanddeler som legger til rette for et godt naboskap, og må sees på og vurderes i sammenheng.

Naboskap

Naboskap er et nært sosialt fellesskap mellom de som bor nær hverandre i et nabolag. Naboskapet kan bestå av både den «Den fjerne naboen» med småpratning i gangen, hjelp til praktiske gjøremål, og som utveksler småtjenester, og den «den nære naboen» hvor nabokontakten er personifisert og hvor man deltar i hverandres hverdagsliv (Nordahl, 1992). Innenfor Naboskapet er det ulike måter å samhandle på, gjennom «møte», «utveksling», eller «forhold» (Robbins, 2002). Naboskapet varierer i forhold til livssituasjon, alder, sosialt nettverk utenfor bosted. Naboskapet har en stor grad av frihet, men samtidig preget av en skjørhet.

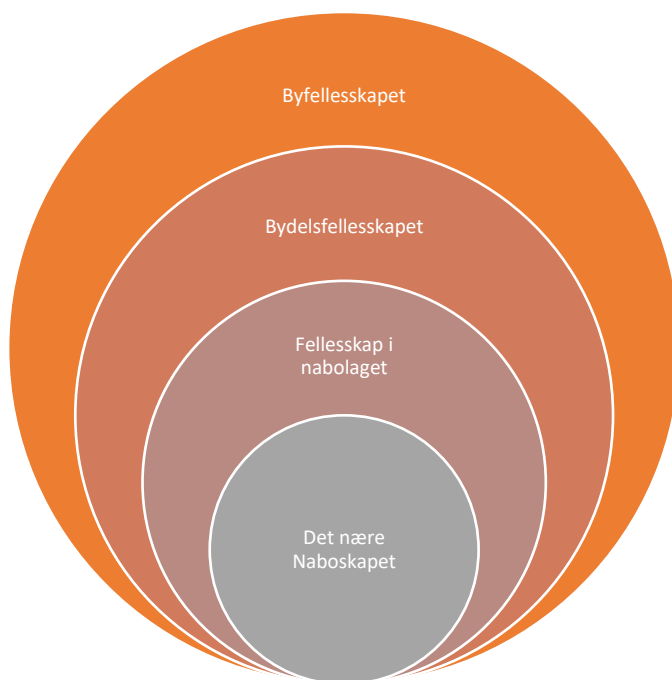
Jeg skal bruke disse tre dimensjonene til å forstå hva naboskap er, og viktigheten og betydningen av tette fellesskap mellom naboer.

For å besvare spørsmålet har jeg studert og intervjuet beboere i fire ulike nabolag i Oslo og Stavanger. Nabolagene som ligger i Oslo er Enebakkveien 37 som er et bofelleskap på Vålerenga, Tåsenløkken hageby, som er en del av Tåsen hageby og ligger på Tåsen, og Bananblokka som ligger på Ammerud. Tåsenløkken hageby bor jeg selv i. Disse nabolags casene representerer ulike tidsaldere, form og eierstruktur, men de representerer de typiske gode nabolagene da de ble bygget. Dermed er de ganske like, selv om de ganske ulike ut i dag.

TEORETISKE PERSPEKTIVER

Nabolag kan defineres i ulike skala. I denne oppgaven har jeg studert nabolag i litt ulike størrelser, men felles for de alle fire er at de er innenfor ett borrettslag, eller en blokk, en bygård, eller innenfor et område med lik bygningsstruktur (som er innenfor ett borrettslag).

Illustrasjonen under viser om ulike lag av sosialt felleskap i byen, hvordan nabolagsfellesskapene kan inndeles (Sandkjær Hanssen, 2021). Denne oppgaven vil primært omhandle den innerste delen, det nære naboskapet. Men oppgaven vil også se på hvordan fellesskapet i det nære nabolaget påvirkes av og kobles til de andre sosiale lagene, som fellesskapet i nabolaget og bydelsfellesskapet. Byfellesskapet diskutere jeg ikke i noe særlig grad i denne oppgaven.

FIGUR 0-1: ULIKE LAG AV SOSIALT FELLESKAP

I denne oppgaven definerer jeg at de fire Case nabolagene er innenfor den innerste sirkelen, det nære naboskapet.

Grunnen til at jeg har valgt å studere det nære naboskapet det er her de dype fellesskapene og vennskapene finner sted, og hvor jeg tror at omgivelsene, de bygde strukturene og menneskene betyr så mye.

Godt fungerende nabolag er en viktig kvalitetsdimensjon for bærekraftige byer. I FNs bærekrafts mål nr.11 bærekraftige byer og samfunn er målet at framtidens byer og bosetningene skal være inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige.

Nabolaget har gjennom årtider hatt ulik betydning og kraft i samfunnet. Fra å være bestående av et arbeidssamfunn, til at landsbyens sosiale liv skulle være et ideal, til funksjonalismen og den sonedelte landsbyen ble karakterisert som menneskefiendtlig og problemskapende (Jacobs, 1961).

På slutten av 1970- tallet skulle bo- og nærmiljøet fungere forebyggende mot at problemer utviklet seg, og sosiale nettverk skulle ta for seg problemer som ensomhet og isolasjon (Tjora, 2012). Det bymessige som funksjonalismen og nabolagsplanlegging søkte seg bort fra, ble idealet på 1980- årene, hvor tettbeboede byer ble sett på som positivt (Tjora, 2012). Byene skulle være funksjonsdelte, med industri og tyngre næringsvirksomheter i enkelte områder, sentrale tjenester og institusjoner i sentrum, og boligområder med friarealer i byen utkanten (Tjora, 2012). I tillegg har det siden 1970- tallet stadig skjedd gentrifiseringsprosesser, hvor denne byfornyelsen som en reversert suburbanisering, har bidratt til at flere mennesker bosetter seg i sentrumsnære områder og bidrar til å redusere areal- og transportbehovet (Tjora, 2012). I boligpolitikken snakker man om en fortetting av de norske byer, med nye bydeler og oppgradering av den eksisterende strukturen. Denne politikken som har blitt kritisert for å ha resultert i for små leiligheter, for trange uterom med dårlige lysforhold, og boligområder med for lav kvalitet. Siden 1980- tallet har nærmiljøpolitikken skiftet fra å være sosioøkonomisk og materiell, til å fokusere på det boligsosiale (Tjora, 2012).

Mye av den sosiologiske tenkningen omkring nabolag bygger på begrepene «Gemeinschaft» og «Gesellschaft», til Ferdinand Tönnies (1887), som brukes for å beskrive ulike fellesskap, henholdsvis det tradisjonelle samfunnet med sterke bånd og avhengigheter mellom individer, og det moderne samfunn med svake bånd, der individene er i kontakt med hverandre i forbindelse med forretningsmessige transaksjoner (Tjora, 2012). Berry Wellmann (1979) deler nabolagets fellesskap i tre deler; det tapte fellesskap, det bevarte fellesskap, og det frigjort fellesskap, hvor ideen om det tapte fellesskapet går ut på at den lokale sosial integrasjonen har gått tapt, og at andre former for relasjoner er kommet til. Teorier om det bevarte fellesskapet viser til at selv om individer ble mer mobile og på den måten fikk sterke nettverk utenfor sitt eget bomiljø, klarte de å bygge nye relasjoner med sine naboer (Tjora, 2012). Teorien om det frigjorte fellesskapet baserer seg på at sosiale fellesskap og personlige relasjoner er like utbredt og viktige for byfolk som for andre, men at det sosiale nettverk vil konstrueres over et større geografisk område for de som bor urbant (Tjora, 2012).

Robbins (2005) sier at nabolaget er en slags mellomsoner; det er der vi begynner å bevege oss fra det offentlige til det private rom og tilbake igjen. Denne mellomsonen blir mer sosial eller mer privat etter som vi beveger oss gjennom den mot hjemmet vårt. Vi beveger oss lett og uten forbehold, fordi vi er omgitt av det kjente, enten det er våre naboer eller butikker eller andre kommersielle institusjoner vi er kunder hos. En følelse av gjenkjennelse signaliserer at vi er på vei hjemover. Nabolaget fyller oss med velvære fordi det er monogent; det er konstant og byr ikke på mange overraskelser, og selv om det pulserer, er det med en puls som har oppstått av gjenkjennelsens glede, og som derfor skyr enhver form for forskjellighet (Robbins, 2005).

For mange urbane mennesker fungerer et relativt stort geografisk område som nærmiljø, for noen gjerne en bydel eller kanskje to. I tillegg bruker folk ofte sosiale nettverk gjennom jobb, skole og fritidsinteresser (Tjora, 2012). Når tette relasjoner oppstår blant mennesker som ofte oppholder seg i nærheten av hverandre, går urbane sosiale nettverk vel så mye på tvers av naboskap, som langs naboskap (Tjora, 2012).

I boka *On Toleration* hevder Michael Walzer (1997) at alle sosiale grupper har behov for noen områder utenfor hjemmet hvor de kan samles, for religiøse ritualer, for lek og fest og for gjensidig hjelp og læring (Robbins, 2005). For å forstå hvordan den slags områder oppstår, skriver Walzer, må man se på en rekke faktorer, ikke minst på hvem som bruker fellesområdene, om folk bruker områdene sammen, hvordan de bruker dem; det vil si om de brukes til mange formål, og om de brukes i samarbeid (Robbins, 2005). Et nabolag er i dagligspråket ganske enkelt et slikt fysisk og sosialt område i forlengelsen av hjemmet (Robbins, 2005). Betegnelsen nabolag betyr gjerne et sted hvor man forholder seg til, eller er nær noen andre. I den forstand er nabolaget et menneskelig fellesskap i et avgrenset område, og et område for sosiale praksisformer (Robbins, 2005). I strukturell eller politisk forstand er nabolaget et bestemt område av byen som preges av et definert miljø eller spesielle boforhold for innbyggerne (Robbins 2005). David Harvey, mener: «at byen i sin ideelle form består av en struktur av nabolag»; og at nabolag er det samme som 'fellesskap'» (Harvey 1998: 69). Innenfor «new urbanism» var nabolaget kjernen både i nyutvikling og rehabilitering av storbyene, og det var avgjørende at nabolagene er kompakte, fotgjengervennlige og åpne for flerbruk (Robbins, 2005).

Byen kan betraktes som et cellemønster der nabolaget utgjør celler av noe forskjellig størrelse og form. Nabolaget blir da et bevist forsøk på å innføre territorialitet og geografisk oppdeling som en måte å styre og forme byveksten på (Dale, 1986). Det planlagte naboskapsenheten ble kritisert for å bidra til en kunstig oppdeling av byen fordi byen ikke fungerer som en samling av avgrensede enheter med preg av selvforsyning (Dale, 1986). Naboskapet manglet fleksibilitet og tar lite hensyn til

at byens befolkning er mobil. En av de største kritikerne til denne oppsplittingen og forenklingen av bysystemet var Jane Jacobs (1961). Hun mente at nabolagsinndelingen reduserte byens egentlige fortinn, nemlig dens naturlige kompleksitet og mangfold som mulighetens marked. Naboskapet må derfor underordnes bysystemet som en underordnet enhet (Jacobs, 1961).

Idealet i byplanleggingen er å få til en god sosial mix, bestående av mennesker av ulike sosial bakgrunn, god spredning i alder og livssituasjon, med ulik utdanning og arbeidssituasjon. Dale (1986), bruker ordet boligsegresjon om sosial mix. Dale (1986) skriver at en vanlig argument lav grad av sosial mix er et homogene grupper med like interesser, verdier og livsstil er nødvendig for å utvikle et tett sosialt liv i nærmiljøet. Argumentet mot dette synet hevder at utvikling av for store ensartede sosial miljøer kan resultere i betydelig ressursforkjeller mellom områder i byen både når det gjelder levekår og oppvekstmiljø. Lav sosial mix over store geografiske området bør derfor bekjempes (Dale, 1986).

Områder med sterk aldersmessig segresjon, områder med en høy andel barn eller eldre i befolkningen, kan også ha uheldige virkinger (Dale, 1986). en stor oppsamling av barn kan skape tøffe lekemiljøer og et ensidig sosialt miljø uten kontakt med eldre generasjoner. Det samme gjelder en høy konsentrasjon av eldre kan bety et fattigere sosialt miljø og en opphoping av mennesker som trenger praktisk hverdagshjelp uten at samfunnet rundt eller nabolaget har kapasitet til dette (Dale, 1986). Det er barn og eldre som jevnt over er de grupper som er mest avhengig av nærmiljøet og kvaliteter i de nære fysiske omgivelsene, hvor effekten av lav sosial mix vært være mest uheldig for disse. (Dale, 1986). Blandete områder med en balansert sosial mix eller moderat homogenitet, det vil si en svak segrasjon, vil gi berikende sosial og aldersmessig variasjon, som kan fremme toleranse, for sosial og kulturelle forskjeller, skape kontakt og forståelse mellom generasjoner og yrkesgrupper, og fremme sosial mobilitet (Dale, 1986). Dette vil også gi en jevn utnyttelse av eksisterende samfunnsmessige tilbud og anlegge over tid.

Nabolag har en viktig sosial dimensjon som et kollektivt felleskap, som kan gi sosial trygghet, motvirke ensomhet, og kan løse noe av byens utfordringer.

Studier fra Kostas Mouratidis (2022) viser at jo tettere folk bor, jo mer fornøyde er vi med nabolaget og jo mer tilfredse er vi med det sosiale livet vårt.

I områder med mange mennesker, godt kollektivtilbud og mange møteplasser er det nemlig lettere å opprettholde flere vennskap og tette sosiale bånd. Kostas Mouratidis (2022) hevder i sin doktorgrad (Is compact city livable? The impact of compact versus sprawled neighbourhoods on neighbourhood satisfaction), at det lenge har vært en oppfatning om at sosiale relasjoner i byen ofte er upersonlige

og overfladiske, fordi folk kan forsvinne i mengden av mennesker, men at funnene til Mouratidis (2022) viser at dette ikke stemmer.

Folk trives i byen, nettopp fordi samvær med andre mennesker er så lett tilgjengelig. En av forklaringene på at byboerne er mer fornøyde, er at de har bredere sosiale nettverk enn de som bor i forstedene. Når mange mennesker bor nær hverandre, møtes folk oftere, og det er lettere å opprettholde vennsforhold, og et godt utbygd kollektivtilbud gjør det enkelt å bevege seg rundt. I tillegg har omgivelsene og tilbud mye å si for trivsel. Møteplasser, som parker, lekeplasser, kafeer, restauranter og utesteder, spiller en viktig rolle for et rikt sosialt liv (Mouratidis, 2022).

Gjennom pandemien har nabolagene fått en sterkere og mer tydelig rolle, som resultat av hjemmearbeid og færre lokale reiser. Handel og tjenesteyting har i større grad skjedd lokalt (Ellefsen, 2022). «Nabolag» har en vid betydning på norsk og omfatter det meste fra boligfelt til bydeler. boligfeltene, der det meste ble bygd ut samtidig, hadde folk til felles at de drev med de samme prosjektene samtidig (privatisert parallellitet), for eksempel barn i samme barnehage, i samme skole og samme idrettslag (Ellefsen, 2022).

«Nabolag», «lokalsamfunn» og «lokale samfunn» er prinsipper/begreper som hadde lav status i byplanlegging i «globaliseringen og eiendomsutviklingens gloriøse tiår» fra 1980 og framover. Modernismekritikken omfattet også en kritikk av «sosial ingeniørkunst» og intensjonen om å skape lokale og trygge samfunn i byen. Generalplanen for Oslo fra 1949 delte utbyggingsområdene inn i bydeler og nabolag med tilhørende diagram som viste hvilke funksjoner som hørte til hvor. Argumentasjonen var at en moderne by er ett system der en har venner og forbindelser overalt og at «nabolag» derfor ikke er et operativt begrep i byutvikling (Ellefsen, 2022).

Det faktum at grensen mellom bolig og arbeid blir mer diffus og at større deler av arbeidet kan skje utenfor en spesifikk arbeidsplass, snur noe om på dette, Og det faller sammen med en kulturell tendens til å dyrke bylivet og det nære (Ellefsen, 2022).

Bærekraftige nabolag og samfunn

Bærekraft og sosial bærekraft er begreper som stadig berører og påvirker hvordan vi utformer og bygger byene våre. Dette er relativt nye begreper som ikke er så utforsket i forhold til nabolag, men det er viktig ha dette med seg perspektivet. Bærekraft eller bærekraftighet er et systemisk begrep som omhandler systemenes evne til å bære, støtte opp om eller opprettholde noe, utenfor eller innenfor systemet. En bærekraftig utvikling betegner en situasjon hvor systemet har evnen til å vedvare eller å forlenge sin form inn i fremtiden (Hostad, Bergsli, 2017).

Sosial bærekraft i denne sammenhengen handler om å legge til rette for trygge og inkluderende lokalsamfunn preget av samhørighet. Sosialt bærekraftige nabolag kan defineres ulikt, og det er ikke en dominerende definisjon for sosial bærekraft, da dette avhenger av hvilken definisjon for sosial bærekraft det legges vekt på.

I denne oppgaven legger jeg vekt på definisjonen til Barron og Gauntlett (2020) som sier at sosial bærekraft oppstår når formelle og uformelle prosesser, systemer, strukturer og relasjoner aktivt støtter fremtidige generasjoners kapasitet til å skape sunne og livgivende samfunn. Sosialt bærekraftige samfunn er rettferdige, mangfoldige, kobler mennesker sammen, demokratiske og gir god livskvalitet.

Denne definisjonen innebærer at sosial bærekraft er en prosess som til stadighet forbedrer tilstanden (Kaur og Evensen, 2021). Når det gjelder bærekraftige nabolag pågår det hele tiden en prosess, på grunn av både endring og utvikling av beboernes sosiale utvikling i tråd med familiesituasjon, i tillegg til å sosialisere inn nye beboere, og endre form etter hvert som nabolaget og samfunnet endrer seg over tid.

Nabolag kan ha betydning for hvilke bånd som knyttes mellom beboere, og i vår sammenheng, hvordan nabolaget i seg selv kan bidra til å fostre for eksempel sosial støtte, affektive bånd, sosial kapital og stedsfølelse, slik (Talen 1999) diskuterer. Flere faktorer spiller inn. Homogene og tydelig avgrensede nabolag, mye brukte offentlige rom, boligeierstruktur, og beboerstabilitet kan generere mer samhørighet. I tillegg er det verdt å nevne at sosiale nettverk ofte er stedsuavhengige, og i dag også virtuelle. For noen kan dessuten stedsfølelse handle om ens tilknytning til et sted uavhengig av det sosiale livet som foregår der. Å anlegge et såkalt ikke-deterministisk syn på hva de fysiske omgivelsene har å si for sosial samhørighet på nabolagsnivå er derfor viktig. Utvikling av de fysiske omgivelsene alene vil ikke nødvendigvis ha positiv effekt på et nabolag eller nærmiljøets samhørighet.

Sosial bærekraft knyttet til sosial samhørighet og inkludering handler på nabolagsnivå om den sosiale støtten som kommer alle beboerne til gode gjennom samhandling og nettverk. Bærekraftighet på dette isolerte nivået handler om hvordan lokalsamfunnet selv kan opprettholde og utvikle seg på en god måte.

Ifølge Markle (2013) er det seks dimensjoner som kjennetegner bærekraftige nabolag:

- Sosial samhandling/sosiale nettverk i nabolaget
- Tilstedeværelse av formelle og uformelle lokale kollektive institusjoner (utover familier mv.)
- Deltakelse i kollektive grupper eller nettverk i nabolaget
- Nabolagets stabilitet

- Stolthet, stedsfølelse
- Trygghet

Et viktig begrep på lokalnivå er sosial støtte, som til forskjell fra sosial isolasjon bidrar til mestring av stress, ifølge denne studien. Sosial støtte henviser til sammensatte sosiale, følelsesmessige, kognitive og atferdsmessige prosesser som oppstår i personlige relasjoner, og som bidrar til at mennesker bedre håndterer vanskelige situasjoner (Dalton et al. 2001, i Markle 2013: 28).

En stor mengde forskning viser sammenheng mellom sosial støtte og fysisk og mental helse. Sterke nettverk og sosiale relasjoner gir personer mer langvarig sosial støtte. Den andre formen er målrettet støtte, som trer inn når en stressfaktor oppstår i form av informasjon, oppmuntring osv. Motsatt skaper manglende sosial støtte og utrygghet i et nabolag psykologisk stress i form av depresjon og angst. Deltakelse har hele tiden blitt trukket fram som et viktig mål og middel for sosial bærekraft i likhet med i helsefremmingsbegrepet. Mens samfunnsdeltakelse er et mål i seg selv, er deltakelse i planlegging og samfunnsutvikling en viktig strategi for å fremme gode løsninger i et lokalsamfunn. Samtidig har medvirkning ofte feilet, selv med de mest sofistikerte metoder (Eizenberg & Jabareen 2017). Befolkningen har ikke følt seg hørt. Sannsynlige grunner er at medvirkning har vært orientert mot kortsiktige mål og prosjekter, de har ikke endret maktstrukturene i beslutningsprosesser, eller planleggere har ikke klart å oversette befolkningens ytringer i utviklingsprosessene (Eizenberg & Jabareen 2017).

Naboskap

I diskusjon om nabolaget som system fremsto nærmiljøbegrepet. Dette begrepet kan sies å være en bro mellom nabolag og naboskap. Sigrun Kaul (1982) definere nærmiljø som et begrep som forsøker å fange inn helheten av menneskers livsmiljø, hvor nærmiljøet er et aktivitetsfelt forankret i hjemmet (Kaul, 1982). Nærmiljø er et begrep som forsøker å fange inn en helhet i menneskers livsmiljø. Kaul (1982), har to definisjoner av nærmiljø, et med utgangspunkt i individet sett innenfra, og et med utgangspunkt i boligområdet eller det lokale samfunn sett utenifra. Den individbestemte definisjonen tar utgangspunkt i den enkeltes daglige aktivitetsfelt, og et individs nærmiljø er de materielle strukturer det bor i og bruker til daglig, og de mennesker man kommer i kontakt med (Kaul, 1982). Vår forståelse av nærmiljøet er ulikt i forhold utstrekning, hvor eldre kan forholde seg til et mindre areal enn ungdommer som har et større geografisk område som de oppfatter som «sitt» nærmiljø (Kaul, 1982). For skolebarn kan nærmiljøet henges sammen med de fysiske strukturene

som møter gjennom aktivitet, som skolen, lekeplassen, idrettshallen, butikken, grøntområder hvor de møter venner o.l., mens en to-åringen omfatter nærmiljøet som lekeplassen og barnehagen (Kaul,1982).

Et utgangspunkt i individs nærmiljø er et stedfestet samhandlingssystem bestående av de materielle strukturene som bygninger, mellomrom, og omgivelser som det bor i og bruker til daglig, og de menneskene man kommer i kontakt med. Et områdebestemt utgangspunkt til nærmiljø er at nærmiljøet er det sosiale livet mellom bygningene, rom og mellomrom, innenfor et avgrenset territorium, hvor en gruppe bor, bruker og eventuelt forvalter en materiell struktur og ulike aktiviteter, dels privat og dels i fellesskap (Kaul, 1982). I denne oppgaven oversetter jeg nærmiljø til naboskap, og definisjonen av naboskapet befinner seg midt mellom disse definisjonene ved at det er et sammensatt lokalisert samhandlingssystem på ulike nivåer (Kaul 1982). Ved å bruke en individbasert definisjon vil forskjellige personer oppleve av naboskap være ulikt selv om de bor innenfor samme område. Ved å kombinere denne med den områdebaserte definisjonen, kan begrepet av størrelsen på naboskapet også inneholde en større geografisk utstrekning.

For mange urbane mennesker fungerer et relativt stort geografisk område som nærmiljø, gjerne en bydel eller to (Tjora). Ifølge Tjora (2012) bruker ofte folk sine sosiale nettverk gjennom jobb, skole og fritidsinteresser langt mer enn de bruker nabobaserte nettverk. Dette er i tråd med sosiologens Georg Simmers syn at byen er en arena for utvikling og frihet, realiseres de urbane beboerne seg selv gjennom skole, jobb og fritidsaktiviteter (Tjora, 2012). Studier har i likevel pekt i retning av at det sosiale potensialet i naboskap, i en urban setting, vil kunne ha betydning for livskvalitet (Torja, 2012). Samtidig er en geografisk definisjon av naboskap ikke så viktig i denne oppgaven, fordi en stor del av det vi som enkeltpersoner definere som naboskap handler om følelser, som rammes inn av det fysiske. Det er følelsen av tilhørighet og fellesskap, av å høre til og være en del av noe. Jeg har en avgrensing når det gjelder hvilke nabolag som er utvalgt som case, men jeg har ikke forsøkt å definere de ulike informantenes definisjon av rammene for naboskapets utstrekning, fordi dette vil variere.

Berit Nordahl (1992) deler naboskapet inn i to typer ut fra kjennskapet naboene har til hverandre. De *fjerne naboene* lever ut rollen som nabo med småpratning i gangene, hjelp til praktiske småtjenester og lignende, hvor naboer møter hverandre tilfeldig gjennom dagligdagse rutiner (Tjora, 2012). For den *nære naboen* er nabokontakten blitt personifisert, her er rollen som den tradisjonelle naboen blitt mindre dominerende, og man opptre i andre roller fordi naboer besøker hverandre, spiser middag sammen og er deltar i hverandres liv (Tjora, 2012).

På den andre siden viser forskning på naboskap at ønsket om å være utilgjengelig kan være et like sterkt ønske som å etablere relasjoner og samhandling, men svake sosial bånd som er preget av lite kontakt har likevel full potensiell tilgang til sosial ressurser i et naboskap (Tjora, 2012). Dette handler om at strukturene for sosial kontakt er tilsted, og at naboskapet også har stor grad av frihet, og handler om valget om å delta eller ikke.

Innenfor nabolaget kan det være ulike måter å samhandle på. Den grov inndeling kan betegnes som «møte», «utveksling», og «forhold». «møte» er den laveste form for nærkontakt, hvor man utveksler personlig informasjon frivillig uten å gi sin identitet til kjenne (Robbins, 2005). Selv om «møtet» er tilfeldig og øyeblikks preget, innebærer det like fullt en gjensidig forståelse av hvilke regler og høflighetskrav som trengs for å samhandle på en ordentlig måte (Robbins, 2005). «utveksling» den mest utbredte urbane samhandlingsformen. Den innebærer ofte en eller annen form for vinning eller tap. Den finner gjerne sted mellom mennesker som har ulik status eller bestemte posisjoner i samfunnet, og følger sosiale konvensjoner og mer eller mindre formelle regler. Utvekslingen skjer ikke mellom personer, men mellom ulike sosiale roller (Robbins). Den høyeste form for nærhet mellom mennesker finner sted i «forhold», som er den mest rendyrkede formen for intim, frivillig samhandling. Det handler om mennesker som går inn i forhold for forholdets skyld, og for å se hva den ene og den andre personen i fortsettelsen tilfører forholdet (Robbins, 2005). Det er spontant og frivillig.

I denne oppgaven er det «den nære naboen» slik Nordahl (1992), beskriver det, og en kombinasjon mellom «Uttevling» og «forhold» fra Robbins (2005) som betegner det jeg mener med naboskap.

Sosial samhørighet og sosial kapital.

Naboskapet handler om den sosiale samhørigheten innenfor nabolaget. Om vi ser livskvalitet og velferd i en geografisk eller stedlig kontekst – i et mindre geografisk område, et lokalsamfunn eller et nabolag– framheves ofte betydningen av sosial samhørighet (social cohesion) . Tilhørighet til en gruppe eller et samfunn har en tydelig psykologisk side: hvordan mennesker i en gruppe eller på et sted opplever tilhørighet, fellesskap, et 'vi', og identitet. Sosial samhørighet brukes når denne gruppe- eller stedstilhørigheten handler om kollektivet, og ikke individet (Buckner 1988).

Begrepet sosial samhørighet brukes også for å betegne samhørighet på nabolagsnivå og i sosiale grupper, og forstår da samhørighet i form av et fellesskap som bidrar til tilhørighet, stedstilknytning og stedsfølelse (Buckner 1988). I denne forstand brukes begrepet i undersøkelsen av nabolagets betydning for mental helse. Fone et al. (2014: 2450) definerer eksempelvis sosial samhørighet som:

A collective community-level characteristic measured by the levels of trust, norms of reciprocity and the formation of strong social bonds within the local social structure.

Ulike studier finner indikasjoner på at samhørighet i nabolaget er en kontekstuell sosial determinant for den generelle helsetilstanden. Forskning har vist betydningen av sosial samhørighet i depriverte nabolag på ulikhet i mental helse (angst og depresjon) (Hofstad, Bergsli). Den longitudinelle studien til Fone et al. (2014: 2450) støttet også opp om dette funnet. Denne definisjonen av sosial samhørighet på nabolagsnivå har mange likheter med begrepet sosial kapital.

Sosial kapital betegner overordnet sett forholdet mellom tillit og nettverk mellom mennesker. Det er særlig samspillet mellom tillit og nettverk som gjør det til en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, ressurs for felles handling (Wollebæk & Seggaard 2011a: 30). Det gjelder også at tillit og nettverk hver for seg ikke nødvendigvis genererer sosial kapital. Mens betydningen av nettverk viser til strukturelle forhold mellom mennesker, handler tillit om kulturelle forhold, som sammen med betydningen av felles verdier og normer er en sentral bestanddel i forståelsen av sosial kapital (Coleman 1990).

Robert Putnam (1993: 167) definerer sosial kapital som «features of social organization, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions». Her løftes sosial kapital som en kollektiv egenskap ved et samfunn eller et sosialt system fram (Wollebæk og Seggaard (2011a: 27-28).

Til sammen kan slike kollektive egenskaper utgjøre en sosial ressurs som begunstiger hele samfunnet. Sosial kapital «smører samfunnsmaskineriet» ifølge Wollebæk og Seggaard (2011b: 13) – på flere måter som er relevant for sosial bærekraft.

Individorienterte perspektiver, representert ved Bourdieus definisjon av sosial kapital som de «faktiske og potensielle ressursene som kan knyttes til det å ha et varig nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte relasjoner av gjensidig bekjentskap og anerkjennelse» (referert i Wollebæk & Seggaard 2011a: 26), er relevant i den forstand at den kan peke på en ressurs som kan skape fremtidige muligheter for minst ett individ (Mauerhofer 2013: 65). Denne forståelsen kan knyttes an til enkeltmenneskers muligheter for livskvalitet, inntekt eller utdanning. Samfunnets sosiale kapital kan også styrke mulighetene for demokratisk deltakelse, siden det er mer rasjonelt å engasjere seg når man kan forvente at andre også bryr seg og at beslutningstakere ikke handler av egosentriske grunner (Wollebæk & Seggaard 2011b: 16).

Høy tillit i samfunnet er et av kjennetegnene ved de nordiske landene (Nordisk ministerråd 2017). Dette gjelder særlig tillit til mennesker som er annerledes enn en selv, det Wollebæk og Seggaard (2011b:31) kaller for overskridende og generalisert tillit (bridging). Dette er inkluderende kvaliteter som kan integrere individer i nettverk på tvers av ulik sosial status (Markle et al. 2015). En annen form for tillit er den sammenbindende, som er den tilliten man har til kjente andre, for eksempel familien eller i trossamfunnet (bonding).

Nettverk handler i litteraturen om sosial kapital gjerne både om sosiale nettverk og organisasjonsnettverk. Førstnevnte kan dreie seg om både svake og sterke sosiale bånd, mens sistnevnte kan handle om både horisontale og hierarkiske nettverk. Sammen med tillit kan nettverkene generere sosial kapital.

Sosial bærekraft kan være en konsekvens av sosial kapital. Relevant her er også hvordan begrepet brukes for å betegne forholdet mellom tillitsbånd og sosiale nettverk på nabolags- og lokalsamfunnsnivå, hvor sosial kapital har blitt forstått som normer om gjensidighet mellom mennesker på lokalt nivå.

Byteoretiker Jane Jacobs(1961) legger også denne forståelsen til grunn for urbane nabolags sosiale kapital bestående av tillitsbaserte nettverk og normer for gjensidighet (Wollebæk & Seggaard 2011a: 28). Både Putnam og Jacobs legger stor vekt på sivilsamfunnet (community) i sine teorier, og har derfor blitt kritisert for å understøtte politisk ansvarsfraskrivelse og underkjennelse av at sterke kollektiver eller nabolag med høy grad av sosial samhørighet kan være ekskluderende ovenfor personer som ikke tilhører nettverket (Se også Dempsey et al. 2011).

Sosial kapital kan med andre ord både understøtte og redusere sosial bærekraft. Avhengig av hvordan nettverk fungerer kan de virke både inkluderende gjennom å være en kilde til sosial støtte og tilhørighet, og ekskluderende og dermed bidra til å skape motsetninger i et lokalsamfunn.

De bygde strukturene og omgivelsene

I praksis er sosialt bærekraftige tiltak rettet mot fysiske faktorer (Eizenberg & Jabareen 2017: 3). I planleggingen viser dette seg gjennom strategiene for kompakthet, funksjonsmangfold, bærekraftig transport og grønne lunger, offentlige rom, boligforhold, gåvennlige nabolag mv. Disse er målbare og kan derfor relativt enkelt innlemmes i planlegging. Samtidig kan disse faktorene bidra til urettferdighet, ved at enkelte nabolag tilgodesees med ressurser, mens andre ignoreres (segregerte nabolag og ulik ressurstilgang), eller at opprustning av nabolag genererer utpressing av grupper med lavere sosioøkonomisk status (gentrifisering). Fysiske faktorer og planleggingsverktøy er derfor ikke tilstrekkelige for å sørge for sosial bærekraft i og mellom nabolag, selv om de kan være viktige.

Landázuri et al. (2013) henviser i en artikkel til begrepet "habitability" utviklet av Mercado and González i 1991, som refererer til det bygde miljøets egnethet for beboerne, altså forholdet mellom mennesker og bolig, som blir studert gjennom psyko-sosiale perspektiver. Forfatterne mener sosial bærekraft peker mot spørsmål om fattigdom, rettferdighet og helse på et makronivå, og som oversatt til boligpolitikk handler om rimelige priser, mens orienteringen på mikronivå handler om

universelle, sosiale møteplasser. Forfatterne mener at boligkvalitet må legges til som et viktig aspekt ved sosial bærekraft, fordi det påvirker familiens livskvalitet, sosiale miljø, stress, og helse (Ibid.:193).

Boligen i seg selv har verdi for livskvalitet gjennom funksjonelle faktorer slik som innvendige egenskaper (størrelse) og innpasningen i nabolaget. I tillegg knyttes grønne områder til et nabolags bokvalitet. I følge studien gir grønne omgivelser bedre boligtilfredshet, og er også knyttet til bedre livskvalitet (Ibid.:198). Forfatterne fant at boligens utforming (arkitektur) kan ha en stressreducerende virkning. Også utviklingen av sosial kapital kan sees i et forhold til de fysiske omgivelsene. Woodcraft et al. (referert i Yoo & Lee 2016) hevder at sosial kapital kan bidra til sosial bærekraft ved at det kan hjelpe folk til å slå røtter, føle seg trygge og hjemme, og utvikle en tilhørighetsfølelse». Yoo og Lee peker også på at nettverkene trenger fysiske omgivelser for å fungere, ergo for at sosial kapital utvikles. Dermed er de inne på hvordan materielle strukturer tilrettelegger for sosial kontakt, for eksempel tilstedeværelsen av offentlige rom i et nabolag. Samtidig kan vi ikke forstå og forklare sosiale forhold ved de fysiske omgivelsene og deres kjennetegn alene (såkalt fysisk determinisme).

Andre forskere finner også at muligheten til å gå som mobilitetsform bidrar til å styrke sosial kapital på nabolags/lokalsamfunnsnivå (Yoo & Lee 2016). Disse studiene som Yoo og Lee referer peker på at arealbruk, tetthet, nabolagstype, gåmuligheter, og blanding av boligtyper, har sammenheng med sosial kapital. Konklusjonen er at sosial bærekraft også er avhengig av fysiske faktorer slik som det bygde miljø, tilgjengelighet, boligkvalitet og attraktive offentlige rom. I motsatt fall peker en på at lang pendlingsavstand reduserer personers deltakelse i sitt lokalsamfunn.

Bolig ses som et viktig element når vi snakker om velferd fordi en fast og god bolig gir livskvaliteter som tilhørighet, stabilitet og trygghet, og mangel på bolig, eller dårlige boforhold, kan medføre at en får dårligere livskvalitet (Marit K Helgesen et al. 2014).

Det er vanskelig å designe seg fram til sosial interaksjon, men å skape elementer og materielle forhold som inviterer til og bidrar til å begrense ulike former for sosial interaksjonen (Tjora, 2012), er sentralt i nabolagsbygging. Ulike elementer vil spille inn og samspille eller påvirke i de nabolagsrelaterte elementene som trafikkerte veier, parker, kafeer, butikker, parkeringsplasser, gjerder, innganger, fellesarealer, postkassestativ m.m. og skaper føringer for hvordan sosial interaksjon kan oppstå. Den materielle utformingen eller bruksegenskapene for ulike former legger til rette for det sosiale livet, men de fører ikke til spesifikke sosiale former (Tjora, 2012). Det er heller ikke alltid at de ulike materielle funksjonenes bruksområde er hensiktsmessig i forhold til ønsket og behov for sosial kontakt. Steder som innganger, trappeopp ganger, parkeringsplasser ikke er designet

for sosial omgang, men kan avgjørende betydning som sosiale passeringspunkter eller «in-between spaces» (Delanty. 2003).

Ulike former for møtesteder utenfor selve nabolaget, men i nærområdet og omgivelsene kan spille en viktig arena for møter. Kafeer, matbutikker, spisesteder, barer synes å fungere som territorier i det urbane rom hvor naboskapet eller de ulike naboene relasjonene også er tilstede (Tjora, 2012).

Både disse nære og fjerne rommene for betydning for å skape en følelse å høre hjemme i ulike omgivelser, fordi oversikt over ressurser og muligheter i bomiljøet og nærområdet skaper trygghet og tilhørighet (Tjora, 2012). Å føle seg hjemme på en cafe i bydelen, og være på hils og prate med naboen, og kjenne postbudet, kunne si hei til de på butikken, vinke til noen som går fordi er handlinger som kan bidra til å skape ontologisk trygghet, og en visshet om tilværelsen kontinuitet (Tjora, 2012). De bygde elementene og boligene har en stor symbolsk effekt, som signaliserer alt fra vellykkethet og et yrende liv til tristesse og anonymitet.

Kvaliteter og egenskaper ved området boligene er lokalisert i, diskuteres i litteraturen. Spørsmålet er om tette indre byområder oppleves som gode boligområder, og om fortetting bidrar til å øke eller redusere kvalitetene ved områder. Svarene kan oppsummeres som at 'det kommer an på'. Noen fremhever at tette, indre byområder er livlige, åpne, inkluderende og interessante, at de har god tilgjengelighet uten bil til alle typer handel, service og aktiviteter, og at de stimulerer til mer fysisk aktivitet i hverdagen (Jacobs 1961, Florida 2008, Gehl 2013, Hjorthol mfl. 2013, Sallis mfl. 2016, i Tennøy et al, 2017). Andre hevder at fortetting og høy tetthet gir dårligere tilgjengelighet til og kvalitet på grønt- og friområder, dårlige sol og lysforhold i boligene, dårlig tilknytning til bystrukturen boligbygget er del av, lavere sosial stabilitet, trygghet og tilhørighet, tap av eksisterende bygninger og bygningsmiljøer, mv. (se f.eks. Bandarin 2014, Dempsey mfl. 2012, Guttu og Thorén 1996, Guttu og Schmidt 2008, Raman 2010, Schmidt 2014 a, i Tennøy, 2017).

Når omgivelsene utenfor selve boligen kan ha betydning for sosiale relasjoner og sosialt liv, er fordi mennesker oppholder seg der i forbindelse med ulike former for aktiviteter. I følge Gehl (1996), kan uteaktiviteter oppdeles i tre kategorier som i ulik grad påvirker egenskapene ved den materielle strukturen, omtalt som nødvendige aktiviteter, valgfrie aktiviteter og sosiale aktiviteter. De nødvendige aktivitetene omfattes det en opplever at en er nødt til å gjøre, som gå på skole og jobb, og omfattes av det Gehl (1996) kaller for hverdagsaktiviteter. Disse aktivitetene er i liten grad avhengig av kvaliteter ved omgivelsene. Annerledes er det for valgfrie aktiviteter, som rekreasjon og fritidsaktiviteter. Gehl (1996) mener at slik atferd i første rekke finner sted når de ytre vilkårene legger til rette for det, samtidig som det avhenger av årstid og klima. Hvis de ytre omgivelsene har dårlig kvalitet, vil man se at i de nære omgivelsene forgår det nesten bare nødvendige aktiviteter

(Gehl, 1996). Sosiale aktiviteter er en betegnelse på atferd som er betegnet av andre menneskers tilstedeværelse, og er alt fra aktiv samhandling til tilfeldige møter.

Gehl (1996), sier at slike aktiviteter i det offentlige rom kan kalles «følge-aktiviteter», fordi de nesten alltid oppstår i tilknytning til de to andre aktivitetskategoriene. Kvaliteten på de materielle omgivelsene kan virke inn på tilstedeværelsen, møtemuligheter og passive kontakter, kan det derfor antas at den fysiske strukturen også kan ha en viss betydning for det sosiale livet (Gehl, 1996).

Variasjon i materiell struktur kan virke inn på hyppigheten og varigheten av tilstedeværelse i et rom eller sted. Om mennesker velger å oppholde seg utendørs eller i andre offentlige tilgjengelige rom i nærmiljøet eller i et større bysamfunn, avhenger av to forhold som henger sammen (Schiefloe,1985). For det første avhenger dette av de materielle omgivelsenes egenskaper slik som dimensjonering, utforming, tilgjengelighet og miljømessige negative konsekvenser av for eksempel trafikkstøy og luftkvalitet (Schiefloe,1985). de andre forholdet har med å forekomsten av andre mennesker og aktiviteten disse utviser. Mennesker og aktiviteter er i seg selv attraktivt og for folk trekkes dit til steder andre er og der det skjer noe (Schiefloe,1985). De aktivitetene som påvirkes av de ytre forholdene er de den valgfrie og rekreative atferden. For de områdene som ikke ligger i bykjernen, men i nærmiljøet betyr det ikke bare hvor mange mennesker som er det, og hvilke aktiviteter som tilbys, men også hvem som er til stede (Schiefloe,1985).

Egenskaper ved de fysiske og materielle rammene og funksjonell oppdeling av rom og arealer kan både virke fremmende og hemmende på sosiale prosesser (Schiefloe,1985). Ved arkitektoniske virkemidler er det mulig å legge til rette for sosial oversiktighet og ikke- tenderende møter mellom beboere. Dette kan gjøres gjennom boligens plassering og orientering, tilrettelegging av inngangspartier og fellesarealer, samt en romlig avgrensing (Schiefloe,1985).

En slik programmering sikrer ikke nødvendigvis utvikling av lokale relasjoner og nettverk. Forskning viser at sosial kontakten handler om folks mulighet til å skaffe informasjon om hverandre (Schiefloe,1985). Bestemte arkitektoniske og bygningstekniske løsninger kan tvinge folk til å forholde seg til hverandre, med innsyn, nødvendig deling av arealer og fasiliteter, eller ved påtvungen koordinering av bestemte aktiviteter (Schiefloe,1985).

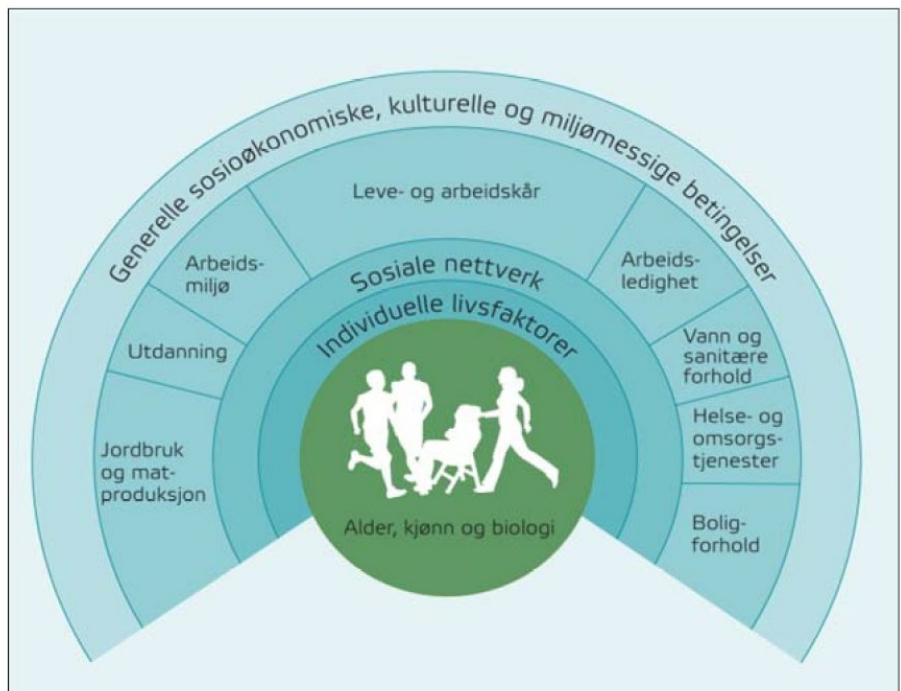
Det sosiale resultatet av at folk bor tett inntil hverandre betyr ikke at dette er positivt for det sosiale miljøet, men det kan også føre til konflikter og motsetninger (Schiefloe,1985). Balansegangen mellom privatliv og felleskap, mellom ønsket og uønsket informasjonstilgang og kontakt, er vanskelig, både for beboere og de som skal planlegge (Schiefloe,1985).

I en nylig publisert studie i Oslo, kom det frem at de som bor i tette byområder er signifikant mer fornøyde med sitt nabolag og boligområde enn de som bor i mer spredtbygde områder (Mouratidis

2022). Dette gjaldt også når det ble kontrollert for sosiodemografiske og andre variabler. I studiene økte fornøydheten med økende tetthet i området. De kvalitetene man bør etterstrebe i utviklingen av mer varierte boligområder kan, basert på en rekke studier av hvilke kvaliteter innbyggere i tette indre byområder verdsetter, oppsummeres som følger: Godt kollektivtilbud, trivelige gater og plasser med liv og aktivitet, kort vei og god tilgjengelighet til handel, service, kulturtilbud, skole og jobb, og til ulike typer utearealer av høy kvalitet, trafiksikker tilgjengelighet og fravær av støy og lokal forurensing (Tennøy, et al. 2017).

Bolig inngår i det som kalles helsens påvirkningsfaktorer og vurderes altså som en av de bakenforliggende årsakene som skaper helse og uhelse

(Marit K Helgesen et al. 2014). Nabolag og bomiljø påvirker både den fysiske og mentale helsen. Fysisk helse blir påvirket av urban form, for eksempel om det er variert bygningsmasse med arbeidsplasser, offentlige og private tjenester, tilgang til kultur og handel, om det er tilrettelagt for å gå og sykle, om det er møteplasser og tilgang til friluftsliv og

FIGUR 0-2: ULIKE FAKTORER SOM PÅVIRKER LIVSFAKTORER

grøntområder. Alt dette fremmer fysisk aktivitet i nabolaget og fysisk aktivitet har vist seg å styrke kontakten mellom naboer (Marit K Helgesen et al. 2014).

Barn er spesielt utsatt for helserisiko ved å bo i belastede boligområder. Dette gjelder både for utslipp, støy, konsentrasjon av fattigdom og mangel på tilgang til grønn- og friluftsområder. Barn som bor i belastede områder, har større sjanse for å ha overvekts problemer enn andre barn. I Norge er det vist til at mange barn ikke har tilgang til leke- og rekreasjonsområder, samt at de bor i områder som er trafikkfarlige. Det er forskjeller mht foreldres utdanningsnivå og geografi. Det vises til at barn generelt påvirkes av å bo i utrygge bomiljøer (Marit K Helgesen et al. 2014). Spesielt for barn har det negative helsekonsekvenser å være utsatt for både miljøgifter i boligen og trangboddhet, samt andre

negative faktorer knyttet til bolig. Dette påvirker deres kognitive funksjoner og deres sosiale liv (Marit K Helgesen et al. 2014).

Futurebuilt lanserte i mars 2021 kriterier for sosial bærekraft. Disse kriteriene er obligatoriske å bruke og dokumentere ved Futurebuilt prosjekter. Kriteriene har som hensikt å bygge opp under samfunnsmessige målsetninger som sikrer eksisterende og fremtidige lokale behov, medbestemmelse og sterkere lokaldemokrati, Anstendig arbeidsliv, både der det bygges og der materialene produseres, Gode sosiale møteplasser, fellesfunksjoner og muligheter for deling, Sikre gjenkjennbarhet, stolthet av eget sted, og større tilgang til arbeidsmuligheter, tjenestetilbud og lokale produsenter, og Varierte områder og bygg, som gir rom for mennesker i ulike livsfaser og økonomiske situasjoner.

Målgruppen for disse kriteriene er kommuner, bydeler, nabolag, utbyggere, arkitekter og rådgivere.

Kriteriene består av seks delkriterier, som illustrert i figuren.

Delkriterier 1-3 omhandler involvering og prosess, delkriterier 4-6 omhandler de fysiske forutsetningene for sosial bærekraft.

I denne oppgaven er delkriteriene 4-6 mest interessante. I disse delkriteriene legger det vekt på at det for eksempel skal være lokale

behov for møteplasser og aktiviteter i et helårsperspektiv skal dekkes for både eksisterende og framtidige beboere, at sosiokulturell stedsanalyser og medvirkningsprosesser skal ha stor påvirkning for hvordan stedene utvikles og hvor nabolaget skal ta del i utviklingen av nabolagsfasiliteter, i tillegg skal nye prosjektene tilrettelegge for at mennesker i ulike livssituasjoner og faser i livet gjennom skal ha et variert boligtilbud.

FIGUR 0-3: FUTUR BUILT, KRITERIER FOR SOSIAL BÆREKRAFT

Nabolagseffekter

For Oslo er det påvist at trekk ved oppvekststedet, uavhengig av foreldrenes ressurser, har betydning for hvor høy utdanning de unge får (Brattbakk og Wessel 2017). Nabolagseffekter kan betegnes

som hva et område gjør med de som bor der. Forsking slår entydig fast at forelderens- og familiens ressurser, har størst betydning for barn og ungens livssjanser, men sekundære sosialiseringarenaer som skole, barnehage, fritidsaktiviteter og nabolag har også stor påvirkning (Brattbakk). I denne oppgaven skal jeg fokusere på hvordan det har vært å bo i ulike nabolag under korona pandemien og hvilken effekt nabolag og bosted kan ha på de som bor der. Forskingen til Brattbakk og Wessel (Brattbakk og Wessel, 2017) viser at barn og unge blir sterkt påvirket av steder eller nabolaget de bor gjennom sosiale normer, sosiale nettverk og den sosiale kapitalen som eksisterer i oppvekstområdet (Brattbakk og Wessel 2017). Ungdommer og voksne i nabolaget opptrer som rollemodeller.

Eksposering i utsatte boligområder kan føre til økende forekomst av fysisk og mentale helseproblemer, samt svakere skoleresultater for barn og unge (Brattbakk og Wessel, 2017). I tillegg påvirkes barn og ungdom spesielt av stigmatisering av et område eller en befolkningsgruppe i forhold til selvfølelse og stedstilørighet (Brattbakk og Wessel, 2017). Hvor og hvordan det er i et nabolag har betydelige effekter, i tillegg til sosialisering i familien, på utdanningsmønster og livsjanser for barn og unge. Andelen naboer som lever på ulike velferdsordninger ser ut til å ha sterkest effekt når det gjelder sekundære sosialiseringarenaer (Brattbakk og Wessel, 2017). I tillegg har utdanningsnivået til ungdommers oppvekstnabolag og utdanningsnivået i tilhørende bydel mye å si for tilbøyeligheten til å ta høyere utdanning (Brattbakk og Wessel, 2017). Dette vil ikke si at man blir fattig av å bo i et fattig område, men et område med mange fattige naboer som har dårlige levekår kan redusere livsjansene (Brattbakk og Wessel, 2017). Fattige eller utsatte nabolag er dermed ett av flere elementer som bidrar til reproduksjon av sosial ulikhet ved at det hemmer sosial mobilitet (Brattbakk og Wessel, 2017).

Nabolag består av mange sosiale nettverk som går på kryss og tvers. Sosialisering foregår i sosiale nettverk og involvere kommunikasjon og utviklings av informasjon, og ressurser mellom individer (Brattbakk og Wessel, 2017). Forsking viser at minoritets- og majoritetsbefolkning viser tendenser til å søke sammen på nabolagsnivå. Dette handler til dels om erfaringer og forventinger om nabolageffekter i form av tilørighet, sosiale bånd og positiv drahjelp (Brattbakk og Wessel, 2017).

Tre perspektiver kan trekkes frem blant teoriene knyttet til interne forhold i nabolagene. Den første er Konkurransen, gitt at visse ressurser er begrenset og ikke offentlige goder vektlegger teorien at grupper i nabolaget vil konkurrere om ressurser seg imellom lekeplass (Brattbakk og Wessel, 2017). F.eks retten til å bruke felles hus på en bestemt måte eller hvilke aktiviteter som skal tolereres på en lokal. Relativ deprivasjon, vektlegger hvordan opplevd velferd påvirkes av hvilke grupper en person sammenligner seg med. Mindre velstående grupper kan sammenligne seg med det de ser på som mer vellykkede grupper i nabolaget, selv om de i utgangspunktet er fornøyd med sin situasjon

(Brattbakk og Wessel, 2017). Den subjektive velferden kan dermed være verst hvis man som økonomisk vanskeligstilt bor i et område dominert av beboere med høy inntekt. Dette gjelder spesielt der utsatte grupper er i mindretall. Den siste teorien er eksponering for kriminalitet, som kan føre til forekomst av fysiske og mentale helseproblemer, samt svakere skoleresultater (Brattbakk og Wessel, 2017). Her kan det også være snakk om nabolag som oppleves som direkte farlig hvor barns aktiviteter utenfor hjemmet blir begrenset av foreldrene.

Eksterne forhold omhandler hvordan større strukturelle krefter i et byområde påvirker nabolaget. Noen nabolag kan være lokalisert i fattige bydeler som medføre at tilbudet til barn og unge er dårligere enn i andre områder, i tillegg til at skolekvaliteten kan variere mellom ulike områder i byen.

Stigmatisering av områder er relevant for nabolageffekter. Dette innebærer en forestilling om at personer som kommer fra et bestemt sted har visse felles egenskaper. Slike romlige kategorier skaper usynlige grenser mellom mennesker ut ifra bosted, og forenklete typologier om steder som kan ha negativ innvirkning på beboernes selvfølelse og stedstilhørighet, og kan gi grobrunn for ulike reaksjonsmønstre (Brattbakk og Wessel, 2017). Som for eksempel nabolag som har et rykte på seg for å ha mange voldshendelser, eller områder som ansees som veldig rike og snobbete. Slike stigmatiseringer av områdene gjenspeiler som regel en liten minoritetsgruppe, men «stemplet» eller forestillingen om stedet gir de som bor der visse egenskaper.

Sammenfatning av teori

Teori som er presenter skal sammen med de empiriske dataene brukes til å diskutere og belyse hypotesen om hvilke viktige dimensjoner som må være til stede for at for at nabolaget skal være bærekraftige og inkluderende slik at det utvikles et naboskap. Dimensjonene: omgivelsene, de bygde strukturene, og menneskene er dimensjoner som brukes til å utforske at grunnlaget for å skape gode og nære naboskap.

I denne sammenfatningen av teorien kobler jeg de teoretiske perspektivene sammen med disse tre dimensjonene.

Betegnelsen **nabolag** brukes i denne oppgaven om de fire case nabolagene, men i teorien er dette et mere utflytende begrep som har en geografisk utstrekning som varierer i forhold til hvordan disse ulike lagene av felleskap i byen er koblet sammen og påvirker hverandre. Definisjon av nabolagene strekker seg i urbane områder i mange sammenhenger på bydelsnivå, eller over to bydeler.

Nabolaget betegnes som et felleskap i et avgrenset område, men med ulike former for felleskap i følge Wellmann (1979). Det tapte felleskapet, det bevarte felleskapet og det frigjorte fellesskapet. I

ulike nabolag er alle disse formene gjeldene, men i denne sammenhengen er det både det bevarte felleskapet og det frigjorte felleskapet som virker inn på naboskapet.

Nabolaget karakteriseres av Robbins (2005) som en mellom sone- som vi alltid beveger oss igjennom fra det private til det offentlig og tilbake. Hvor nabolaget er det kjente, det konstante, som ikke byr på så mange overraskelser. Når vi beveger oss fra det offentlige inn i nabolaget mot det private, signaliserer dette gjenkjennbare en følelse av hjem, og at vi kommer hjem. Ulike opplevelser av nabolagets utstrekning gjør også at opplevelsen av å komme hjem kan variere. Noen kommer hjem når de kommer inn i et område, men for andre handler dette om å se huset eller blokken, eller å låse opp døren inn til det private hjemmet. Dette henger også sammen med vår egen opplevelse av nabolagets utrekning og geografiske definisjon.

Jacobs (1961), ser ikke nabolaget som en avgrenset enhet av byen, men på naboskapet som en integrert del av byen.

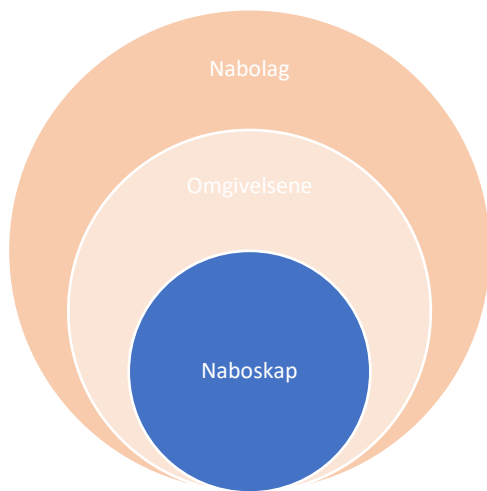
Pandemien hvor hjemmearbeid og med mere lokale reiser har endret nabolagets stilling (Ellefsen, 2022), hvor det er en kulturell tendens om å dyrke bylivet og det nære.

I Sosialt bærekraftige nabolag pågår det hele tiden en prosess som både utvikler og endrer beboernes sosiale utvikling i tråd med livs- og familiesituasjonen, og endrer form etter hvert som nabolaget og samfunnet endrer seg over tid. Nabolaget kan da i seg selv bidra til fostre sosial støtte, sosial kapital og stedsfølelse. Dette avhenger av at nabolagene er tydelig avgrenset, bruk av offentlig rom, eier struktur og bo stabilitet. På nabolagsnivå handler sosial bærekraft om støtten om kommer alle beboerne til gode gjennom samhandling og nettverk, hvor bærekraftige nabolag kjennetegnes ved at det er sosial samhandling, formelle og uformelle institusjoner utover familien, deltagelse og kollektive grupper eller nettverk, stabilitet, stolthet og stedfølelse trygghet.

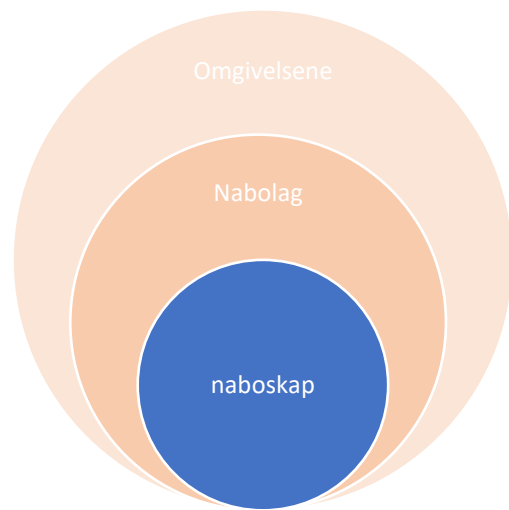
Nabolag har en viktig funksjon i samfunnet fordi vår fysiske og mentale helse påvirkes av fysisk form og tilgang til friluftsarealer og grønnstruktur. Steder der vi bor og nabolaget kan også være knyttet til stigmatisering knyttet til en forestilling om at personer som kommer fra visse steder har felles egenskaper som kan ha innvirkning på beboernes selvfølelse og stedtilhørighet. Nabolagene har også en sterk påvirkning på barn og unge gjennom sosiale normer, sosiale nettverk og den sosiale kapitalen som eksisterer i nabolaget. Majoritet- og minoritetsbefolkning har en tendens til å søke sammen på nabolagsnivå, som henger sammen med en forventning om nabolagseffekter i form av tilhørighet, sosiale bånd og positiv drahjelp.

Omgivelsene er de materielle, sosial og organisatoriske strukturene utenfor selve nabolaget, men som griper inn i nabolaget. Omgivelsene har ingen fast grense eller ramme. De teoretiske

perspektiver om omgivelsene, og hvordan omgivelsene brukes i denne oppgaven er ulik. Slik teorien forstås er omgivelsene er del av definisjonen av nabolag (Figur 2), hvor nabolag har en større skala enn det jeg ser på i denne oppgaven. Omgivelsene ligger delvis inni og utenfor nabolaget, uten noen tydelige rammer. I denne oppgaven ligger omgivelsene utenfor case nabolagene (Figur 3). Grunnen til at denne avgrensinger er valgt er på grunn av de empiriske dataene og hvordan informantene forholder seg omgivelsene og sine nabolag. Omgivelsene og nabolagene gir inn og virker inn i hverandre, men det er viktig å presiseres denne ulikhet mellom teori og bruk i denne oppgaven.

FIGUR 0-4: OMGIVELSENE I FORHOLD TIL TEORETISKE PERSPEKTIVER

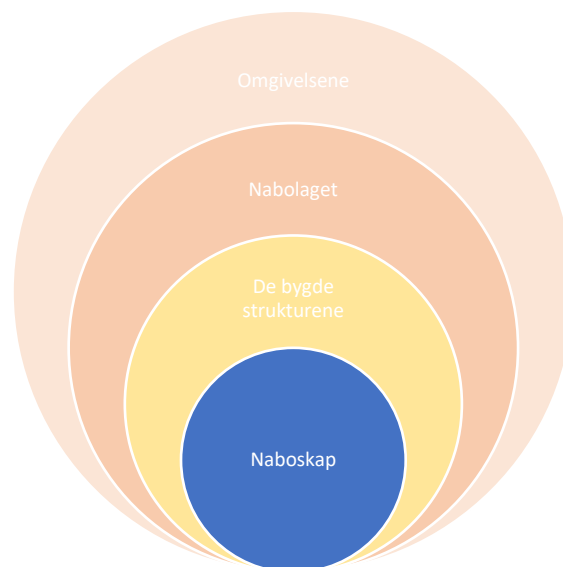
FIGUR 0-5: OMGIVELSENE I FORHOLD TIL BRUK I OPPGAVEN

Omgivelsene blir i denne oppgaven også ansett som et rom som rammer nabolagene inn, og gir de en definert grense. Avgrensede og tydelige nabolag har en betydning for hvilke bånd som knyttes mellom beboere (Talen, 1999).

Alle sosiale grupper har behov for noen områder utenfor hjemmet hvor de kan samles, både for religiøse ritualer, for lek og fest, og gjensidig hjelp og læring (Robbins, 2019). For å forstå hvordan disse områdene eller omgivelsene oppstår, og hvilken betydning de har er det viktig å se på hvem og hvordan disse områdene brukes. Ulike former for møtesteder utenfor selve nabolaget, men i nærområdet kan spille en viktig arena for møter mellom de som bor i nabolaget, som kafeer, matbutikker, spisesteder og barer. Disse stedene fungerer som territorielle urbane rom som har en viktig betydning fordi de skaper en ontologisk trygghet, og en visshet om tilværelsen kontinuitet, i tillegg til at disse stedene skaper en følelse av å høre hjemme (Tjora, 2012). Nabolaget og naboskapet er ofte til stede i disse omgivelsene fordi mennesker oppholder seg i der i forbindelse med ulike former for aktivitet (Gehl, 1996). I nabolagene og i omgivelsene ligger både de nødvendige-, de

valgfrie-, og de sosiale aktivitetene, hvor kvaliteten på omgivelsene er avgjørende for mye av de valgfrie og sosiale aktivitetene som gjøres i de nære omgivelsene som ligger tett opptil nabolaget. Hvorfor vi oppholder oss i et utendørs rom i nærmiljøet eller i bysentrum avhenger av materielle omgivelsenes egenskaper, og hvem som er til stede. Dette forholdet gjelder både i omgivelsene og for bygde strukturene som finnes inn i selve nabolaget, som fellesarealer som lekeplasser, områder for spill, hyggelig steder å oppholde seg med sitteplasser osv.

Det bygde er de fysiske og materielle strukturene, og landskapet som ligger innenfor det definerte nabolaget. I denne oppgaven er det slik at de materielle strukturene som ligger utenfor nabolaget ansees å være en del av omgivelsene. De bygde strukturene som ligger innenfor case nabolaget, omtales i denne oppgaven som de bygde strukturene (Figur, 4). Dette er boligen, inn- og utganger, fellesarealer, trappoppganger osv.

FIGUR 0-6: DET BYGDE STRUKTURENE INNE I NABOLAGET

De bygde strukturene i nabolaget har innvirkning på den sosiale samhørigheten i et nabolag. De legger til rette for det sosiale livet mellom bygningene, i rom og mellomrom med ulike aktiviteter, dels privat og dels i felleskap. Boligkvalitet er et viktig aspekt ved sosial bærekraft fordi det påvirker familiens livskvalitet, sosiale miljø, stress og helse. Boligen i seg selv har verdi for livskvalitet gjennom funksjonelle faktorer slik som innvendige egenskaper (størrelse) og innpasningen i nabolaget. Hvordan boligen ligger i forhold til grønne omgivelser gir bedre boligtilfredshet og kvalitet i nabolaget. Fysiske strukturer og omgivelser i nabolaget kan både gi stressreducerende effekt og sosial kapital. Sosial kapital henger sammen med arealbruk, tetthet, nabolagstype, blanding av boligtyper har sammenheng med sosial kapital. Sosial kapital kan bidra til sosial bærekraft i nabolaget ved at dette hjelper folk med å slå røtter, føle seg trygge og utvikle en tilhørighetsfølelse.

Nettverkene i nabolagene trenger materielle strukturer som tilrettelegger for sosial kontakt, som ulike former for fellesarealer (Woodcraft et al. referert i Yoo & Lee 2016). Boligen inngår i det som kalles helsens påvirkningsfaktorer og vurderes altså som en av de bakenforliggende årsakene som skaper helse og uhelse (Marit K Helgesen et al. 2014). Tilrettelegging for å gå og sykle, om det er møteplasser og tilgang til friluftsliv og grøntområder, har stor effekt på vår helse.

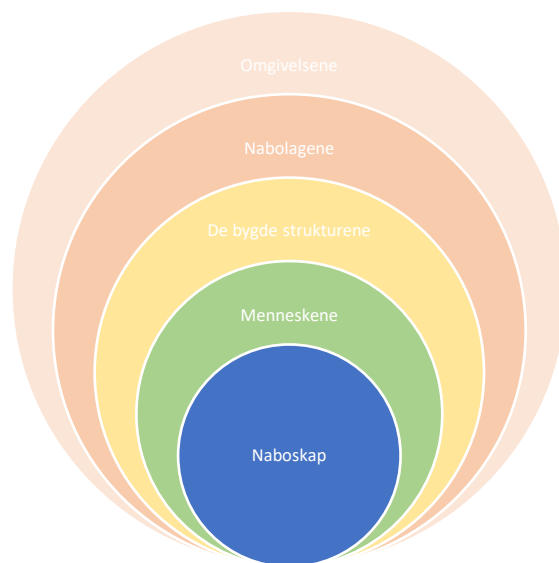
Sosial bærekraft er avhengig av fysiske faktorer slik som tilgang på møteplasser og bokkvalitet, i tillegg til tilgjengelig og attraktive bomiljøer.

Det er vanskelig å designe sosial interaksjon mellom naboer, men de bygde strukturene må inneha elementer og materielle forhold som inviterer og bidrar til ulike former for sosial interaksjon (Tjora, 2012). Dette er sentralt i nabolagsbygging. Steder som trappopp ganger, parkeringsplasser, gjerder, innganger, fellesarealer, postkassestetativ m.m. og skaper føringer for hvordan sosial interaksjon kan oppstå. Disse elementene må legge til rette for sosial kontakt, ulike former legger til rette for det sosiale livet, men de fører ikke til spesifikke sosiale former (Tjora, 2012). Inne i nabolagene er det ofte begrensede arealer til sosial kontakt, av den grunn er alle de områdene som er «imellom» viktige for å få en sosial interaksjon mellom naboer.

De bygde elementene og boligen har stor symbolsk effekt som signaliserer alt fra vellykkethet til og et yrende liv, til tristesse. Dette vil også påvirke opplevelsen av nabolaget og ønske om kontakt med andre naboer.

Kvaliteten på de materielle strukturene i et nabolag kan virke inn på tilstedeværelsen, møte muligheter og passive kontakter, det kan derfor antas at den fysiske strukturen også kan ha en viss betydning for det sosial livet i nabolagene (Gehl, 1996). Egenskapene ved de fysiske og materielle rammene, funksjonell oppdeling av rom kan virke fremmende eller hemmende på sosiale prosesser. De fysiske rammene kan også legge til rette for mulighet til å få en sosial oversiktighet, gjennom boligens plassering, orientering, og tilrettelegging av inngangspartier og fellesarealer. Samtidig er det også viktig å finne en balansegang mellom det som er privat og det som er offentlig, både i forhold til lesbarheten og forståelsen av et nabolag, men også for å redusere konflikt mellom naboer.

Menneskene er i denne sammenheng de som bor i de fire case nabolagene.

Nabolaget er et menneskelig felleskap i et avgrenset område, hvor det finnes ulike sosiale praksisformer. Vi mennesker har behov for nabolaget og naboskapet i ulike livsfaser og alder. Vi er mest avhengig av de nære fysiske omgivelsene og de sosiale felleskapene når vi er barn, når vi har små barn og når vi blir eldre. I de periodene mellom brukes omgivelsene og byen i mye større grad. Gjennom livet kan det sies at vi går inn og ut av de sosiale strukturene av et nabolag. Dette vil også si at fellesskapene i nabolagene også vil endre seg i forhold til den sosiale sammensetningen av mennesker. Områder med balansert sosial mix eller moderat homogenitet, vil berike sosial og aldersmessig variasjon og kan skape kontakt og forståelse mellom generasjoner (Dale, 1986). På nabolagsnivå er sosial støtte et begrep, som kan bidra til at mennesker bedre håndterer vanskelig situasjoner. Hvor nabolag med sterke nettverk og sosiale relasjoner gir personer langvarig sosial støtte. Motsatt skaper manglende sosial støtte og utrygghet i et nabolag psykologisk stress i form av depresjon og angst. Hvordan vi mennesker også deltar eller blir gitt tilgang til deltagelse i nabolaget er et viktig mål for sosial bærekraft i nabolag.

Våre nærmiljø kan sies å være et aktivitetsfelt forankret i hjemmet. Hvor nærmiljøet- som er både nabolaget og omgivelsene, er de materielle strukturene vi bor i og bruker daglig, og de menneskene vi kommer i kontakt med (Kaul, 1982). Et individs nærmiljø er et stedfestet samhandlingssystem bestående av de materielle strukturene som bygninger, mellomrom, og omgivelser som det bor i og bruker til daglig, og de menneskene man kommer i kontakt med.

Innenfor nabolaget kan det være ulike måter å samhandle på. En grov inndeling kan betegnes som «møte», «utveksling», og «forhold». Innenfor nabolaget er alle disse måtene den del av de hverdagslige møtene mellom mennesker, men for å skape de tette fellesskapene må menneskene samhandle gjennom «utveksling» og «forhold». Hvordan mennesker samhandler i et nabolag har en

påvirkning på nabolaget som helhet, men også som rollemodeller for barn vet at disse blir sterkt påvirket av de stedene og nabolagene de bor i.

Vi mennesker tiltrekkes av steder og aktiviteter der det er andre mennesker og der det skjer noe. For at mennesker skal møtes i et nabolag må det både henge sammen med et ønske om sosial kontakt, og hvor et møte mellom mennesker må tiltrekkes av noe, et fellesområde, en lekeplass, en attraksjon. De som bor tett er mer fornøyde med sitt nabolag og boligområde, enn de som bor mere spredtbygd. Når mange mennesker bor nær hverandre, møtes folk oftere, og det er lettere å opprettholde vennsforhold, og tette felleskap.

Naboskap er et sosialt nært fellesskap mellom de som bor i samme nabolag. Dette naboskapet er avhengig at det er mennesker som ønsker sosial kontakt, men også har mulighet til å møtes gjennom de fysiske strukturene i nabolaget. Naboskapet kan oppleves veldig ulik blant personer innenfor samme område, og kan ha ulik geografisk utstrekning. I denne oppgaven er det «den nære naboen» slik Nordahl (1992), beskriver det, og en kombinasjon mellom «Utveking» og «forhold» fra Robbins (2005) som betegner det jeg mener med naboskap.

Naboskapet kan ha svake og sterke bånd, dette handler både om livssituasjon, om strukturene for sosial kontakt er til stede og om man ønsker å delta eller ikke. I et nabolag med et godt sosialt fellesskap og naboskap, påvirker disse sterke båndene også de menneskene med svake bånd, fordi å observere at andre samhandler og har det hyggelig påvirker også ens bilde og tilknytning til nabolaget. Opplevelse av fellesskap og tilhørighet er også bestående et «vi», det kollektive fellesskapet i nabolaget. Studier har pekt på at det sosiale potensialet i naboskapet, vil kunne ha betydning for livskvalitet (Tjora, 2012), hvor følelsen av tilhørighet og fellesskap, av å være del av noe og være oss er viktig, og sentralt i naboskapet.

Som vist i dette kapitelet har kvaliteter ved omgivelsene, det bygde og menneskene stor betydning for potensialet for å utvikle tette felleskap og naboskap i nabolagene. I de videre kapitlene skal jeg analyse hvordan disse tre dimensjonene virker inn og bidrar til å skape naboskap i de fire case nabolagene.

METODE OG FREMGANGSMÅTE

I dette kapitelet skal jeg redegjøre for de metodiske valgene jeg har gjort, utvelgelse av forskningscase, fremgangsmåte i datainnsamlingen og analysen av dataene, samt etiske hensyn og vurderinger.

Kvalitativ casestudie

Min studie av de fire nabolagene Enebakkveien 37, Tåsenløkken, Bananblokka og Vindmøllebakken er en casestudie med en kvalitativ metodisk tilnærming. I dette kapitelet vil jeg redegjøre kort for de metodiske valgene jeg har gjort og fremgangsmåten for datainnsamling, samt datanalyse og etiske hensyn i tilknytning til disse.

Metode er en fremgangsmåte for innsamling og behandling av ulike typer data, hvor formålet med metodebruken er å besvare problemstillinger gjennom å fremskaffe dataene vi trenger å gjøre dette.

Min tilnærming har vært å bruke kvalitativ metode som intervju for å få innsikt i opplevelser, erfaringer, bruk av fellesarealer, områdene rundt nabolagene og hvordan naboene støtter og hjelper hverandre. I tillegg har jeg brukt kart og har studert nabolagenes fysiske struktur.

Valg av case studier

Utgangspunktet for studien var mitt eget nabolag Tåsenløkken borettslag. De andre casene Enebakkveien, Bananblokka og Vindmøllebakken er valgt ut fordi de alle representerer din tids idealer for nabolagsbygging-. Utvelgelsesprosessen ble styrt av både områdene jeg ønsker å studere nærmere fordi jeg hadde lest artikler eller hørt foredrag om de, eller deltatt på en befaring, og den historiske tidsepoken hvor de ble etablert. Jeg ønsket å studere case som var etablerte nabolag eller nylig etablerte nabolag i urbane strøk. Mitt eget nabolag, Tåsenløkken var grunnlaget for at jeg ønsker å utforske problemstillingen rundt naboskap. Det var da naturlig å ta dette nabolaget med i studien, og gjøre en komparativ studie.

Casene i denne studien er eksempler på prosjekter som har en tydelighet i sin typologi, og ved bruk av komparative case studier kan problemstillingen testes fra ulike vinkler. Dette kan være med på å stryke problemstillingens relevans, fordi den blir testet ut ovenfor ulike case, som i dette tilfellet også har forskjellig innretning, form, idealer, eierstruktur og størrelse.

Casestudier

Casestudier defineres om intensive øvelser av et fåtall analyseenheter (Thagaard, 2018), og benyttes til å studere komplekse fenomener, som nabolag er. I denne oppgaven har jeg studert fire ulike nabolag, hvor det kvalitative casestudiet og det rike empiriske materialet, har gjort at jeg har endret og lagt til teori som kan besvare de funnene jeg fikk gjennom casene. Det vil si at dette er en empiridrevet oppgave hvor casene til stadighet har utfordret bruk av relevant teori og kanskje

generere ny teori. Case studiene er komparativ hvor jeg har benyttet meg av en kombinasjon mellom «most similar» og «most different» metoden. «most similar» består i å sammenligne svært like tilfeller som skiller seg i utfallet som skal forklares. «Most Different» sammenligner svært forskjellige, men som har samme utfall. I disse casene er nabolagene veldig ulike og er formet av sin tids oppfatning av hva det gode nabolaget er når det gjelder idealet for den fysiske formen, men studiene viser at de også er like fordi alle nabolagene er gode nabolag med tette sosiale fellesskap.

Ved å intervju beboere i ulike livssituasjoner og alder, har jeg ønsket å oppnå en bredde og en forståelse fra ulike vinkler om det er tette fellesskap og naboskap i de ulike nabolagene, og hva dette naboskapet betyr for en til sammen ganske sammensatt gruppe.

Nabolagene er lokalisert i tre ulike bydeler i Oslo, hvor to av bydelene har eller ligger tett inntil områder med levekårsutfordringer. Ett av disse nabolagene er omfattet av områdeløft. Det tredje nabolaget i Oslo er det ingen levekårsutfordringer og anses for å være et øver middelklasse nabolag. De siste nabolaget i Stavanger ligger i et transformasjonsområde, hvor bydelen og områdene rundt nabolaget har gjennomgått store endringer på grunn av ulike utbyggingsprosjekter som har tiltrukket seg en ny befolkning til bydelen.

Utfordringen med å ha fire ulike caser er at rammene for en slik oppgaven ikke gjør det mulig å dykke ned i alle strukturene ved nabolagene. Av den grunn har jeg tatt noen valg underveis i forhold til hvilke spørsmål jeg vil ha svar på og hvilket material jeg kan bruke for å besvare problemstillingen. Avgrensingen har tatt tid og vært en utfordrende prosess.

I disse case studiene har jeg studert nabolagene ved at jeg har gått eller syklet gjennom, og rundt de, i tillegg brukt bilder og tilgjengelig kart. I tillegg har jeg gjort dokument analyser hvor jeg har gjennomgått plandokumenter og konkrete tegninger av byggene, lest artikler, funnet historisk materiale, sjekke ulike historiske databaser. Dette for å få en god forståelse av nabolagenes opprinnelse, form og uttrykk, historie og hvordan de er i dag.

Halvstrukturerte intervju og gjennomføring av intervju.

Valg av metode som halvstrukturerte eller semistrukturerte intervjuer ble benytte for å få innsikt i individers meninger og erfaringer (Dunn, 2016). Metoden gav meg også mulighet til å tilpasse og fokusere på de spørsmålene informantene anså som mest interessante og relevante.

Intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene, eller via teams link sommeren 2020, etter at samfunnet hadde åpnet seg opp etter den første nedstengingen på grunn av Korona pandemien.

I forkant av intervjuene utviklet jeg intervjuguide som jeg lærte meg på forhånd. Hensikten med dette var at jeg ønsket å få til en samtale, samtidig som jeg hadde kontroll på hvilke temaer jeg

ønsker å komme innom. Dette gav en avslappet og rolig setting hvor informantene ikke følte at jeg intervjuet de, men at vi hadde en samtale rundt temaet nabolag og hvordan de opplevde å bo i sitt nabolag. Alle intervjuene ble tatt opp med lydopptaker via bruk av mobil. Dette gjorde jeg for å forsikre meg om at alt informantene sa ble fanget opp, og for å kunne transkribere datamaterialet i sin fullstendige form i ettertid. På denne måten kunne jeg delta i samtalen med informantene under intervjuene. Det var ingen av informantene som hadde innvendinger mot bruk av lydopptak. Mobilen ble snudd under intervjuet slik at informantene ikke skulle ha fokus på at samtalen ble tatt opp. Jeg hadde ikke noe å skrive på under intervjuet for å forsterke opplevelsen om dette var en samtale. Informantene var opptatt av ulike problemstillinger som gjorde at det var forskjellige temaer som ble utdypet under hver av intervjuene. Intervjuene varte fra 40 minutter til 1 time. Intervjuene ble gjort i løpet av 2,5 uke. Dette hadde den effekten at jeg husket alle intervjuene godt og kunne i samtale reflektere, og i etterkant notere meg likheter og ulikheter i alle ved intervjuene. Dette var momenter om jeg aktivt har brukt i analysen av intervjuene.

Utvelgelse av informanter

Utvelgelse av informanter ble gjort tilfeldig. Jeg søkte opp adressen på nabolaget og valgte ut noen tilfeldige beboere. Da jeg kontaktet beboerne, spurte jeg om alder og livssituasjon for å sikre en god variasjon. Intervjuene ble avtalt over telefon, og gjennomført gjennom personlig intervju eller via teams. Alle jeg forspurte sa ja. Intervjuene som ble gjennomført i Tåsenløkken ble et strategisk utvalg informanter jeg på forhold viste hadde enten bodd lenge i nabolaget, og ønsker å bo der over tid. I kvalitative studier er det ikke, i motsetning til i kvantitative studier, et formål å oppnå representativitet (Thagaard, 2018).

Jeg gjennomført sju intervjuer, hvor ett av de var et gruppeintervju bestående av 8 personer.

Etter at intervjuene var gjennomført vurderte jeg om det var behov for å gjennomføre flere intervjuer med beboere i nabolagene. Konklusjonen ble at det var rikelig med data som kunne besvare problemstillingen.

Bearbeiding og fortolkning av datamateriale

Alle intervjuene ble transkribert ved hjelp av koding- og transkriberingsprogrammet Nvivo.

Intervjuene ble transkribert, uten å legge inn pauser, ansiktsuttrykk, tonefall og sinnstilstanden til informantene. Transkriberinger ble gjort i måneden etter intervjuene var gjennomført.

Transkriberingen var som en første analyse av materialet. Da jeg gjennomførte intervjuene, hadde jeg en ganske vid problemstilling. Ved transkriberingen og gjennomgang av intervjuene ble problemstillingen spisset, og sentrale deler av oppgaven ble tydeliggjort. Det har også vært hensiktsmessig å gjennomgå intervjuene ved jevne mellomrom for både å forstå hva informantene

sier og finne interessant spørsmål eller momenter i intervjuene som kunne kobles på teori eller koble sammen med de andre intervjuene.

Analyse av intervjuene

Intervjuene er gjennomgått mange ganger- både for å sammenligne det informantene forteller, forstå og for å finne sammenheng mellom teori og empirien. Før intervjuene hadde jeg en problemstilling som ble oversatt i en intervjuguide. Etter jeg hadde gjennomført to intervjuer var det tydelig at det ikke var behov for å justere på intervjuene fordi de fungerte godt som utgangspunkt eller ramme for samtale. Som tidligere sagt gjorde svare i intervjuene at jeg måtte se etter annen teori enn jeg i utgangspunktet hadde lest og valgt ut. Før intervjuene ble gjennomført var jeg åpen til at både problemstilling og teori måtte justeres.

Gjennom arbeidet med analysen laget jeg ulike kategorier med utgangspunkt i tendenser jeg så i datamaterialet. Etter flere runder med analyser og ulike kategoriseringer av materialet stod jeg igjen med tre kategorier, det var omgivelsene, det bygde og menneskene. Ut ifra disse funnene i materialet videreutviklet jeg problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dette er derfor en oppgave som hviler tungt på de funnene, og de sammenfallende svarene jeg har funnet i datamaterialet.

Informert samtykke

Datainnsamlingen har blitt utført i henhold til Norsk senter for forskningsdata (NSD) sine retningslinjer, og skriftlig informert samtykke har blitt innhentet fra samtlige informanter. Informantene ble også informert om at de kunne trekke seg fra prosjektet når som helst uten at dette skulle ha noen konsekvenser for dem.

Etikk, anonymitet og konfidensialitet

Jeg har gjort etiske betraktninger og refleksjoner i forhold til alle informantene. Deler av intervjuene hadde en veldig personlig karakter hvor jeg fikk innsikt i informantenes livshistorier. For noen informanter var deler av intervjuene av en sensitiv art. Jeg har vurdert noen av disse fortellingene som for personlige, og har ikke brukt disse i oppgaven.

En utfordring med kvalitative forskningsopplegg og dens fleksible tilnærming er at dette kan gjøre det vanskelig å gi eksakt informasjon om hva deltakelse vil innebære siden prosjektets karakter kan endres etter hvert (Thagaard, 2018). På grunn av dette har noen av informantene gjennomført sitatsjekk for å være sikkert på at jeg har forstått deres meninger riktig.

Konfidensialitet sikter både til anonymisering av deltakere i studien, og til at personlige opplysninger oppbevares og behandles på en forsvarlig måte (Thagaard, 2018).

I tre av casene er det mange boenheter at det er vanskelig å identifisere informantene. I ett av casene er dette enklere fordi det er et mindre antall boenheter. Risikoen ved manglende konfidensialitet er både knyttet til at beboerne eksponeres til andre utenfor bofellesskapet, men også muligheten for at det oppstår konflikt mellom beboerne som følge av utsagn eller meninger som fremgår av oppgaven. Jeg har på grunn av dette tatt ekstra hensyn i disse intervjuene og forsøkt å anonymisere informantene så godt det lar seg gjøre. Jeg har ikke tatt med bakgrunnsinformasjon, eller alder. I oppgaven har jeg også tatt ut kjønn på informantene der dette har vært nødvendig for å beskytte identiteten.

Forskerens rolle

Valg av forskningstematikk er basert på min interesse for tematikken, samtidig at denne nye kunnskapen kan brukes i mitt videre arbeid. På grunn av at jeg har brukt mitt eget nabolag som case, har gjort at jeg gjennom dette prosjektet har måtte gå ut av min rolle som beboer, og inn i en mere distansert forskerrolle. Jeg har da vært ekstra nøye med å forstå de informantene jeg har intervjuet i dette nabolaget for å ikke legge mine egen forståelse og meninger inn i analysen eller opplevelsen av stedet. Det å kjenne et sted som studeres har også noen utfordringer som gjør at de andre stedene kanskje ikke blir like godt analysert. Dette har jeg forsøkt å ha en bevist holdning til og har gjennom hele oppgaven hatt en tydelighet rundt dette.

I oppgaven har jeg prøvd å skape et klart skille mellom hva som er utsagn fra informanten og hva som er fortolkninger av dette. Dette har jeg forsøkt å tydeliggjøre i analysedelen slik at det er tydelighet rundt hva informantene sier og min fortolkning av dette (Thagaard, 2018). Jeg har også brukt resultater fra tidligere forskning og relevant teori til å validere fortolkningen av det empiriske materialet. Om studiet har ekstern validitet (Thagaard, 2018), hvor den kan være relevant i andre sammenhenger eller forskning diskuteres i avslutningskapittelet

PRESENTASJON AV NABOLAGS CASENE

De fire nabolagene som er valgt ut og studert har ulike typologier og representerer ulike tidsepoker.

Alle nabolagene har høy tetthet og består av ulike leilighetstyper. Nabolagene ligger i urbane- eller suburbane strøk. Enebakkveien 37, Tåsenløkken Hageby og Bananblokka på Ammerud, er lokalisert i ulike bydeler i Oslo; Gamle Oslo, Nordre akker og Grorud. Vindmøllebakken, Pedersgata 130, er lokalisert i bydelen Storhaug i Stavanger.

Alle nabolagene representerer hver sin typologi: 1800- tallets industri by, hagebyen, drabantbyen og 2000- tallets funksjonsblandete by.

Nabolagenes typologi

Enebakkveien 37, 1890

1800- tallet industri byen

Tåsenløkken, 1923

Hagebyen

Bananblokka, 1967

Drabantbyen

Vindmøllebakken, 2019

2000- tallets funksjonsblandete by

Enebakkveien 37

Om Enebakkveien

Enebakkveien 37, er en bygård som ligger på Vålerenga i gamle Oslo. Bygården har lang historie. Den ble først bygget som en jernbanegård i 1890, som huset jernbanearbeidere. I 1980 ble bygården omgitt av leiligheter, da var det var mange punkere fra blitz miljøet som bodde der. I 2007 ble det fattet vedtak i Oslo bystyre om at Enebakkveien 37 skulle bli et økologisk forsøksprosjekt med fokus på brukermedvirkning. Huset er et bofelleskap som består av 8 leiligheter. Leilighetene er innrette som kollektiv, familieleiligheter, parleiligheter, og leilighet for enslig. Det er ca. 20 personer som bor i Enebakkveien, inkludert familier med barn. Bygården en har god sosial mix med både unge enslige, etablerte par med barn og eldre voksne

Beboerne leier fra kommunen, men drifter bygården selv, i bytte mot lav husleie. De er unntatt ordinær leie, og har et eget fond søke om hjelp til husleien. Husleien er bestemt ut ifra størrelsen på leilighetene, og beboerne har personlige kontrakter med kommunen, selv om de betaler en felles leie i måneden. I beboernes leie inngår det leiekostnader til kommunen, inn i en fellespott skal bruke ved behov på hele huset. Gjennom valg av fellesløsninger, bruk av gjenbruksmaterialer og stor egeninnsats, er målet å oppnå lavere bokostnader og tilsvarende høyere sosial levestandard.

Hele blokka deler på to bad og en vaskemaskin. Bygården har blitt rehabilitert og er stadig under rehabilitering med stor bevissthet til økologiske prinsipper. Beboerne har etablert Føflekken parsellhage (byhage) på en ubrukt flekk utenfor bygårdens tomt. Beboerne deltar i rehabilitering og drift. De bestemmer selv hvem som skal leie gjennom en søknadsprosess når en leilighet blir ledig. De har tar avgjørelser om drift av huset på husmøter en gang i måneden. Avgjørelsene er basert på prinsipp om konsensus. Dette kan gi krevende og langvarige diskusjoner, samtidig krever slike beslutninger at konkurranseinstinktet på legger bort og premisset for avgjørelsene må være basert på hva som er best for huset og utviklet av dette.

Enebakkveien mottar et stort antall søknader når det blir ledige leiligheter i bygget. Prosessen rundt godkjenning av nye beboere foregår primært gjennom bekjentskap. Det er ingen åpen eller offentlig rekruttering. Nye beboere velges basert på søknad, intervju, den eksisterende sammensetning av beboere, kompetansebehov eller om de som søker er i en prekær situasjon. De er viktig for beboerne å få inn nye som kan bidra felleskapet, samtidig som fellesskapet skal gi noe tilbake til dem.

I Enebakkveien er det forventet at beboerne setter av mye tid og krefter til å delta i rehabilitering og gjøre småoppgaver i huset som, arbeid med hagen, være en hjelp til alle beboerne og bidra med kunnskap. I tillegg er det også knyttet forventinger til beboernes deltagelse og tilstedeværelse i

huset. Samtidig er det et viktig prinsipp om at beboerne kan delta ulikt i forhold til livssituasjon og etter evne.

Historisk blikk på Enebakkveien 37, og Vålerenga

Enebakkveien ble bygget under industri tiden (1840-1905) i Christiania i 1890, og under historismen i arkitekturhistorien.

Den økte etterspørselen var en av de viktigste faktorer bak den første industrialiseringsbølgen i 1840-årene. Den første industrien var tekstilindustrien, grunnlagt på importert maskineri, kapital fra handelsnæringen, drivkraft fra Akerselva, råvarer fra Amerika og en blanding av importert og hjemlig arbeidskraft (Oslo byleksikon).

Den nye industribyen kom med et sett problemer som krevde en ny gjennomtenkning av byen som organisme. Tilflytting grunnet arbeidsplasser gjorde at veksten var for rask, og bidro til en eskalering av helse og levekårs problemer på grunn av trange og kummerlige forhold. I tillegg fungerte trafikksystemene i byen dårlig (Christensen, 1991, s.90-91). Det var en eksplosiv boligbygging i Kristiania mot slutten av århundret. Private leiegårder, satte sitt preg på byen med små leiligheter, og størrelsen på gårdsrommet ble kuttet ned til det minimale for å gi rom til flere boliger. I 1899 førte spekulasjonen og den raske utbyggingen av leiegårder til et økonomisk krakk i byggebransjen og eiendomsmarkedet (Bergkvist, Hovdhaugen, 2016). I etterkant ble husleien i noen leiegårder satt til null, for at folk skulle bli boende og dermed forhindre forfall (SSB, 1999). Innflyttingen snudde derimot til utflytting årene 1901-1904. I 1908 begynte folketallet igjen å stige, da folk igjen kom tilbake til byen på jakt etter arbeid (Bergkvist, Hovdhaugen, 2016).

I arkitekturhistorien betegner historisme perioden mellom biedermeier og art nouveau, rundt 1850–1895. Den kjennetegnes ved at historiske stilarter ble benyttet som inspirasjonskilde, betinget av nye fremstillingsmåter, et nytt kjøpekraftig publikum og historieforskningens fremskritt (norsk leksikon).

Historismens arkitekturbilde kan virke kaotisk, og var preget av stilforvirringen. Helt nye bygningstyper som fabrikkbygninger, salgs- og utstillingshaller og ikke minst jernbanestasjoner, bygningstyper der jernkonstruksjoner ble benyttet i utstrakt grad.

Vålerenga er en av de større forstedene som på 1800-tallet vokste fram utenfor bygrensa. Området er for en stor del bevart, og det kan i dag oppleves som et sted med egen identitet. Vålerenga har stor verdi fordi det tydelig formidler levevilkårene på 1800-tallet med sosial ulikhet og den klassesdelte by, byutvikling og industrialisering. Samtidig vises hvordan en med små ressurser og med landlige tradisjoner klarte å etablere en ”bydel” i en periode med stort overskudd av arbeidskraft fra bygdene som søkte inn til byene for å få arbeid (Riksantikvaren)

Vålerenga oppstod rundt Vålerenga Hovedgard i siste halvdel av 1800-tallet. Hovedbygningen på gården kan en i dag se ved sida av Vålerenga kirke.

De første tomtene ble skilt ut i 1855, og i en 20-årsperiode ble det oppført mange trehus på Vålerenga. Innenfor byens grenser måtte man bygge i mur for å redusere faren for brann, og da Vålerenga ved byutvidelsen i 1878 ble innlemmet i byen, ble det innført murtvang i området. Det var langt rimeligere å bygge i tre enn mur, og derfor vokste det flere steder fram forsteder med boliger for arbeidere og folk med få ressurser like på utsiden av den gjeldende bygrensa (Riksantikvaren, miljøstatus). Vålerenga, sammen med Kampen og Rodeløkka er typiske eksempler på dette.

Det ble bygd små trehus i den stilen folk kjente fra bygdene som de kom fra. Husene ble oppført på festede tomter. Husene fra denne perioden ligger hovedsakelig tett ut mot gata og med sekundære bygninger rundt gårdsrommet innenfor. De er oppført i laft i en til to etasjer. Kvaliteten på husene kunne variere. Det er grunn til å tro at flere av de som flyttet fra landet og inn til forstedene, tok med seg huset på flyttelasset (Riksantikvaren, miljøstatus).

Fram mot byutvidelsen i 1878 endret bygningsmønsteret seg noe, det kom flere leiegårder i tre. Øverst på Vålerenga kom det også store private hus med hager. Etter byutvidinga gjaldt murtvengen, og det ble oppført en del typiske murgårder (Riksantikvaren, miljøstatus).

I 1891 bodde det gjennomsnittlig 2,9 mennesker pr rom på Vålerenga. Til sammenligning var gjennomsnitte på Rodeløkka 3,4 og på Kampen 3,0 personer per rom. De fleste som bosatte seg på Vålerenga i starten var håndverkere, vognmenn, folk som drev med småindustri eller levde av dyrehold. Seinere slo flere industriarbeidere seg ned i området (Riksantikvaren, miljøstatus).

Vålerenga kirke (ark Heinrich Jurgensen og Holger Sinding-Larsen, 1902) og Vålerenga park med den gamle prestegården er viktige elementer på Vålerenga (Riksantikvaren, miljøstatus).

Området i dag

Vålerenga og Enebakkveien ligger helt i randsonen av den tette bykjernen i Oslo, med kort vei til Kværner dalen, Tøyen, Grønland, Bjørvika, Sørenga og det nye utviklingsområdet på Grønlikaia. Området rundt bygården er det rolige gate med lav bebyggelse bestående av gamle små bygårder, trehusbebyggelse, og nyere bygårder med lamell og karre bebyggelse på 4- 5 etasjer.

Bydel Gamle Oslo er en av de raskest voksende bydelene i Oslo. Nært sentrum og byens strender, er bydelens områder attraktive for utbyggere, næring og innbyggere. Samtidig er bydelen delt fordi i områdene Grønland og Tøyen, bor det en større andel familier med vedvarende lavinntekt enn i resten av Oslo. Disse områdene er det satt i gang et områdeløft. Områdeløftet har som mål å bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter i områder der behovene er størst, slik at flere

beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige og aktivt deltagende i lokalsamfunn og storsamfunn (områdeløft- Grønland og Tøyen). Alle satsingene har en vedtatt varighet til og med 2026.

Vålerenga ligger i forhold til andre områder i bydel gamle Oslo når det gjelder levekår og boforhold statistisk sett i midtsjiktet, med Grønland og Tøyen som de bydelene med størst utfordringer, og med Ensjø og Bispevika som de områdene de minste utfordringene.

BILDE 0-1: ENEBAKKVEIEN 37: BILDE TATT AV SIGRID F. ENGELSTAD

Tåsenløkken hageby

Om Tåsenløkken hageby

Tåsenløkken hageby er et boligområde på Tåsen i Oslo, i bydel Nordre Aker. Tåsenløkken ligger like utenfor Ring 2, og grenser til Ullevål sykehus i sør. Det er kort vei til Sagene, Ullevål Hageby, Voldsløkka og Tåsen senter. Tåsenløkken er den del av Tåsen hageby med flere omkringliggende hageby borrettslag, samtidig ligger området mellom flere urbane sentra.

Boligselskapet Tåsenløkken består av 30 firemannsboliger som i dag har adressene Spångbergveien 1–23 (ulike nummer), Jutulveien 28–37 og 39 og Tåsenveien 10, 12, 14, 16, 18, 20–21.

I 1915 kjøpte Kristiania kommune området «Tåsenløkken» av eieren av Søndre Tåsen gård.

Kommunen ønsket å bygge boliger på tomten, som på det tidspunktet ikke lå i Kristiania, men i naboherredet Aker. I Kristiania hadde det imidlertid vært en kraftig befolkningsvekst, med en etterfølgende boligmangel som de kommunale myndighetene ville avhjelpe blant annet ved å kjøpe tomter utenfor bygrensen. Området Tåsenløkka hageby ble bygget etter modell av det engelske hageby-konseptet, og hagebyen ble innviet i 1923.[1] Det opprinnelige navnet var «Taasenløkkens Haveby».

Tåsenløkken borettslag ble opprettet 1920 for å overta den bebyggelsen som Kristiania kommune hadde reist på Tåsen. Bebyggelsen var den første i Tåsen hageby og består av firemannsboliger bygd som ferdighus levert av Norsk Husbygningsskompani. Boligene sto ferdig i 1920, og tildeling av leiligheter skjedde gjennom det kommunale leiegårdskontoret. Resten av Tåsen Hageby ble bygget ut av en rekke byggeselskap og enkelte privatpersoner fram til 1926, da strøket var nesten ferdig utbygd.

Leilighetene i borettslaget varierer i størrelse fra rundt 60 kvm til 120 kvm. Dette avhenger av om leilighetene er bygget ut og bytte av boder i kjeller og på loft. Det er leiligheter som også er større hvor to leiligheter er slått sammen. Alle leiligheter har tilgang på privat hageflekk.

Det er ingen forkjøpsrett, og før 1960 ble leilighetene tildelt av et boligkontor hvor de som hadde foreldre som bodde i nabolaget kunne søke og sette seg på liste. Leilighetene kostet da rundt 8000 kr, og hadde en husleie på 72 kr. I dag koster leilighetene godt over 100.000 kr per kvm.

Borettslaget består av primært barnefamilier, men det er også beboere som er i slutten av 80- og 90 årene som har bodde her hele sitt liv. Det er også en stor andel av beboere har barn som har flyttet hjemmefra, men blir boende til tross for dette. Borettslaget har høy bo stabilitet, og det er få

leiligheter som selges årlig. De mest attraktive leilighetene i 1. etasje selges det på det meste 1- 2 av i året.

Borettslaget består av to deler- sør og nordsiden av Jutulveien, en rolig enveiskjørt gate. De to delene er cirka like store, men det som skiller dem er den store lekeplassen som ligger i sør. Lekeplassen er det sosiale samlingspunktet og danner rammen for det sosiale livet i nabolaget. Det er her de med små barn møtes på ettermiddagene og helger. Lekeplassen skal utbedres i 2022 med mål om å øke attraktiviteten for skole- og ungdomsskolebarn, og voksne.

I borettslag er deler av området bilfritt med interne gruslagte veger omgitt av hager. Området oppleves som en trygg sfære for barna som er «beskyttet» mot omverdenen, hvor de kjenner de fleste naboene. Barna løper fritt mellom husene og hagene.

Området har god kollektivdekning med hyppige bussavganger noen minutters gange unna, og med kort vei til Sagene som har et bredt kollektivtilbud, og nærhet til T- bane stoppene på Ullevål stadion, Berg og Tåsen. Området har ingen næring som dagligvarehandel eller kafe tilbud. Det ligger en grønnsaksbutikk ved Voldsløkka, eller er det dagligvare og et variert tilbud på Sagene. Det finnes også en delikatesse og Bakeri på Damplassen i Ullevål hageby.

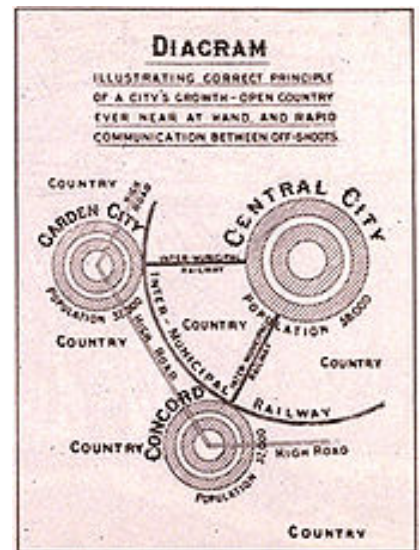

BILDE 0-2: TÅSENLØKKEN HAGBY. WIKIPEDIA.ORG

Historisk blikk på Tåsenløkken hageby og områdene rundt.

Tåsenløkken Hageby er bygget basert på det engelske idealet om the Garden City movement

Begrepet ble lansert av den britiske byutviklingsteoretiker Ebenezer Howard i bøkene Tomorrow (1898) og Garden Cities of Tomorrow (1902). I bøkene argumenterte han med at byene ikke måtte bli for store, og løsningen på dette var at de måtte avlastes av selvforsynte og godt planlagte mindre byer med eget servicetilbud (Christensen, 1991, s.92). Han ønsker derfor å utforme en moderne småby som skulle fungere uavhengig av storbyene. Hagebyene skulle være en mer eller mindre selvstendig byorganisme hvor boligområdene består av lave hus i hager.

BILDE 0-3: THE GARDEN CITY MOVEMENT. WIKIPEDIA.ORG

Hovedbyene og disse mindre satelittbyene skulle bindes sammen av brede grøntbelter som kunne huse innbyggere i grønne omgivelser, for å vende ryggen til den skitne og forurensede byen. Han mente at i hagebyene kunne menneskene gjenoppnå kontakt med naturen og landlivet, som var det eneste som kunne skape harmoniske mennesker (ibid). I henhold til Howards prinsipper skulle et privat, allmenntilgjengelig selskap kjøpe et landområde ute på landet, der jordprisene var lave. Her skulle en kompakt by anlegges, omgitt av et belte av jordbruksland. Det samlede byanlegget skulle romme både boliger, handel, industri og jordbruk etter en generalplan. Både areal og befolkning skulle være begrenset, slik at ikke byen spiste opp grøntbeltet. Hele tomten og grøntbeltet skulle forbli eierselskapets eiendom.

Howard var selv mest interessert i de sosiale konsekvensene av prosjektet (Røe, 2003). Idéene hans fikk fort gjennomslag i England, der de negative konsekvensene av den raske industrialiseringen av byene var kommet lengst.

I 1903 begynte byggingen av den første hagebyen i overensstemmelse med Howards prinsipper, Letchworth som ligger ca. 50 km nord for London. som etter andre verdenskrig iverksatte en storstilt gjenoppbygging i planøkonomisk ånd.

Rundt 1910 startet utviklingen av hagebyene i Oslo, og borgermester Sophus Arctander var initiativtaker til å bygge byens første hageby i Ekebergskråningen, som ble kjent som Arctanderbyen. Hagebyene som ble oppført dette tiåret omfatter Arctanderbyen (1910), Grønvold hageby (1912), Hasle hageby/Freiabyen (1914), småhusrekka i Arendalsgata (1914), Ullevål Hageby (1915), Tåsen hageby (1915-1923), Lille Tøyen hageby (1917-1922), og Lindern hageby (1917-1921).

Området i dag

Tåsenløkken hageby og Tåsen hageby er i dag et populært boligområde. Det ble i 2017 omtalt av aftenposten (2017) som et område for Oslos kulturelite, sammen med Ullevål Hageby. I den samme artikkelen blir det presenter at 35% av innbyggeren representerer kulturoverklassen, som er 7 % høyere enn resten av byen (aftenposten), og en høyere gjennomsnittsinntekt enn for hele Oslo (1,6 mill i forhold til 1,3 mill).

Området har i dag ingen levekårsutfordringer, har en stor andel av personer som er høyt utdannet og har høy bo stabilitet. Området har en høy andel av etnisk norske beboere. Området blir blitt kritisert for å være et område med lite integrering og få mulighet for familier med vanlig lønninger å bosette seg. Området består primært av lav bebyggelse, primært ulike hagebyborettslag som glir inni hverandre, med noen områder eller husrekker med eneboliger. Området Berg som ligger inntil hagebybebyggelsen består primært av eneboliger og tomannsboliger.

Tåsenløkken ligger i skillet mellom Oslo øst og vest, men på vestsiden denne litt uklare grensen. Nabobydelen Sagene er den bydel med en høyre andel barnehusoldninger med lav inntekt (12% i forhold til 5,2 %), og en befolkning med lavere fullført utdanning. Sagene er en bydel med stor indre variasjon hvor området Bjølsen som ligger inntil Tåsenløkken er det området med høyest andel levekårsutfordringer, men langt unna nivået til Tøyen og Grønland.

I 2023 ferdigstilles en ny ungdomsskole på Voldsløkka hvor barn fra Berg, Ullevål og Bjølsen skal gå. Dette vil bidra til en høyere grad av sosial mix for barna i skolealder.

Bananblokka på Ammerud

Om bananblokka

Bananblokka fra 1967 i ammerudenga 51-91, er tegnet av arkitekt Håkon Mjelva. Den buede lamellblokka er formet som en frittstående skulptur i landskapet, i funksjonalistisk tradisjon. Drabantbyen Ammerud ble planlagt på 1960-tallet som et boligstrøk for 6000 mennesker med skole, barnehage, eldrecenter, sykehjem og to mindre dagligvareforretninger.

Ammerud var frem til slutten av 1950-tallet en gård i Aker, en av mange gårder som forsvant da jordene ble byggegrunn for nye boliger på 1960-tallet (Dokk Holm, 2018)

På slutten av 1950-tallet startet planen for Ammerud med store vyer og totalplanlegging, med arkitektene Håkon Mjelva og Per Norseng ved tegnebordet.

Blokken er en 275 meter lang betongkonstruksjon, som på sitt høyeste går over 6 etasjer. Den har 21 oppganger og 140 leiligheter. Blokka er såpass stor at det er vanskelig å se hele, umulig fra bakkeplan. Det betyr også at den ikke oppleves som dominerende, men har funnet sin plass mellom furutrær og bergknauser. Blokka har fått høy verdi, både som en del av Ammerud drabantby og som enkeltobjekt. Tanken bak var å bevare naturen i boligområdene, og boligene måtte derfor samles i store enheter ([Dugnadsånden lever fortsatt \(groruddalen.no\)](http://Dugnadsånden%20lever%20fortsatt%20(groruddalen.no))).

Nesten alle leilighetene er like store på ca. 70 kvm. Blokken buer seg slik at soverommene på leilighetene som ligger i svingen eller på midten er litt større.

Da blokka var ferdig bygget i 1967 flyttet beboerne inn oppgang for oppgang. I blokken bor det fortsatt mange, nå enker, som har bodd der siden blokken ble bygget. Det er høy bo stabilitet, og blokken har høysosial mix med mange barnefamilier og en stor eldre gruppe, men også etnisk mix.

Blokken er et OBOS-borettslag med forkjøpsrett for OBOB medlemmer.

Borettslaget har en felles lekeplass, grillområder og flere benker spredt rundt foran blokken. De har tatt i bruk tre bomberom i kjelleren til hobbyrom, treningsrom og ett rom med kjøkken og plass til å ha selskap. Hvert bomberommene er like stor som en leilighet.

Historisk blick på Ammerud og drabantbyen

Utbyggingen av drabantbyene på 1950-, 60- og 70-tallet representerer kanskje en av de mest dramatiske forvandlingene av bylandskapene i nyere norsk historie. Drabantby betyr i byplanlegging et bi-sentrum med tilliggende boligstrøk som er lagt i eller utenfor periferien av en større by.

I etterkrigsårene skulle byveksten helst skje utenfor sentrum. Det var boligmangel, og standarden på den eksisterende boligmassen i bysentrum stod i et klart misforhold til de kravene Husbanken nå

stilte til hva en god bolig skulle være (Helle, 2006, s.429). Nybygging i forstadsbelter og drabantbyene ble løsningen. Disse var rene boligstrøk i landlige omgivelser uten forurensning fra trafikk og industri (Brantenberg, 1996). Kritikken av de nye landskapene kom raskt. Fra rundt 1970 ble mange av drabantbyene, og kanskje spesielt høyhusområdene, nærmest synonyme med dårlige bomiljø (Guttu 2003).

I norsk offentlighet kan det identifiseres minst to ulike fortellinger om drabantbyen. På den ene siden fremheves etterkrigstidens boligreisning, som drabantbyene utgjorde en vesentlig del av, som en vellykket del av norsk bolig- og velferdspolitik (Hansen 1999). Utbyggingen av drabantbyene bidro til å avskaffe bolig mangelen, og førte til en bedre boligstandard for folk flest. I dag tilbyr drabantbyene gode boliger i gode omgivelser, og er derfor en viktig ressurs i storbyenes hardt pressede boligmarkeder (Hansen og Brattbakk 2005a). Denne, i hovedsak positive fortellingen om drabantbyene, finner vi ofte hos de sentrale aktørene innenfor boligkooperasjonen og Husbanken (se f.eks. Thanem 1985, Reiersen og Thue 1996, Bjørnsen 2007, Bjørnson og Kronborg 2009). På den andre siden blir drabantbyen angrepet som «menneskefiendtlig» og «antisosial», en kritikk som i stor grad både er en parallell til og påvirket av tilsvarende kritikk av etterkrigstidens masseproduserte blokkområder i andre land, som for eksempel Sverige, England og USA (Hansen 1999, se f.eks. Dovey 1985, Rådberg 1997 og While 2006). Det er denne, hovedsakelige negative fortellingen som dominerer både boligfaglige debatter og medierepresentasjoner av drabantbyen.

Årsaken til drabantbyens lave attraktivitet på boligmarkedet, forklares her ofte med lite tiltalende og variert arkitektur og med referanser til at den funksjonsdelte byplanen skapte ensidige boligområder langt unna sentrums urbane liv (Rørtveit, 2014).

Arkitektene Håkon Mjelva og Per Norseng utarbeidet reguleringsplan og bebyggelsesplan for Ammerud på 1960-tallet. Typisk for denne tidsperioden var at bebyggelsen skulle være organisert etter geometriske prinsipper som landemerker i landskapet, og bebyggelsen skulle inneholde mange bygninger med lignende uttrykk. Kombinasjon av forskjellige hustyper var vanlig, og på Ammerud ble det bygget både atriumhus, lavblokker og høyblokker.

Bananblokk ble tegnet av Arkitekt Håkon Mjelva. Bananblokk er en del av den helhetlige komposisjonen av lamellblokkene på Ammerud. Den er formet som en frittstående skulptur i landskapet i henhold til funksjonalistisk tradisjon. Den buede formen på bygget er tilpasset stedets topografi, og det langstrakte inntrykket forsterkes av balkongbrystningene som går som horisontale bånd i hele blokkens lengde.

BILDE 0-4: BANANBLOKKA. TEIGENS FOTOATELIER

Ammerud var et rendyrket modernistisk prosjekt, der arkitektene så til den «internasjonale stil» og avviste ideen om at arkitekturen burde ha et lokalt eller regionalt formspråk (Dokk holm, 2018)

Da Ammerudfeltet stod ferdig i slutten av 1960-årene, var med mange kritiske røster mot utbyggingen, bl.a. formulert i «Ammerudrapporten» av arkitektene Thorbjørn Hansen og Anne Sæterdal (1969). Kritikken gikk både på den ensidige og ensformet satsingen på bygging av flest mulig boliger, slik man hadde gjort siden krigen, og på mangelen på servicetilbud som denne politikken førte til. Mangelen på servicetilbud og arbeidsplasser gjorde at drabantbyene ble

«sovebyer». De konkluderer blant annet med at arkitekturen har prioritet privatbilen, glemt barna og ikke tilfredsstilt grunnleggende menneskelige sosiale behov (Dokk holm)

Området i dag

Bananblokk ligger i bydel Grorud. Siden 2007 har Oslo kommune og Staten finansiert Groruddalsatsningen. Ammerud er et område om inngår i denne satsningen. Groruddalsatsningen er Oslo kommunes og statens innsats for å skape varige forbedringer av utvalgte tjenester og nærmiljøer i Groruddalen. Satsningen vil pågå til 2026. Hovedmålet for programmet er at det skal bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter i områder i Groruddalen der behovene er størst, slik at flere beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige og aktivt deltagende i lokalsamfunn og storsamfunn. Dette målet er delt inn i tre delprogrammer; nærmiljø, oppvekst og utdanning, og sysselsetting.

Områdeløftmetodikken handler om hvordan kommunen kan gjennomføre kunnskapsbaserte og tverrsektorielle innsatser i utsatte lokalområder gjennom samarbeid med lokalbefolkning og private og statlige aktører (om områdeløft, Oslo kommune. no).

I områdeløft Ammerud startet i 2011. Hovedmålet med områdeløftet er å gjøre Ammerud kjent som et lokalsamfunn hvor det er godt å bo og være for alle, med en raus, stolt, trygg og aktiv lokalbefolkning. Delmål er å styrke stedsidentiteten og bidra til økt medvirkning, bedre levekår og trivelige fysiske omgivelser. En viktig del er å støtte opp under bydelens folkehelsearbeid og ha et målrettet arbeid mot barn og unge (Ruud, et al. 2016).

I en rapport fra 2016 (Ruud, et al. 2016), som hadde som mål å identifisere eventuelle effekter som områdeløftet på Ammerud har hatt for befolkningen, sett opp mot hovedmål og strategier. Resultatene i rapporten er kunnskapsgrunnlag for videre utviklingsarbeid i bydelen og i Groruddalsatsningen 2017-2026. Rapporten viste at de fleste beboerne har et positivt stedsbilde, stoltheten over å bo på Ammerud har økt, opplevelsen av trygghet generelt i nærmiljøet har økt sammenlignet med tre år tidligere, økt nærmiljøkvaliteter gjennom fokus på nye anlegg, og gjennom tilrettelegging av bruk av naturen, vellykket satsning på barn og unge. Samtidig peker rapporten på at de eldre på Ammerud har følt seg oversett og ikke så godt ivaretatt som de ønsket eller hadde forventet, det stilles også spørsmål ved om hvor mye av denne endringer kommer av områdeløftet eller om det er andre tilbud gjennom ordinær tjenesteyting som har bidratt til en positiv utvikling for Ammerud.

Bydel Grorud hadde i høsten 2020 19 aktive prosjekter under Groruddalsatsningen (Fafø, 2021) Mange av tiltakene er innrettet mot flere av satsingens delmål og samlet sett dekker disse alle delmål.

I bydel Ammerud har ulike borettslag fått tilskudd til i støtte ulike oppgraderinger, bydelen har gratis kjernetid i barnehagen, gratis deltids plass på Aktivitetsskolen fra 1- 4 trinn, det er laget en sykkelbane, et anlegg for lavterskel og uorganisert aktivitet på to hjul, som kan brukes av personer i alle aldre – fra barnehage (sykkelopplæring), til skoler og lokalmiljøet for øvrig, i tillegg til andre tiltak innrettet mot å øke medborgerskapet gjennom involvering av innbyggere og økte deres kompetanse slik at de kan være synlige og trygge brobyggere mellom de offentlige, og sine lokalsamfunn (Fafo 2020).

Drabantbyene, og Ammerud har til dels fått noe oppreising etter Ammerud rapporten, gjennom blant annet områdeløft, men sliter fortsatt med levekårsutfordringer.

Vindmøllebakken

Om vindmøllebakken

Vindmøllebakken i Pedergata 130, i bydelen Storhaug i Stavanger er et boligprosjekt etter modellen «gaining by sharing». Ved å dele skal beboerne få de menneskelige, sosiale og miljømessige behov ivaretatt på en bærekraftig måte. Gaining by Sharing er en modell utviklet av Helen & Hard, Indigo Vekst og Gaia Trondheim. Vindmøllebakken er et første pilotprosjekt som tilbyr kollektive løsninger og bærekraftig bofellesskap.

Storhaug kommunedel ligger nordøst i Stavanger kommune. Storhaug består av halvøya øst for Vågen, Breiavatnet og Hillevågsvatnet samt øyene uten bru- eller tunneltilknytning til fastlandet. En gravhaug fra bronsealder og jernalder, ca. 1500 f.Kr. – 800 e.Kr. har gitt kommunedel sitt navn Storhaug.

Vindmøllebakken stod ferdig i 2019, og består totalt av 52 enheter, hvorav 4 er byvillaer, 8 er selveierleiligheter og 40 er leiligheter i et bofellesskap. Leilighetene varierer fra 26 til 86 kvm. I prosjektet har det vært stort fokus på å legge til rette for lavt energiforbruk, lave utslipp og bruk av fornybar energi ([Vindmøllebakken - Kruse Smith \(kruse-smith.no\)](http://vindmøllebakken-kruse-smith.no)).

Bofellesskap har 500 kvm felles eide fellesareal. I tillegg er det felles gårdsrom og lekeplass. Fellesarealet består blant annet av et felleskjøkken, gjestehybler, tak-terrasser, amfi, verksted, vaskeri, bibliotek og et eget hagestue for grønnsaker. Bofellesskapet er basert på en studie av bofellesskap i Skandinavia, Østerrike og Tyskland. Prosjektet har satt som mål å lage et moderne bofellesskap hvor stor grad av delte arealer og hvor felleskap blir tilrettelagt gjennom en arkitektonisk form og organisering av rom som skal legge til rette for felles aktiviteter og felleskap.

Prosjektet omfatter nesten et helt bykvartal, der bygningsvolumet er delt opp i mindre huskropper som ligger forskjøvet i forhold til hverandre. Dette er med på å bryte opp boligmassen i mindre deler og tilrettelegger for å få til møtesteder og uformelle soner nært opptil bygget både ute og inne i fellesarealene.

Gaining by sharing sentrerer seg rundt at alle beboere har dere egen private leilighet, som er mindre enn mange leiligheter på markedet, med stor og inviterende fellesområder. Fellesområdene er planlagt for spontane og planlagte sosiale aktiviteter.

Prosjektet ble utviklet med innspill og integrering fra en bred medvirkningsprosess med mulige fremtidige beboere, og andre interessenter, hvor visjonen var å bygge boliger som sparer miljøet med bruk av bærekraftige materialer, og at de skal gi en økonomisk gevinst ved at alle bor på litt mindre kvm, men har tilgang til delte arealer, og kan dele på utstyr og tjenester.

Leilighetene ble solgt på det åpne markedet, og de som bor der har forkjøpsrett.

Beboerne har månedlige husmøter, og det er selvorganiserte grupper som tar seg av vedlikeholdet i huset. Alle er oppfordret til å delta på husmøtene og i minst en av gruppene.

Huset har en god sosial mix med 15 pensjonister og fem barnefamilier. Det er par i 30 årene, flere førstegangskjøpere og studenter, i tillegg til par og familier i 40- og 50 årene.

Det planlegges flere prosjekter innen Gaining by Sharing modeller på Voss, i Alta og på Engøy utenfor Stavanger.

Historisk blick på Vindmøllebakken og den kompakte byen

Siden 1990 har kompakt byutvikling hatt en fremtredende status blant byplanleggere. Fortetting har vært hovedstrategien for en kompakt byutvikling, hvor målet er bærekraftige byer. Den kompakte bymodellens grunnide spiller på et sammenfall mellom de tre bærekraftsdimensjonene - økonomisk, miljømessig, og sosial (Hanssen, et al. 2015). Den kompakte byen skulle sikre en levende og mangfoldig by (Hanssen, et al. 2015).

Den kompakte byen skulle utvikles som en mixed-use-City (Burton 2000, i Hanssen, et al. 2015).

«Mixed use» eller en funksjonsblandet by innebar at området utvikles som en blanding av boligformål, og andre formål som næringsvirksomhet, offentlig og privat service- hvor tanken er at denne samlokaliseringen av tilbud skal bidra til redusert transportbehov (Hanssen, et al. 2015). I tillegg er målet å skape gode arenaer for sosiale møter og aktiviteter for en geografisk konsentrert befolkning som vil gi større kundegrunnlag til lokale bedrifter (Hanssen, et al. 2015).

Fortetting kan skje på mange ulike måter, men vi forholder oss fortrinnsvis tre hovedtyper som; transformasjon, intensivering og ekspansjon. Vindmøllebakken ligger i et transformasjonsområde, som innebærer omskaping av næringsområder og industriområder til nye områder for bolig. Ofte i kombinasjon med mindre arealkrevende arbeidsplasser som servicenæring. Endring i næringsstrukturene de siste tiårene, fra industri- og produksjon til kunnskap-, service- og tjenesteproduksjon, har medført at store arealer innenfor tettstedsgrensen har blitt transformert (Hanssen, et al. 2015).

Vindmøllebakken representerer en ny retning innen moderne boligbygging. Som representerer en nyskapende, bærekraftig og inkluderende boform i et homogent boligmarked. Den er utviklet for det åpne markedet av en kommersiell aktør og skiller seg fra andre boligmodeller ved at man eier mindre og deler mer. Dette gir både sosial, miljømessig og økonomisk verdi. Prosjektet sitt mål har vært å ta tak i noen av samfunnets utfordringer med ensomhet og høye eiendomspriser i de store byene.

Prosjekt er organisert som en liten landsby.

Vindmøllebakken er en del av en større kvartals/bydelsutvikling. Gaten det ligger i skal bli i en hovedakse fra den østre til den vestre bydelen i Stavanger og målet er å vise byfortetting på en ny måte i småhusskala. Prosjektet skal også være et positivt supplement til eksisterende trehusbebyggelse rundt.

Vindmøllebakken er har store likheter med tradisjonelle karre' bebyggelse. Karré (fra fransk: firkantet, kvadratisk) er en betegnelse på en byggeform hvor bygninger står etter hverandre i en firkant eller i en annen fast sluttet form, slik disse danner en indre gårdsrom mellom bygningene (leksikon). Karrébebyggelse i tradisjonelle kvartalsstrukturer, gjerne med storgårdskvartaler, som en løsning som kan kombinere høy tetthet, gode utearealer og god boligkvalitet (Tennøy, et al. 2017). Det er godt dokumentert at karréstruktur er den organiseringen av bygg som kan gi høyest tetthet (som bruksareal per dekar), gitt like krav til lysinnfall og avstand til nabobyggene (Tennøy, et al. 2017)

Området i dag

Vindmøllebakken ligger i et transformasjonsområde på Storhaug, i sentrum øst, som har utviklet seg fra et nedslitt næringsområde til et attraktivt, mangfoldig område med mange sentrums kvaliteter. Byomforming i området har vært omfattende, og den har skjedd raskt med over 2300 nye boliger og nye tilbud og serveringsteder. Potensialet for vekst er fortsatt stort, og det skal legges til rette for byomforming langs Havnefronten og Verksallmenningen (kommuneplan, Stavanger kommune).

Vindmøllebakken er en endringsagent og et forbildeprosjekt både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Prosjektet er med på å sette standarden for den videre utviklingen av Storhaug området. Den positive omtalen og oppmerksomheten prosjektet har fått har satt området på kartet og gjort beboerne stolt over nabolaget, og det de har fått til sammen.

I bydelen Storhaug har levekårsundersøkelsene de siste 15 årene avdekket økende utfordringer i enkelte områder av kommunedelen. Av den grunn har politikerne vedtatt å satse ekstra på Storhaug i en områdesatsning gjennom å styrke helsetjenestene for familier, barn og unge. Storhaug skal få en ny jordmor, en ekstra helsesøster, to ekstra stillinger til skolehelsetjenesten samt en prosjektstilling som skal koordinere ulike tjenestetilbud for familier. Det skal bli mer belysning i gatene, flere trær, gang- og sykkelstier, grøntområder og lekeplasser. Beboerforeninger, velforeninger og frivillige foreninger kan søke nærmiljøtilskudd.

Det skal gjennomføres en spørreundersøkelse blant folk på Storhaug, for å få vite mer om trygghet og trivsel ([Områdesatsing Storhaug | Stavanger kommune](#)).

Kommunen har også startet Storhaug Unlimited som er en del av Stavanger kommunes områdesatsing. Dette «sosiale entreprenørskapet» støtter ildsjeler med ideer om hvordan løse sosiale utfordringer på Storhaug, og som ønsker å starte en virksomhet.

Storhaug unlimited er en del av nettverket Norge Unlimited som er en plattform med tilhørende metodikk for å bidra i utvikling av nabolagsinkubatoren Storhaug Unlimited ([Om oss - Storhaug Unlimited](#)). Nabolagsinkubator er en kombinasjon av arbeidsplass, kunnskapscenter og et fellesskap for individer som ønsker å bidra til et bedre lokalsamfunn. Den bygger sosial kapital, selvtillit og nye nettverk. En nabolagsinkubator inkluderer både sosiale entreprenører, frivillige organisasjoner og enkeltpersoner. Stavanger kommune har ett tett samarbeid med Tøyen unlimited for å lære av deres mangeårige arbeid for sosiale entreprenører på Tøyen, samt for å utvikle konseptet og sikre kvalitet i alle ledd.

BILDE 0-5: VINDMØLLEBAKKEN. KURSE- SMITH.NO

ANALYSE

I dette kapitlet skal jeg diskutere og analysere de tre dimensjonene; omgivelsene, det bygde og menneskene, ved bruk av de empiriske dataene, teori og andre kilder der jeg anser at dette er relevant.

De empiriske dataene består et stort og rikt materiale. Når vi snakker om stedet vi bor, og de menneskene vi bor tett inntil blir fortellingene både personlige og ofte rørende. Alle de jeg har intervjuet bor i nabolagene har bodd lenge eller planlegger bo lenge. Disse nabolagene representer steder som vi tilbringer en stor del av livene våre, og av den grunn har også disse nabolagene noen særlige kvaliteter som muliggjør dette. De empiriske funnene er tydelig på at dette er en viktig ramme i intervjuene og gjenspeiles i sitatene.

Det empiriske materialet viser at mange av informantene ikke nødvendigvis har reflektert så mye rundt hvordan de som bor i nabolaget og naboskapet påvirkes deres hverdag, fordi dette er en integrert i deres hverdag. Noen har tatt beviste valg i forhold til hvilket nabolag de ønsker å bo i og hvilke forventinger de har til på bo på akkurat det stedet. Når vi flytter det stedet der vi ønsker og håper å bo i en lang periode av våre liv er det selve leiligheten, eller huset som er det viktigste. At det finnes et felleskap og et naboskap som er godt, er noe vi kanskje hører fra megler eller kjente. Flere informanter har hatt en opplevelse av at det de var opptatt av når de flytte inn, ikke lenger er så viktig fordi de trives så godt og opplever et godt naboskap. Hos alle informantene er opplevelsen av naboskap sterkt, men bevisstheten eller refleksjonen om hva dette fellesskapet egentlig betyr er varierende.

Naboskap er noe som oppleves og føles, og i denne delen av oppgaven skal jeg utforske og analysere hvordan omgivelsene, de bygde strukturene og menneskene virker inn og bidrar til at naboskapet kan vokse frem.

I denne delen skal jeg dra frem noen elementer med hvert nabolag jeg mener er interessant og har påvirkning på felleskap og naboskap.

Omgivelsene

Omgivelsene eller nærmiljøet til nabolagene har stor betydning og påvirkning på nabolagene, i positiv og negativ forstand. Omgivelser eller nærmiljø er et begrep som forsøker å fange inn en helhet i mennesker livsmiljø (Sigrun kaul). Omgivelsene og nærmiljøet uttrykker det som er nær den enkelte, det trygge og kjente (kaul), men også det vanskelige og det den enkelte prøver å distansere seg fra og sette grenser mot.

Omgivelsene og nærmiljøet samspillet mellom de sosiale, materielle og fysiske strukturer som virker inn på nabolaget. Omgivelsene er med på å ramme inn nabolaget, og gi det identitet eller en overlappende identitet, og er også på mange måter en del av selve nabolaget. Samtidig som nabolaget også påvirker omgivelsene og er med på å forme disse. Både når det gjelder tilbud og aktiviteter, men også attraktiviteten til omgivelsene. I denne oppgaven har jeg satt en grense rundt nabolagene- for å ha en enhet å forholde seg innenfor, men det gir meg også en mulighet til å studere hva som ligger rundt nabolagene, og hvordan dette virker inn på hvordan de ser seg selv og andre, og tilhørighet til områdene rundt nabolaget. Som tilgang til rekreasjonsområder og grønne kvaliteter, plassering i forhold til kommersielle, sosiale og kulturelle tilbud, og nærhet til kollektivtilbud.

Omgivelsene og nabolagene

De fire nabolag er lokalisert i urbane eller sub-urbane strøk, med relativ kort vei til sentrum, eller kort avstand til bydelssenter. Omgivelsene til nabolagene har stor variasjon fra å ligge i den tette byen til å ligge i et mer landlig landskap. Omgivelsene og funksjonene som ligger i tilknytning til nabolaget kan gi en opplevelsen av at hjemmet har en vid definisjon som ikke begrenses til egen boenhet, men at området rundt er en del av det definerte hjemmet ved at nærmiljøet og hjemmet oppleves som de hører sammen og utfyller hverandre, både når det gjelder fysiske strukturer, handel- og aktiviteter.

Tjora (2012) sier at like former for møtesteder utenfor selve nabolaget, men i nærområdet og omgivelsene kan spille en viktig arena for møter, fordi disse nære og fjerne rommene fungerer som territorier naboskapet og de ulike relasjonene er til stede, og hvor vi kan høre hjemme i ulike omgivelser. Dette betyr at omgivelsene er med på å dra den gode følelsen vi har der vi bor ut i det offentlige rom, som gjør at vår opplevelse av omgivelsene og hjemmet henger sammen.

Kvaliteten på de materielle omgivelsene kan virke inn på tilstedeværelsen, møtemuligheter og passive kontakter, kan det derfor antas at den fysiske strukturen også kan ha en viss betydning for det sosiale livet (Gehl, 1996).

Det å møte kjente på butikken og på bussen på vei hjem på kvelden, å se en nabo på en lokal cafe har stor betydning for vår tilknytning til omgivelsene, og oppleve å være en del av en større enhet, og at noen der seg i løpet av en dag. Samtidig er dette avhengig av at beboerne ønsker å ta del i et felleskap

Kvinne, Tåsenløkken: «Det er viktig å prøve å skape felleskap ved at man er en del av et nabolag. Det å si hei til folk, når man går i nabolaget eller i området rundt. Opplevs som man bor i landsby, men det oppleves ikke som vi bor midt i Oslo»

Dette utsagnet handler om at felleskapet i nabolaget er også til stede i omgivelsene rundt nabolaget, og at nabolagets utstrekning går ut i omgivelsene.

Tåsenløkken hageby ligger rett utenfor ring 2 i nær tilkobling til den tette byen, med kort vei til Sagene, og 15 minutter med buss til sentrum. Området som før lå på landet, er nå en del av den urbane byen. Så selv om tåsenløkken i seg selv ikke oppleves som veldig urbant, har det en veldig urban atmosfære ved at det er mange som går eller sykler gjennom området for å komme seg til store arbeidsplasser som Ullevål sykehus, Universitet i Oslo eller Rikshospitalet. Området er også et sted mange går tur igjennom i helgene. Opplevelsen av aktivitet og bevegelse gir området en urban setting, i et område som har en landlig utforming. Dette gir en eller annen form for spennende kobling mellom de mere landlige kvalitetene som er i tilknytning til boligene, og det urbane livet som beveger seg gjennom gatene. Området blir en form for hybrid, som mest sannsynlig også henger sammen med områdets popularitet.

I Enebakkveien finner jeg mye av det sammen som på Tåsen, at nabolagets utstrekning er stor og griper inn i omgivelsene både når det gjelder hvordan omgivelsene er en arena for nabolaget, samtidig som nabolaget og omgivelsene griper inn i hverandre. I Enebakkveien er nabolagene rundt og Vålerengas identiteten viktigere enn i de andre nabolag casene. I Enebakkveien er de opptatt av å invitere nabolagene rundt og omgivelsene inn bidra til nærmiljøet, og områdene rundt. Gjennom å invitere naboer til å delta med arbeidet i byhagen, på fester og aktiviteter, men også inspirere de som bor rundt E37. Enebakkveien har en tydelig profil i området rundt i forhold til gjenbruk og bærekraft.

Informant, E37: «*Vi opplever at naboene har blitt inspirert av oss når det gjelder å gjenbruke ting og ikke kjøpe nytt. Vi tenker at dette kan ha noen ringvirkninger rundt holdninger til å tenke miljøvennlig og bærekraftig*». Dette betyr at de som bo i Enebakkveien tar helt beviste valg når det kommer til bruk og gjenbruk. Dette er et eksempel på hvordan nabolagets verdsett også påvirker områdene rundt.

E37 er opptatt av å være et godt sted å bo med et nært og godt felleskap, men samtidig være inviterende for naboer og de som ønsker å komme på besøk.

Informant, E37: «*Vi låser ikke utgangsdøra og har ikke nøkkel til vår egen bolig. Her er det bare å banke på og gå inn. Vi har det veldig åpent*». Enebakkveien kan vurderes som et nabolag som kobler omgivelsene med omkringliggende nabolag sammen, og er et samlingspunkt i området.

Det er med på å gi E37 en sterk identitet, men også en tydelig plass i forhold til områdene rundt. Det gule huset på kanten ved jernbaneskinnene, med en nydelig frodig hage, oppleves som meget harmonisk og åpent sted, som et lite smykke til området rundt.

Det som er spesielt for Enebakkveien og områdene rundt er at de i flere år sloss for sin videre eksistens. Bane Nors planlegging av nye jernbanespor i Brynsbakken vil påvirke beboerne i Enebakkveien og områdene rundt ved at de vil få sporene enda tettere, støyen fra jernbanen vil øke slik at bygården og områdene rundt vil i fremtiden ligge i rød støysone. Historiske nabolag som ligger tett inntil E37, som Hylla, kan forsvinne. Brynsbakken prosjektet er nå utsatt fra opprinnelig byggestart i 2023 til 2027. Prosjektet ble vedtatt i bystyret i Oslo 2021, men i mars 22 fastsatte Statsforvalteren at vedtaket i Oslo kommune var ugyldig. I følge Statsforvalteren var planforslaget ikke tilfredsstillende opplyst og utredet, og at kommunen ikke hadde et tilstrekkelig grunnlag for å fatte avgjørelse i saken. Dersom Brynsbakkenprosjektet realiseres kan dette bety at eksistensen til E37 mulig er truet. Både gjennom den støypåvirkningen dette prosjektet vil ha på de som bor i E37 i dag, men det vil også ha stor påvirkning på alle naboer og området rundt, og kanskje resultere i at området forandres totalt. Denne ytre trusselen fra omgivelsene vil påvirke dette nabolaget totalt fordi en del av kvaliteten ved nabolaget og omgivelsene rundt vil forsvinne, eller endre form. De som bor i Enebakkveien må kanskje flytte som gjør at en viktig institusjon for hele området forsvinner.

Nabolagenes omgivelser har ulike kvaliteter og tilbud. Bananblokka på Ammerud er det nabolaget som har tettest tilknytning til store friområder og skog. Koblingen til skogen, og opplevelsen av å bo i nærheten av den opplevelses som meget viktig for de som bor i Bananblokka.

Omgivelsene rundt nabolagene har ulike kvaliteter. Vi som mennesker trenger ulik input og stimulans fra områdene rundt. Dette henger også sammen med hvor vi tilbringer dagene våre. Bygg som skoler og barnehager kan også fungere som viktige lekeplasser og møteplasser på ettermiddager og helger for omgivelsene, men de kan også være steder som kan observeres og betraktes for de som bor rundt.

Kvinne, Bananblokka: *«Det er en ting som er dumt på Ammerud. Når de reiv skolen og bygde den opp på nytt, snudde de bygget, slik at lekeplassen og uteområdet på skolen som før lå mot blokka, nå ligger bak skolen. Da kan mange av de eldre ikke lenger se barna leke, som var så hyggelig. Noen synes dette er bra, men andre synes det var dumt. Det var så fint følge med på barna»*. I områdene rundt bananblokka mangler det tjenestetilbud, som gjør at skolen for de eldre som i bananblokken er et sosialt tilskudd i hverdagen.

Flere av informantene har mangler har fortalt om savnet etter cafeer, restauranter og en pub i nærområdet. I bananblokka og omgivelsene rundt mangler tjenestetilbudet som kunne har vært med

på å stryke de ulike lagene av felleskapene, ved at naboer som bo tett og litt lengre fra hverandre møtes samme sted. De møtes på bussen, på T- banen og på turer i skogen, men de har ikke viktige arenaene for møter i nærmiljøet.

Kvinne, Bananblokka *«Det eneste jeg savner her oppe er et godt spisested hvor vi kan gå ut og ta en øl»*.

De jeg har intervjuet i banablokken er veldig glad og stolt av der de bor og trives veldig godt, samtidig som det er vanskelig å forhold seg til stemplet Ammerud og drabantbyene har fått, i tillegg til at områdene rundt høyblokkene som ligger nært til bananblokken, har en del sosiale utfordringer.

Kvinne, Bananblokka;» *Drabantbyer får så mye skitt. Stod at det var så mye problemer her ute, men her var ikke noe problemer»*. Sitater sier at når de flyttet opp til Ammerud kunne ikke kjenne seg igjen i kritikken av Ammerud eller drabantbyen. Samtidig påvirker dette beboerne og de ønsker å distansere seg fra stigmaet Ammerud har fått, og nyansere bildet av de ulike områdene på Ammerud.

Kvinne, Bananblokka:» *Her har det vært rolig og stille. Men blokken var utsatt da de fant han gutten som var partert, men det kom fra høyblokkene, da senker vi skuldrene med en gang fordi det ikke hadde med noen fra Ammerudenga å gjøre. De sier at dette er det beste borettslaget. Det er mange kommunale leiligheter der borte, men her er det bare tre stk. i høyblokka er det kommunale leiligheter fra 7 etasje og opp»*. Dette viser sitatet tydelig at informantene stå ri en konflikt hvor dere opplevelse av nabolaget ikke henger sammen med hvordan områdene rundt er eller vurderes av samfunnet rundt. Forholdet til omgivelsene er nok for flere veldig delt, og til tider utfordrende å forholde seg til.

I Vindmøllebakken oppleves forholdet til omgivelsene forskjellig fra de andre nabolagene. Nabolaget ligger en bydel i vekst og transformasjon, i tillegg til at område har en del levekårsutfordringer. Vindmøllebakken og hele området er en del av en positiv urban utvikling, hvor vindmøllebakken som et forbildeprosjekt bidrar positivt til hele utviklingen av bydelen.

Kvinne, Vindmøllebakken *«Å bygge noe nytt i et område med lang produksjonshistorie, og samtidig tilføye kvalitet til området, og gi selve vindmøllebakken en tydelig avgrensing og identitet- har vært både en utfordring og et mål»*. Vindmøllebakken representerer en ny form for nabolagsbygging og kvalitet som er med på å løfte hele området, hvor det når vindmøllebakken ble bygget var dette et slitent område av byen. Bydelen Storhaug er i en voldsom utviklingsprosess. Hvor det også kan være vanskelig å navigere seg i det som er det trygge, gjenkjennbare og konstante som Tjora (2012) snakker om for det hele tiden legge inn nye elementer og boliger inn i områdene rundt

vindmøllebakken, og av den grunn har kanskje selve nabolaget blitt så viktig for beboerne, fordi det har vært utfordrende å forholde seg til omgivelsene.

Vindmøllebakken er et resultat av et stort og omfattende medvirkningsarbeid over flere år. Dette har også gjort at prosjektets identitet og det symbolet det har blitt i området, har vært med på å sette en kvalitetsstandard for hele bydelen som er i utvikling. Samtidig er grensen mellom Vindmøllebakken og den eksisterende bebyggelsen tydelig og avgrenset. På grunn av at Vindmøllebakken som konsept er nytt for de som bor der og med et område rundt som er i bevegelse, er det vanskelig å finne noen tydelige funn i det empiriske materialet om hvordan omgivelsene spiller inn på nabolaget, fordi det oppleves sånn at nabolaget i en periode har hatt nok med seg selv. Dette vil endre seg over tid, men da intervjuene ble gjennomført var det tydelig at livet innenfor nabolaget var det viktigste for beboerne, selv om de også var opptatt av hvordan prosjektet forholder seg til den eksisterende bebyggelsen, og form- men det sosiale landskapet innenfor nabolaget har vært fokusområde.

Oppsummering av funn

Alle casenabolagene ganske ulike forhold til omgivelsene som ligger rundt og hvordan dette påvirker eller hvordan omgivelsene dras inn i nabolagene. For Tåsenløkken dras det urbane livet inn i gatene, i Enebakkveien 37 ønskes omgivelsene og nabolagene inn med åpne armer, Vindmøllebakken ligger midt i et område med voldsom utvikling og by dynamikk, hvor nabolaget er en driver og et forbildeprosjekt. For bananblokka er nok omgivelsens påvirkning det som er mest komplekst og utfordrende, hvor de ønsker om å ta avstand til noen områder rundt, samtidig som de har det godt. Mange opplever dette som vanskelig. I tillegg mangler de flere de av uformelle stedene å møtes utenfor nabolaget, som også har innvirkning på deres kobling til områdene og omgivelsene rundt.

Nabolagets grenser

Områdene i en by speiler og gjenspeiler hverandre, og samtidig skjer det stadig endringer i forhold til hvordan de ulike stedene og områdene forholder seg til deres omgivelser. For å kunne skape felleskap innenfor en gitt form er det ofte behov for et «oss» og et «de» for å kunne skape en ramme for samhandling, men også for å beskytte og ta avstand. Omgivelsene er med å ramme inn nabolaget i et oss og de, samtidig som at områdets identitet påvirker også nabolagets syn på seg selv. Marianne Gullestad (1978, i Scheifloe 1985), legger vekt på at det å skape noen usynlige gjerder for å definere oss og de eller de som hører til og ikke er viktig.

Hun sier:

«Norwegian men and women want sameness, but in the process of creating sameness they indirectly organize symbolic fences between themselves and the people who are not considered the

same. The symbolic fences are not primarily established for shutting someone out, but first and foremost to protect and preserve a social identity which is defined within a reference group»

For at vi skal skape gode og tette relasjoner og en tilhørighet, er det viktig å sette en grense mellom hvem som er oss og hvem om er de andre. I alle nabolagene jeg har studert er denne grensen mest tydelig at ved at de ulike nabolagene har en enhetlig arkitektur og typologi. Bruk av farger og materialitet er også med å definere nabolagets utstrekning og grenser.

Alle nabolagene forholder seg til områdene rundt og nabolagets grenser forskjellig. Til å invitere inn og ønske deltagelse, til å prøve å ha en distanse.

For nabolagene er disse usynlige konstruerte gjerdene ganske ulike, i tillegg har nabolagene ulik holdning til i hvor stor grad områdene rundt skal dras inn i nabolaget.

Enebakkveien 37 sin omsorg og ønske om å trekke området rundt inn i felleskapet gjør det vanskelig å finne denne grensen mellom oss og de. Samtidig må det være en grense der fordi de bor så tett i bofelleskapet og deler så mye. Det er også en forventning at de som bor der skal bidra mye til felleskapet, slik at det er noen helt andre krav til de som bor der, og de som kommer på besøk. Enebakkveien som et byøkologisk prøveprosjekt er også avhengig av at felleskapet fungerer, og ikke er preget i for stor grad av konflikter. Det som skiller Enebakkveien fra områdene rundt, er at dette er et kollektiv som består av en gruppe mennesker som har valgt å bo alternativt. Det er mange ulike grunner til at de har valgt dette, og det gjør dem ulik fra de rundt. I tillegg betaler de lav leie, som gir noen av informantene et større handlingsrom i hverdagen til å bidra inn i det sosiale kollektivet i nabolaget med arbeidskraft eller på andre måter som en nyttig for dem som en helhet. Dette skiller deg som bor i Enebakkveien fra områdene rundt, og bidrar også til felleskap for de som bor i nabolaget for de er heldig og står i en annen situasjon enn de rundt.

Kvinne, Enebakkveien: «Å bo på en slik måte gjør at jeg føler at stressnivået mitt har gått ned. Har kunnet roe ned og jeg kunne si at deltidsjobben min fordi den var så dårlig betalt og jeg brukte så mye tid på den. Nå kan jeg fokusere på det jeg er utdannet til. Det gir meg en bedre hverdag og jeg føler at jeg har en funksjon på huset».

I Tåsenløkken er det relativt enkelt å se hvor nabolaget starter og slutter, på grunn av bygningsstruktur og farge på husene, og områdene rundt- selv om hagebyene ligger tett i tett og til dels overlapper hverandre.

- Kvinne: «Husene her nede i Tåsenløkken er litt hummer av kanari av innredning og standard. Men skal ikke bevege seg så lang bort før det oppleves som at nabolagene er finere, og har en høyere standard. Og har det mere shiny. Har kanskje noe med husenes karakter og farge i for eksempel

Bredo Stabells vei. Samtidig oppleves det som at det i Tåsenløkken er det lyst, åpent og kanskje litt mere rotete er det i Bredo Stabells vei. Som gjør at man får en variasjon, gir en annen stemning. I Bredo stabels vei det er mørke farger og byggene virker så bastante og strenge». Forståelsen av sitatet er at selv om det kanskje ikke så fint og striglete her ned i Tåsenløkken gjør dette nabolaget til noe eget. Dette bekrefter også en annen informant.

Eldre kvinne. «Fra hagebyen (Ullevål Hageby) har jeg hatt et inntrykk at de mente det ikke var fint nok å bo nede på sletta hvor Tåsen hageby ligger». Slike uttalelser er med på å definere og skape en identitet rundt nabolaget, vet å distansere seg fra de andre rundt.

Tåsenløkka er et av flere hagebynabolag som ligger tett inntil hverandre. Alle omfavner navnet Tåsen hageby, hvor en stor del av identiteten ligger i at det er en hageby. Tåsenløkken, som de andre hagebynabolagene, har alltid opplevd å være et småsøsken til Ullevål hageby. Hvor både salgsprisene og områdets kjennskap, utover Oslo, alltid har vært betydelig større. Tåsenløkken ligger nede på sletta, i motsetning til Ullevål hageby, som ligger på en høyde. Selv med store likheter mellom hagebyene på Tåsen er det også forskjelligheter som er med på å stryke opplevelsen av forskjellen mellom nabolagene

Tåsenløkken består av to deler. I begge delene av området ligger husene ut mot veien og innenfor dette ligger hagene og de interne stikkveiene i borrettslaget. På sørsiden ligger det i tillegg en felleslekeplass. Dette gir tåsenløkken, til motsetning fra de andre hagebyene, som ikke har noe skjermet fellesarealer, et indre liv, hvor boligene er skjermene for dette livet. Denne måten å organisere boligene og de private og halvprivate friområdene kan minne om karre bebyggelsen på Torshov for de har felles skjermet bakgård. Strukturen i Tåsenløkken kan oppleves mere porøs og åpen fra alle kanter. Dette formgrepet gir en veldig tydelighet og en forskjellighet mellom de ulike hagebyene- og gjør at de som bor der får et mere bevist forhold til nabolaget og de som de bor nærmest på grunn av at boligene oppleves som en skjerming av privatlivet innenfor.

Kvinne, tåsenløkken: «For både voksne og barn er det veldig hyggelig å komme inn hit. Det er masse grønt, mange innganger, men samtidig en tydelig avgrensing mellom det private og det som er felles. Dette gjør nabolaget veldig tydelig for barna, og da er det så lett å fortelle de akkurat hvor langt de kan gå på egen hånd. Dette tenkte jeg ikke på da jeg flyttet dit. Det er en tydelig grense på hvor nabolaget starter og stopper». Slike grenser gir en bevissthet i forhold til nabolagets utstrekning og den skalaen de som bor i nabolaget skal forholde seg til som «oss».

Bananblokka er det nabolaget hvor funnene er tydeligste på viktigheten av å sette opp denne usynlige grensen. De inviterer inn andre fra områdene rundt til å delta på aktiviteter, men dette

ønsket om å distansere seg fra de områdene rundt med utfordringer, har gjort at Bananblokk har en større bevissthet rundt her er vi og der borte er de.

Kvinne, bananblokka *«Det er ikke mye bråk med folk her. De er så stille så. Det var en som gikk av bussen en dag som var drittings. Da tenkte jeg at han skal nok hjem til høyblokka han da. Så gikk han ikke videre, og da tenkte jeg jøss, bor han i blokka vår? Men så gikk han videre»*. Sitatet understreker analysen om et ønske om distanse mellom bananblokken og noen av områdene rundt.

Dette henger også sammen med hvordan storsamfunnet har vurdert og satt et stempel på Ammerud. I Ammerudrapporten fra 1969 ble området anklaget for å være barnefiendtlig, psykisk nedbrytende og livløse. Dette bildet er nyansert og i dag er både bananblokka og atriumhusene veldig populære steder å bo. Informantene i bananblokka opplever at de står i en type identitetskonflikt om hvilken bærende identitet som skal gjelder for nabolaget, og områdene rundt. Dette sitatet understreker denne opplevelsen.

Kvinne, bananblokka:» *Mellom blokkene i dette området. Ammerudkollen, Ammerudlia, ammerudfare, men dette er det beste. De er veldig misunnelig på oss som sitter ute her og koser oss. Vi har det så fint her. De kommer til og med gående for å ser hvor hyggelig vi har det. Det er noen som kommer ned fra de andre blokkene og blir med på bingo. Ja, vi kaster de ikke ut. Det er bare hyggelig det. De har bodd her like lenge som oss. Men nå har andre nabolag også fått utemøbler der eldre møtes. Det er mange hyggelig mennesker i høyblokkene også. Var ikke sånn ment, men vi skal «ikke ha noe på oss». Det bedret seg i de andre blokkene også»*.

I vindmøllebakken er det en tydelig definert ramme rundt nabolaget. Nabolaget har en form som en fortettet karre bebyggelse, hvor nabolagets hjerte ligger dypt inne i bygningsstrukturen. Alle boligene er vendt mot et sentralt gårdsrom, uterom, og et sentralt allrom som ligger inne i byggeriet.

Vindmøllebakken har blitt til gjennom et faglig arbeid gjort av profesjonelle, arkitekter, landskapsarkitekter og byplanlegger m.m, og en gruppe med lekfolk som har vært med på workshopene og tatt del i å forme huset. Mange av de som deltok på workshopene har også kjøpt leiligheter i bygget. Gjennom denne prosesser har vindmøllebakken gjort et type bytte av goder. De har byttet til store leiligheter med fellesarealer. Disse fellesarealene gir mange av de kvaliteten som omgivelsene vanligvis tilbyr og et har fått noen unike kvaliteter. Dette grepet har dermed stor effekt på det sosiale livet i Vindmøllebakken.

Mann, vindmøllebakken: *«Vi er ganske fornøyde med den oppmerksomheten som Vindmøllebakken har fått. Det gjør oss veldig stolte og gir en tilhørighet»*.

Intervjuene av informantene i Vindmøllebakken viser at beboerne har stort fokus på det indre livet inne i nabolaget og i bygget. Det er mere fokus på vi og oss som en gruppe som skal bo tett sammen og fungere, enn på de der ute, også fordi ikke i samme grad som de andre nabolagene trenger de kvaliteten som vanligvis tilbys i omgivelsene. Samtidig legger selv bygningsstrukturen opp til at det er det tydelig skille mellom nabolaget Vindmøllebakken og områdene rundt.

Mann, Vindmøllebakken: «*Livet har forandret seg vanvittig etter vi flyttet til vindmøllebakken. Hadde jeg ikke flyttet hit og korona ikke hadde skjedd, fordi korona har gjort vanvittig mye med fellesskapet, og fellesskapsfølelsen. Den gjorde at vi satte oss en slags karantene mot verden, hvor vi arrangerte seks konserter i atrium, vi spiste felles lunsj med 2 meters avstand, vi hadde fellessang hver dag kl. 19*». Sitatet over bekrefter analysen om at Vindmøllebakken med disse rause fellesarealene ikke trenger eller avhengig av områdene rundt. Det kan stilles spørsmål om hvordan vindmøllebakken klarer å innpasse seg inn i omgivelsene når områdene rundt er bygget ut.

Oppsummering av funn

De empiriske funnene viser at alle nabolagene tydeligheten i avgrensingen av nabolaget og at dette er viktig. Det gir identitet, og en fysisk tilhørighet gjennom en gitt størrelse.

Alle nabolagene, bortsett fra Enebakkveien, har den definert grense til de andre områdene rundt. I Enebakkveien forsøker de å viske bort grensen og være et samlende sted for de rundt. Dette kan henge sammen med at Enebakkveien i mye større grad enn de andre nabolagene trenger bekreftelse og anerkjennelse fordi de er en del av et byøkologisk prøveprosjekt.

Grønne kvaliteter i eller i tilknytning til nabolagene.

Forskning viser at natur og grønne kvaliteter påvirker oss positivt. Tilgangen og tilgjengelighet til områder med grønne kvaliteter og by natur er en utfordring i byene våre som stadig fortettes og hvor natur er i fare for å bygges ned. I moderne byutvikling er satsningen på bynatur og hvilke positive effekter dette har i utviklingen ansett som viktig for utvikling av bærekraftige byer og lokalsamfunn.

Opplevelsen av å bo i nærheten av grønne kvaliteter eller å ha disse rundt seg er det mange av informantene har dratt frem som både en viktig identitets bærer for de ulike nabolagene, og opplevelsen av å ha grønne kvaliteter tett på der de bor også stryker kontakten beboerne har med nabolagene sine, fordi de grønne kvalitetene virker så sterkt inn på trivselen til den enkelte. De grønne kvalitetene som nevnes i dette kapitlet ligger både inn i nabolagene og i omgivelsen.

I Enebakkveien 37 eller E37 har de en grønnsakshage/ byhage som alle har ansvar for, og det er ofte dugnad hvor alle i huset engasjerer seg og bidrar i byhagen. Flere naboer er også med på å drifte hagen. Inntekter til å opparbeide hagen får beboerne gjennom å hjelpe naboer med forefallende

arbeid. En nabo har nabolaget inngått arbeidskontrakt med, hvor de får betalt per time. Pengene tilfaller kollektivet og brukes på hagen og annet nødvendig utstyr.

Byhagen er spesielt viktig siden det ikke finnes noen felles møteplasser innendørs. Den er også et viktig sted for samhold med områdene rundt. Byhagen er et viktig sosialt rom fordi den krever mye arbeid og dugnad, og mye av samholdet i Enebakkveien bygges rundt den fysiske innsatsen de legger i nabolaget.

I Tåsen hageby opplever også innbyggerne at de er omgitt av det grønne. Her har alle leiligheter tilgang på egen privat hagen. Enten i direkte tilknytning til egen leilighet, eller i umiddelbar nærhet. Området er preget av å ha mange gamle frukttær, som bevarer grønne hekker og velstelte hager, men små gangveier mellom disse.

Den felles lekeplassen, med gresslett, lekeapparater og tær som kan klatres i, oppleves som hjerte i nabolaget.

Det er det grønne som rammet inn mye av Tåsen hagebys bebyggelsen og ansees som er viktig kvalitet i nabolaget.

Kvinne, Tåsenløkken: *«jeg veldig pris på de fine områdene i og rundt nabolaget, det er så masse grønt, så deilig å komme inn i nabolaget i alt det grønne».*

For bananblokka er nærheten til skogen og at blokka er omgitt av mye grønt viktig. Å ha

marka rett ut av døra er viktig både for identiteten til området og friheten til å bevege seg enkelt ut i naturen. Beboerne bruker uteområdene mye, og det legges stor prestisje og identitet i uteområdene.

Å være omgitt av områder som de selv opplever som fine og gode og bevege seg i, i tillegg til at andre rundt anerkjenner dette, har mye å si for hvordan naboene ser på seg selv, men det styrker også felleskapet.

BILDE 0-1: LEKEPLASS I TÅSENØKKEN

BILDE 0-2: LEKEPLASS I TÅSENØKKEN

De grønne kvalitetene i tett nærhet til Bananblokka, er viktig for både identiteten til de som bor der, men har også stor innvirkning på området karakter.

Kvinne, Bananblokka:» *Vi (en gjeng eldre damer) bruker å gå tur i skogen nesten hver dag, og noen av oss går nesten en mil*». Disse kvalitetene brukes både til rekreasjon, men er også viktig for det sosiale felleskapet. De grønne kvalitetene var også sentral ved utvikling av drabantbyene, hvor funksjonalismens bolig- og planleggingsideal var lys og luft, og boliger i det grønne.

I tillegg til å være nært skogen, har beboerne en stekt tilknytning til naturen fordi alle balkongene har utsyn til store gran trær i en hellende skråning. Dette gir en opplevelse av å ha kontakt med trekronene, i tillegg til et spennende dyreliv. På noen av balkongene kommer det ekorn som går inn i leilighetene. Mange av ekornene har blitt tamme etter å ha fått litt mat satt ut på balkongene. Disse herlighetsverdiene i nabolagene har både en helsefremmende effekt, og gjør at naboene knytter seg rundt se kvalitetene de er stolt over.

BILDE 0-3: BAKSIDEN AV BANANBLOKKEN MED BALKONGER

I vindmøllebakken har de en egen plantegruppe som skal ivareta de grønne kvalitetene i inne bygget. I fellesområdene både inne og ute har mange grønne elementer. Nesten alle takflatene er grønne, og nabolaget har et felles veksthus. Vindmøllebakkens beliggenhet i byen vanskeliggjør nærheten til den grønne naturen, men sjøen er ikke langt unna. I vindmøllebakken har de også ved å ta det grønne inn i nabolaget knyttet mye av de kvalitetene som vanligvis ligger i omgivelsene, direkte til nabolaget og nabolagets idenitet.

BILDE 0-4: DRIVHUSET I VINDMØLLEBAKKEN. HELENHARD.NO

Oppsummering av funnene i omgivelsene

For disse fire nabolagene er det ulikhet i forhold til hvordan de ulike nabolagene forholder seg til omgivelsene og hvordan omgivelsene påvirker eller virker inn i nabolagene. Nabolagene er ulike i forhold til hvor stor grad av interaksjon de også ønsker med omgivelsene rundt. Vindmøllebakken er det mest introverte nabolaget som har flyttet mange av funksjonene som omgivelsene og samfunnet rundt kan tilby inn i et privat rom. I Enebakkveien er de veldig åpne og har stor omsorg og ønske om å involvere områdene rundt, også fordi de har behov for en forankring i omgivelsene. I Bananblokka fører de en form for ytre kamp- kampen om å bevare det gode bomiljøet og ikke bli for påvirket av de

problemene som er rundt, samtidig som de mangler de naturlige møteplassene som kunne ha styrket forholdet til områdene rundt. I tåsenløkken glir områdene litt inn i hverandre som gir en stor hageby identitet og følelse av at hjemme har en stor utrekning, samtidig som det er behov for en skjermenhet, og en egenhet til omgivelsene rundt som rammer inn nabolaget.

Funnene viser at nabolagene må ha en form for skjerming eller grense for å ramme inn nabolaget. Dette «grensen» har som hensikt å kunne lage en oversikt og en skala over hvor langt nabolaget strekker seg og hvem som bor innenfor og utenfor. Denne «grensen» eller skillet mellom et nabolag til det andre kan gjøre gjennom bruk av fager, bygningstypologi og formuttrykk.

Jacobs (1961) er kritisk til sterke kollektiv og nabolag med høy grad av sosial samhörighet fordi de kan være ekskluderende ovenfor personer som ikke tilhører nettverket. I denne oppgaven er det ikke gjennomført intervjuer med beboere som er utenfor denne, men her er det viktig å både finne en håndterlig skala som beboerne skal forholde seg til, samtidig som at de ulike nabolagene har stor grad av åpenhet.

Det bygde

Dimensjonen det bygde, omfatter både nabolagets bygde arkitektoniske utforming og struktur, og landskap inne i nabolaget. Arkitekturen og de bygde miljøet er en tilrettelegger for sosial kontakt mellom de som bor i nabolaget, inngang og utganger av nabolaget, koblinger mellom husene, i tillegg til tilgjengelighet til nabolaget fra området rundt er viktig for de spontane hverdagslige møtene. Her det også organiseringen og overgangen mellom de offentlige, halvprivate og det private områdene. Dimensjonen tar også for seg hvordan arealene som eies av alle, som fellesarealer, lekeplass eller innendørs møteplasser virker inn på nabolagstrukturene. Innenfor denne kategorien er selve husene eller byggenes karakter og utforming, i tillegg til fargebruk interessante for hvordan disse kan fremme felleskap og naboskap.

Arkitekturen og det bygde miljøet har en viktig rolle i iscenesettelse av den kompakte, og dermed bærekraftige, byen (Røe, 2015). I tillegg til å legge viktige premisser for bygningens funksjonalitet og arealbruk, er arkitekturen bygningens og byutviklingsprosjektenes «ansikt utad». Samtidig som presentasjonen av den arkitektoniske utformingen av bygningene og omgivelsene ofte også inneholder framstillinger om det sosial livet (Røe, 2015).

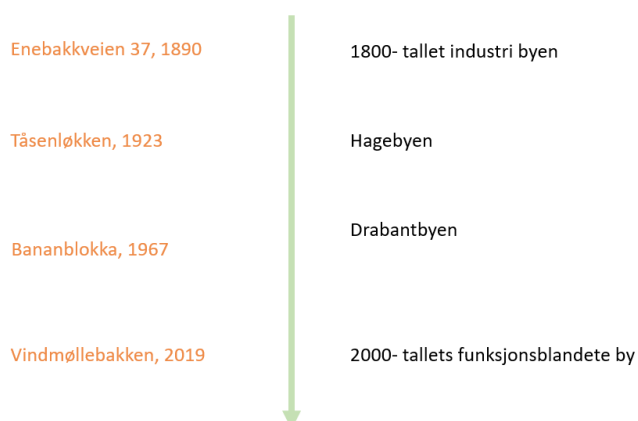
Arkitekturen er også en uttrykksform og en symbolsk betydning for sin tidsepoke, i tillegg til politiske og økonomiske perspektiver. Den britiske samfunnsgeografen Doreen Massey (i Røe, 2015) beskriver forholdet mellom mennesker og det bygde miljø som et komplekst samspill. Hun er opptatt av hvordan omgivelsene er med på å prege de mennesker vi blir og hvordan bygde omgivelser også påvirker fortolkningen vår av et sted. Bygde omgivelser kan både legge til rette for samfunnsdeltagelse og de kan skape hindringer for dette.

Boligen vår er et viktig element når vi snakker om sosial bærekraft fordi en fast og god bolig gir livskvaliteter som tilhørighet, stabilitet og trygghet, og mangel på bolig, eller dårlige boforhold, kan medføre at en får dårligere livskvalitet (Marit K Helgesen et al. 2014).

Nabolagenes form og struktur

Vi står ovenfor noen nye måter å skape felleskap, og det utformes stadig nye typologier for å klare å danne felleskap på i nye prosjekter. Den fysiske historien om hvordan arkitekturtankegangen om nabolagsbygging har endret seg. Disse fire nabolagene representerer en over 100 års periode, hvor disse formuttrykkene er veldig ulike. Disse ulike formuttrykkene og den tiden de ulike nabolagene representerer, er en viktig forutsetning for å forstå og kunne analysere nabolagene, samtidig sier dette noe om at ulike formuttrykk kan gi grobunn for godt naboskap.

Nabolagens typologi

FIGUR 0-1: NABOLAGENS TYPOLOGI

Nabolagens typologi og form kan ha stor innvirkning på hvordan de som bor i nabolaget møter hverandre, hvor det sosiale livet plasseres i nabolaget, mulighet for å få en oversikt over de som bor i nabolaget og hvilke arenaer som kan betyding for sosiale relasjoner og sosialt liv.

Enebakkveien 37

Enebakkveien 37, er en gammel arbeiderbolig for jernbaneansatte, er lokalisert i den gamle bystrukturen på Vålerenga. Den lille gule bygården skiller seg litt ut i forhold til annen bebyggelse rundt ved at den er en liten bygård, som ikke henger sammen med en større struktur, men ligger gjemt litt for seg selv. Denne plasseringen og bygårdens struktur henger sammen med at bygården var bygget som arbeiderbolig for jernbanearbeidere. Bygården står på gul liste, og er registret som et kulturminne. I E37 har de tatt i bruk en ubebygget tomt som grenser til Enebakkveien 37 til å lage byhage. Bebyggelsen rundt Enebakkveien er det mange kulturminner fra da Vålerenga vokse frem som en av de største forstedene til utenfor Kristianias bygrense på 1800- tallet.

Dersom bygården skulle ha vært i privat eie hadde det vært behov for betydelig oppgradering, hvor det måtte settes inn bad og toalett for hver leilighet, i tillegg til annen bygningsteknisk oppgradering.

De 8 leilighetene som er bygget er relativ små, og det er ingen fellesrom innendørs eller andre fasiliteter tilgjengelig for sosiale møter. Men slik det sosiale felleskapet er bygget opp, gjør dette at beboerne er mye sammen. De spiser middager, deler av overskudd, hjelper hverandre med barnepass og andre praktiske gjøremål. I tillegg jobber de mye sammen i byhagen og for å oppgradere og vedlikeholde bygget generelt. Områdene rundt bygget er også ganske små og det er ingen sosiale rom tilgjengelig bortsett fra byhagen, og trappen inne i bygget.

Nabolaget rom og romlighet legger ikke til rette for et rikt sosialt liv hvor de som bor der har mulighet til å velge å ikke delta i det sosiale livet eller ikke, den sosiale strukturen er lagt opp slik at de «må» delta, samtidig er det lite rom inne- og utendørs som gjøre det utfordrende å samhandle på de årstidene hvor uteområdene ikke kan brukes. Dersom tomten der byhagen i dag ligger ikke lenger kan utnyttes slik den blir i dag, mister Enebakkveien verdifulle arealer for nabolaget og områdene rundt som kan svekke kontakten mellom beboerne og de som bidrar.

BILDE 0-5: KART OVER ENEBAKKVEIEN 37

I [Tåsenløyken hageby](#) «smelter» de ulike hagebyene nabolagene sammen. Husene har en lik fremtoning med saltak, hager, og rolige hverdagsgater som brukes til å leke, hoppe tau og sykle i.

Howard's ideal var at hagebyene skulle være en mer eller mindre selvstendig byorganisme hvor boligområdene består av lave hus i hager. Tåsenløyken var tro mot dette idealet fra starten hvor det både var en lokalbutikk, i tillegg var det melkebutikk, kjøttbutikk og fargehandel, og samvirkelag noen gater lengre opp. De fleste butikkene er borte, men spesialbutikkene som delikatessene en og annen

klesbutikk ligger igjen.

BILDE 0-6: KART OVER TÅSENØKKA

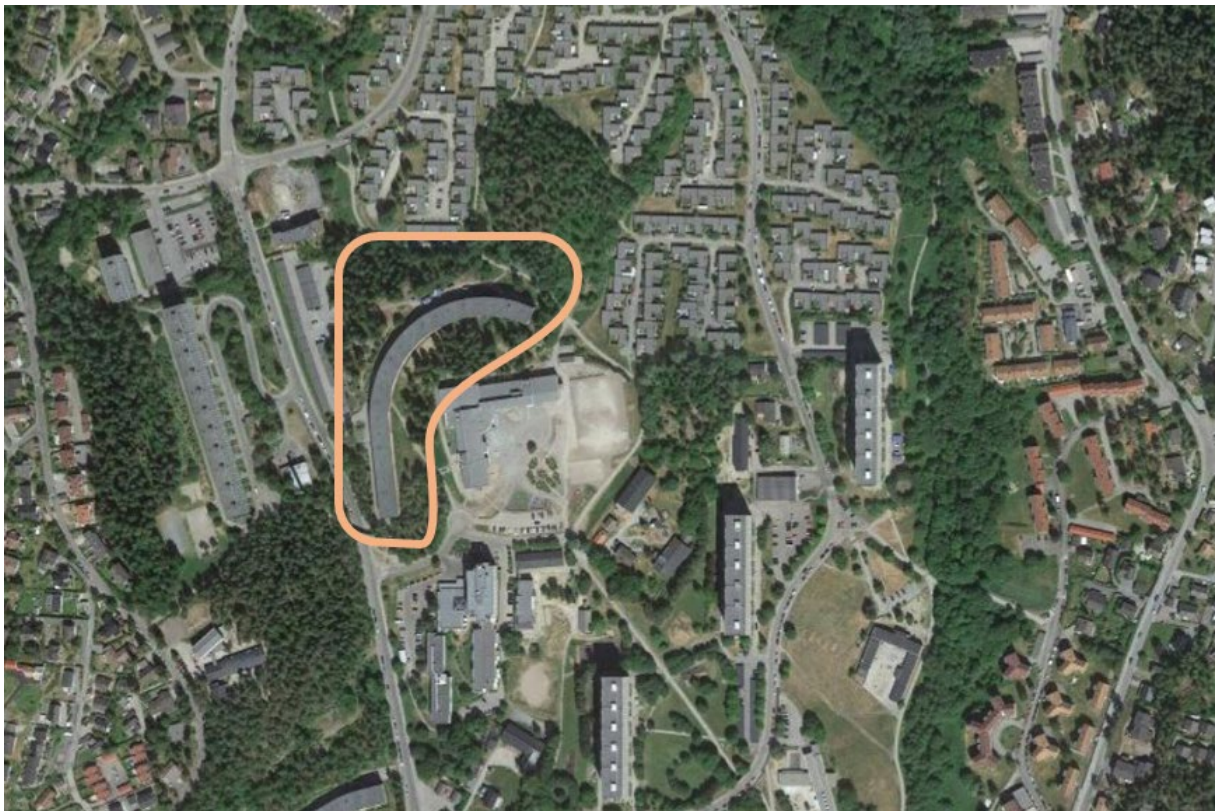
I tåsenløkken hageby består av to deler, hvor de ligger på hver sin side av Jutulveien. På nordsiden er det ingen fellesfunksjoner. I den delen er det stikkveiene mellom husene som er det hverdagslige sosiale møtestedet, i tillegg til hagene som ligger tett inntil hverandre i midten med husene rundt. Den er på innsiden av veiene rundt nabolaget det sosial livet foregår. På sørsiden ligger lekeplassen, som er det sosiale hjertet i nabolaget. På grunn av denne todelingen av nabolaget, og at fellesområdet ligger på den ene delen mister de to deler noen av kontakten med hverandre. Som sosialiseringen mellom naboer følger også denne delingen.

Nabolagsformen er lagt opp slik de fleste i nabolaget må gjennom en felles inngang eller forbi en privat hage for å komme inn til sin egen inngangsdør.

Nabolaget form er tidligere blitt kategorisert som porøst. Det er mange inn- og utganger, og stikkveier som mellom husene. For begge deler av nabolaget er stikkveiene viktige sosiale møtepunkter. Det tenkes at et slik system av inn- og utganger vanskeliggjør sosial kontakt og evnen til å se andre i løpet av en dag. Dette er en problemstilling for de husene som har inngang rett fra veien og de ikke må gå bevegelse seg fordi andre hus eller innganger for å komme inn i sin leilighet, men for de fleste oppleves denne mulighet for å velge ulike veier inn og ut i forhold til hvor sosial man ønsker å være som en kvalitet ved nabolaget, som også gir en god oversikt.

Kvinne, Tåsenløkken: «Å komme inn i nabolaget, er fantastisk. Hvordan inngangene er inn i nabolaget- det er en helt rå løsning med så mange små ganger inn og ut av nabolaget. Det er så mange fine muligheter til å komme inn i nabolaget når man går eller sykler». Sitatet ligger vekt på hvordan porøsiteten i nabolaget og disse nettene av gangveier som går gjennom nabolaget, oppleves som en veldig god og viktig kvalitet ved nabolaget. Disse strukturene i Tåsenløkken legger til rette for de viktige spontane møtene i hverdagen. Selv om beboerne kan gå veldig ulike veier inn og ut av nabolaget, har disse stikkveiene en viktig sosial dimensjon. Disse spontane møtene oppleves av informantene som en viktig grunnstein i det sosiale felleskapet i nabolaget- fordi når de ser mange av de samme menneskene på jevnlig basis skaper inni dette halvprivate rommet blir dette en plattform for kontakt og begynte og snakke sammen, videre fra det kanskje bygge et bekjentskap eller over tid. Disse spontane hverdagslige møtene handler både om de individ til individ møtene- men også om den sosial samhörigheten også bidrar til stedstilknytning og. Disse spontane og hverdagslige møtene er også nødvendig for frem felleskapet for hele nabolaget.

[Bananblokka](#) er en Lamell blokk som krummer seg i landskapet

BILDE 0-7: KART OVER BANANBLOKKA

På 1960-tallet foregikk det internasjonalt en dreining mot en mer monumental arkitektur. Klare linjer, sterke kontraster og store volumer er kjennetegn fra denne perioden. Bygningene ble formet som skulpturer i landskapet. Håkon Mjelva tegnet bananblokken som er en kurvet lamellblokk i tre

og fire etasjer. Betongrekkverkene på balkongene går som horisontale bånd i hele blokkens lengde og forsterker det langstrakte inntrykket. (riksantikvaren/kulturminnesøk).

I områdene rundt Bananblokka er det både lamellblokker (høyblokkene og bananblokka) og atriumhus. Atriumhusene i Ammerudgrenda ble også anlagt på 1960-tallet. På Ammerud ble en såkalt "tett og lav" boform prøvd ut som et alternativ til høyhusene. Inspirasjonen ble blant annet hentet fra middelhavslandene. Det var ikke antikkens eller renessansens bygninger som begeistret arkitektene, men den folkelige byggeskikken i små landsbyer (riksantikvaren/kulturminnesøk).

Disse ulike nabolagene på Ammerud har ikke vokst inn i hverandre slik nabolagene har på Vålerenga og på Tåsen. De oppleves som enslige strukturer uten sammenheng eller kontakt med hverandre. Dette er også tydelig på kartet over bananblokka og strukturene rundt, at Bananblokka ligger litt for seg selv.

Høyblokkene har en veldig stringent struktur, mens atriumhusene er introverte. Den romlige dimensjonen

Bananblokken har når den kummer gir noen interessante sosiale rom. Formen på blokken gjør at balkongene blir et viktig sosialt rom. Her kan beboerne kan se noen naboer, men ikke alle, og at de kan ha en relasjon til de nærmeste selv om de ikke kjenner hverandre. Dette gir både en god sosial oversikt.

Arkitekturen «tvinger» beboerne til å forholde seg til hverandre gjennom en slik form.

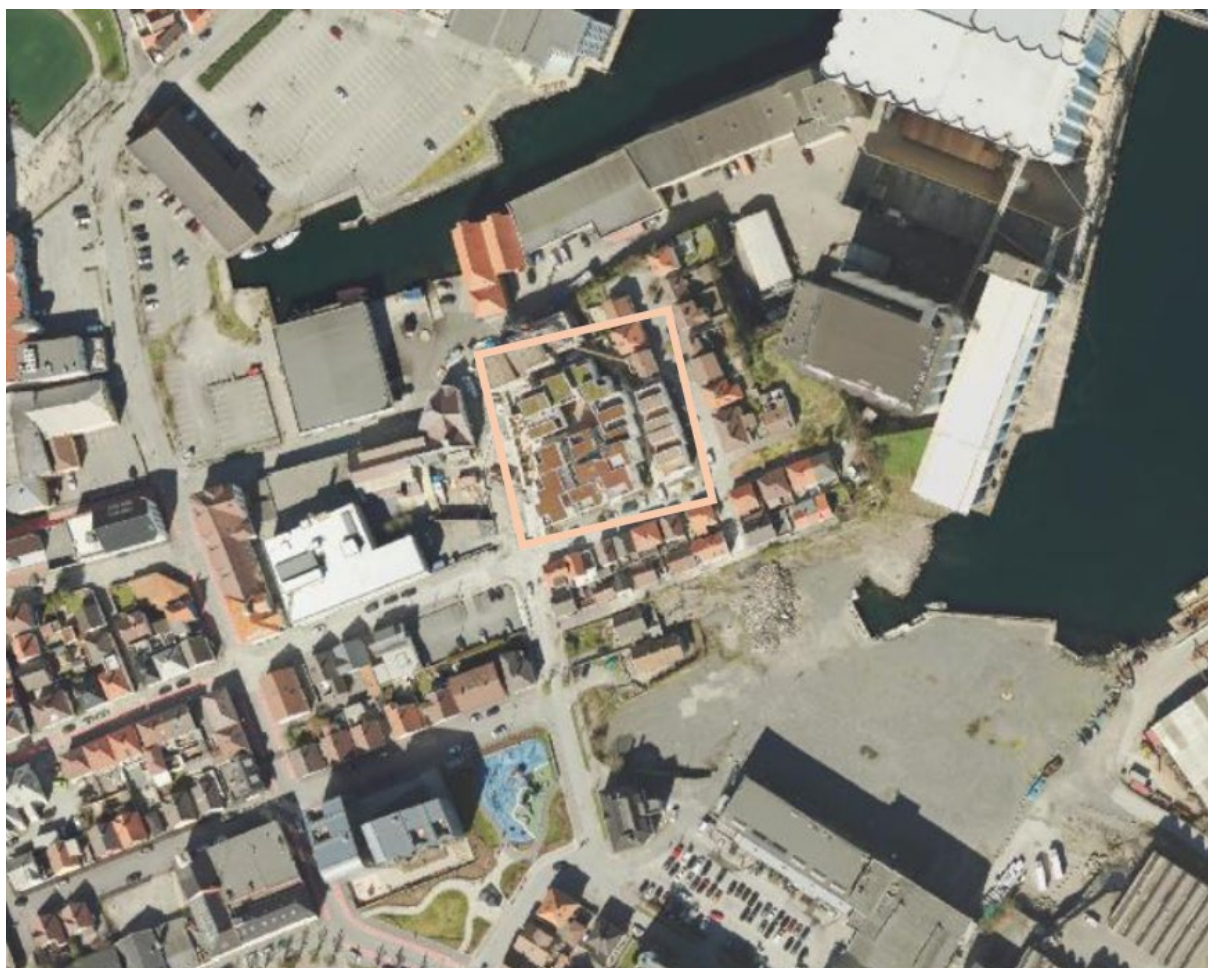

BILDE 0-8: BANANBLOKKEN FORM, TEIGENS FOTOATERIE

BILDE 0-9: BALKONGENE I BANANBLOKKA, OPPDRAGGRORUDDALEN.NO

Vindmøllebakken har en typologi som er lik en Karréen der det er en eller flere sammenhengende bygninger langs alle de fire gatene med et stort gårdsrom i midten. Karre er en betegnelse på en bygningsform hvor bygninger står etter hverandre i en firkant eller i en annen fast sluttet form, slik disse danner en indre gårds plass mellom bygningen (lokalhistoriewiki). I vindmøllebakken er alle boligene vendt inn mot et sentralt i gårdsrom.

BILDE 0-10: KART OVER VINDMØLLEBAKKEN

BILDE 0-11: VINDMØLLEBAKKEN, ARKITEKTBEDRIFTENE.NO

Innganger og utganger i bygget er designet for å gi plass til de spontane møtene, og det er ønskelig at alle primært skal komme inn gjennom samme inngang,

I Vindmøllebakken er det en hovedinngang og den er veldig tydelig markert i bygget. Når beboerne kommer inn i bygget eller skal hente posten, de fra inngangen og gjennom gårdsrommet, og forbi utemøblene hvor det sitter folk. Dermed fordi allrommet og resepsjonen, og gjennom artiumet. Det er i hovedinngangen beboerne treffer mest folk. Så denne, er direkte knytte til de andre sosiale møtestedene i bygget. I tillegg det er rømningsveier som er koblet direkte opp til leilighetene. Så dersom bare vil raskt opp i leiligheten og hente noe er det tre steder hvor de kan komme rett opp og ut på gatene. Det er jo også en valgfrihet, slik som i Tåsenløkken, hvor de fysiske strukturene legger opp til møter mellom mennesker, men det er også en valgfrihet eller en fleksibilitet om beboerne ønsker å gå inn i disse ulike sosiale rommene.

I vindmøllebakken har det vært et fokus på de områdene hvor alle må bevege seg, og det er tilføyd kvaliteter ved disse møteplassene slik at beboerne både ønsker og har lyst til å stoppe opp og ta en prat. Mellom uterommet og leilighetene er en klimatisert sone, som er buffer slik at man ikke går rett inn allrommet hvor det er husmøter, middager eller andre sosiale sammenkomster. Det er en slags løkringorganisasjon med hjertet i midten med en buffersone hvor det er mange muligheter for å ha

deleaktivitet. Dette vil si at inni selv nabolaget har beboerne mange muligheter både til sosial kontakt, men også å velge å være mere privat.

Kvinne, vindmøllebakken: *«Det er jo også litt deilig fordi noen ganger har man det litt travelt, men du vet at hvis du tar den andre veien møter du folk og kan slå av en prat, og får vite hva som skjer».*

I vindmøllebakken, på lik måte som i Enebakkveien, er det en forventning til at beboerne skal delta i det sosial felleskapet. I Enebakkveien innebærer dette et stort engasjement med stor bruk av egen innsats. I vindmøllebakken er dette frivilling, men det er et ønske om at all deltar på de månedlige møtene og i en av gruppene på huset. Men hele byggets struktur og funksjoner er rette inn mot å legge til rette for møter og fellesskap, men også engasjement for hverandre og nabolaget som helhet.

I utvikling av prosjektet har det også vært stor oppmerksomhet rundt alle delene av bærekraft, både miljømessig, økonomisk, og den sosiale. Gjennom utvikling av form og struktur, bruk av materialer og størrelse og variasjon på leilighetene.

Møteplasser og fellesarealer

Alle nabolagene er veldig forskjellige når det gjelder tilgang møteplasser og fellesarealer innenfor nabolaget. Tjora (2012), sier at når omgivelsene utenfor selve boligen kan ha betydning for sosiale relasjoner og sosialt liv, er det fordi mennesker oppholder seg der i forbindelse med ulike former for aktiviteter. Når vi beveger oss ut utenfor egen bolig er det primært fordi vi skal noe, samtidig som (Schiefløe,1985), det stedet vi drar avhenger av hvor mange mennesker som er der, hvilke aktiviteter som tilbys, men også hvem som er der.

Som tidligere skrevet har ikke Enebakkveien mange møteplasser eller fellesfunksjoner. Men trapperom, hverandres leiligheter og byhagen brukes flittig. På grunn av manglende møteplasser og fellesfunksjoner innendørs bære også det sosiale livene preg av dette.

Informant, Enebakkveien: *«Om vinteren virker det som man holder seg litt mere hjemme og møtes på dugnad eller bare stikke innom hverandre. Det er ingen fellesrom».*

Mangelen og behovet for fellesarealer innendørs bekreftes også den det neste sitatet.

Informant, Enebakkveien *«Vi sitter noen ganger i trappa og møtes der. Vi har veldig lyst til å bruke loftet som fellesarealer fordi vi ikke har noen fellesrom. Men på grunn av sikkerhet og brannforskrift så kan vi ikke bruke det, slik det er nå. Ønsker å heller å bruke verksted i kjelleren. Vi fant akkurat ut at vinduene i kjelleren er lovlig rømningsvei, så da kan vi begynne å jobbe med det nå».*

Dette gjør at beboerne må forholde seg ulik til hverandre gjennom ulike årstider, og i et tett felleskap som Enebakkveien som er avhengig at felleskapet skal fungere er dette en vesentlig mangel ved nabolaget.

I tåsenløkken er det en felles lekeplass som blir mye brukt på vår, sommer og høst, men det er ingen fellesrom innendørs, som i Enebakkveien. Dette har den konsekvens at naboene mister den tette kontakten på vinteren på grunn av dette. Primært gjelder dette de beboerne som ikke deltar så mye i sosiale aktiviteter, men som møter naboene tilfeldig ute og snakker over hekken. Dette er de som har de svakeste (Tjora, 2012) sosiale båndene til nabolaget.

Eldre kvinne, Tåsenløkken:» *I nabolaget er det slik at naboene er veldig synlige for hverandre på våren, sommeren og vinteren. Det har alltid vært sånn at når havemøblene tas inn da ser man ikke de andre før våren. Det var en dame som var nabo her. Hun trodde at naboene ikke likte henne fordi hun ikke så naboene på vinteren. Hun trodde det var noe feil med henne. Enden på visa var at hun flytte fra nabolaget fordi hun trodde at naboene ikke ville prate med henne. Dette har alltid vært gangen i nabolaget. Det har aldri vært et felleshus. Når man tar inn hagemøbler og ordner for vinteren så sees vi ikke før til våren. Slik har vært i alle år det». Opplevelsen av å «miste» felleskapet på deler av året kan oppleves som veldig sårbart for de som disse fellesskapene mest.*

Muligheten for å møtes og opprettholde kontakten med naboene gjennom årstider varierer i nabolagene. Det kan tenkes at denne manglende kontakten på visse årstider ha en effekt om hvor sterke båndene mellom naboene blir når de ikke ser hverandre og over langt tid.

I Bananblokka var det heller ikke innendørs fellesrom da blokken ble bygget, men her har beboerne tatt i bruk gamle bomberom omgjort de til systue, bingo, treningsrom og rom til filmvisning.

Kvinne, Bananblokka:» *Fellesrommene var originalt bomberom, det er tre av disse. I begynnelsen festet vi eggkartonger i tak og vegger for å ikke forstyrre naboene. Når barna var små hadde vi bordtennisbord. Da var damene nede og spilte bordtennis på kveldene. Det var morsomt. Vi har hatt det mye morsomt. Fester og vennersvennersfester, konfirmasjon» Dette sitatet illustrere hvor viktige disse arealene er for felleskapene i nabolagene, og spesielt for familier i bananblokka som mangler gode fellesarealer utendørs.*

Fellessarealer er både et sted for sosiale møter mellom enkelt mennesker og familier, men de har også en viktig funksjon for rekreasjons og utfoldelse.

I vindmøllebakken har de 500 kvm fellesarealer fordelt mellom et amfi i den, sykrok, co- work space, en lekekrok for barn, det er et bibliotek, felles verksted, kjøkken og en resepsjon. Toppen av anlegget er felles. Der er også en fellesstue hvor man kan lage mere lyd og ha fest.

Kvinne, Vindmøllebakken: «Arkitekturen er en ganske viktig tilrettelegger. Dersom møteplassene ikke finnes, det vanskelig å få til de ulike møtene. Dersom det ikke er noe sted å stoppe i en felles inngang, eller et godt rom å stoppe i. Det har mye å si dersom fellesoppgangen er minimert og uhyggelig. Man må møtes der man kan ha lyst til å stoppe. Jeg tror arkitektur spiller en kjemperolle hvordan interaksjoner oppstår mellom mennesker». Dette er et sentralt poeng både i litteraturen og som er tydelige i empirien.

Med de rike fellesrommene i vindmøllebakken har de som bor der mulighet å være sammen, uten å være sammen, fordi de kan være i samme rom, lese en bok, og observere noen som lager mat, eller snakker sammen. Dette kan også minske terskelen for å være sosial fordi man trenger ikke nødvendigvis å inneha gode sosiale egenskaper, fordi man har mulighet til delta eller observere det sosiale livet uten å ha en invitasjon. Dette henger også sammen med at fellesområdene er plassert slik i nabolaget at de er lett tilgjengelig for alle.

Kvinne vindmøllebakken. «Høy grad av fleksibilitet av fellesarealene er viktig. Den romlige strukturen har vis seg at vi ikke trenger så mye fellesareal. Nå er de 12 m² fellesareal per beboer. Det er ganske mye. Kanskje vi kunne ha hatt dette ned til 10 m²». Men også bruk av fellesarealer gjør at behov til passes eller endres.

Møteplasser og fellesarealer i nabolagene har en viktig funksjon for muligheten til å utvikle naboskap, også ved at form tilrettelegger for dette.

Mann, vindmøllebakken: «Det fysiske- hvordan legger dette til rette for møtene og felleskapet? Det er kjempeviktig. Atriumet er det viktigste rommet. Ingenting av felleskapet hadde vært mulig uten dette. Vi kan også stå og henge ut av vinduet og være med hverandre uten å være så mye med hverandre, uten å være å nær fysisk. Dette utearealet har vi brukt mye». Det er slik i ulike nabolag at noen rom fungerer bedre enn andre til å møtes- dette handler også om kvaliteten disse rommene har, fleksibiliteten og plassering i nabolaget.

Oppsummering av funnene

I de eldre nabolagene har det vært viktig med en stor grad av fleksibilitet i fellesarealene og mellomrommene mellom husene for å utvikle disse til steder hvor det er mulig å treffes.

Vindmøllebakken er et såpass nytt nabolag at her må bruken av de ulike arealene ha en viss utprøvingstid før beboerne endrer eller gjør om på dette. Men i de tre andre nabolagene har fellesarealet vært tilpasset og endret i forhold til behov og sammensetning av beboere.

Tilgang til fellesarealer påvirker det sosiale livet i nabolaget både i forhold til antall kontaktpunkter mellom naboene, de spontane møtene og opplevelsen å bli sett av hverandre. For nabolagene har det sosiale livet tilpasset seg tilgangen til møteplasser og fellesområder og i forhold til årstider.

Mangel på fellesarealer og møteplasser for lengre opphold innendørs krever at de stedene hvor vi alle ferdes i løpet av en dag har en slik kvalitet at det kan tilrettelegge for de hverdagslige spontane møtene i alle årstider. Som postkasser, søppelkasser, innganger og utganger til og fra nabolaget.

Forholdet mellom de private, halv- private og offentlige rommene

De bygde strukturene har også stor signaleffekt, og påvirker hvor inviterende, eller hvor ekskluderende ulike byrom og område kan leses og forstås. I byen er det hele tiden en kamp om deoffentlig arealene og byrommene. Forskning viser at det har vært en nedgang i tilgang til offentlige rom og et gradvis tap av den offentlige sfæren i byene i siste tiårene som kan vurderes som en form for alvorlig krise ved «the end of public spaces» (Sirowy, 2015).

Privatisering av offentlig rom på grunn av stigende følelse av frykt og mistillit, i tillegg til kommersialisering av byrom, bidrar til at offentlighetens rom blir snevret inn og kampen om plassen i byen tilspisses. I det byen vender seg bort fra felleskapets kontroll og finansiering, mot et offentlig/privat partnerskap som overlater den aktive daglige kontrollen med og vedlikehold av enkelte områder til private selskaper mister byen sentral sosiale arenaer (Aspen, 2015). Til tross for dette viser det empiriske materialet at det er behov for en viss skjerming av nabolagene for å kunne danne en grense mellom oss og de, og et rom hvor det mulig å skape nære relasjoner mellom naboene, men da må det også være en distanse til andre.

Alle nabolagene kan beboerne bevege seg mellom ulike skalaer fra privat, halv- privat og offentlig rom, men det sikkert veldig i forhold til hvor disse overgangene ligger og hvor store rommene er i forhold til hver enkelt skala. Det private er egen inngang, ballong eller hage. Det halvprivate er områder i direkte tilknytning for inngang som svalgangen, oppgangen eller innganger, i tillegg til fellesområder. Det offentlige området er der nabolaget møter gata, i overgangen mellom andre nabolag eller utenfor grensen til nabolaget.

For å kunne skape et felleskap i nabolaget avhenger dette av at naboene har mulighet til å møte hverandre, og hovedsakelig skjer disse møtene i de halvprivate/halv offentlige rommene. Robbins (2005), snakker om at det er mange måter å samhandle på i et nabolag, hvor «utveksling» er den mest er den mest utbredte urbane samhandlingsformen. Disse møtene skjer også utenfor selve nabolaget, men grobunn for å kunne bli kjent ligger innenfor nabolaget. Dette vil si at de halvprivate/halvoffentlige områdene i nabolagene har en veldig viktig funksjon. De ulike fysiske

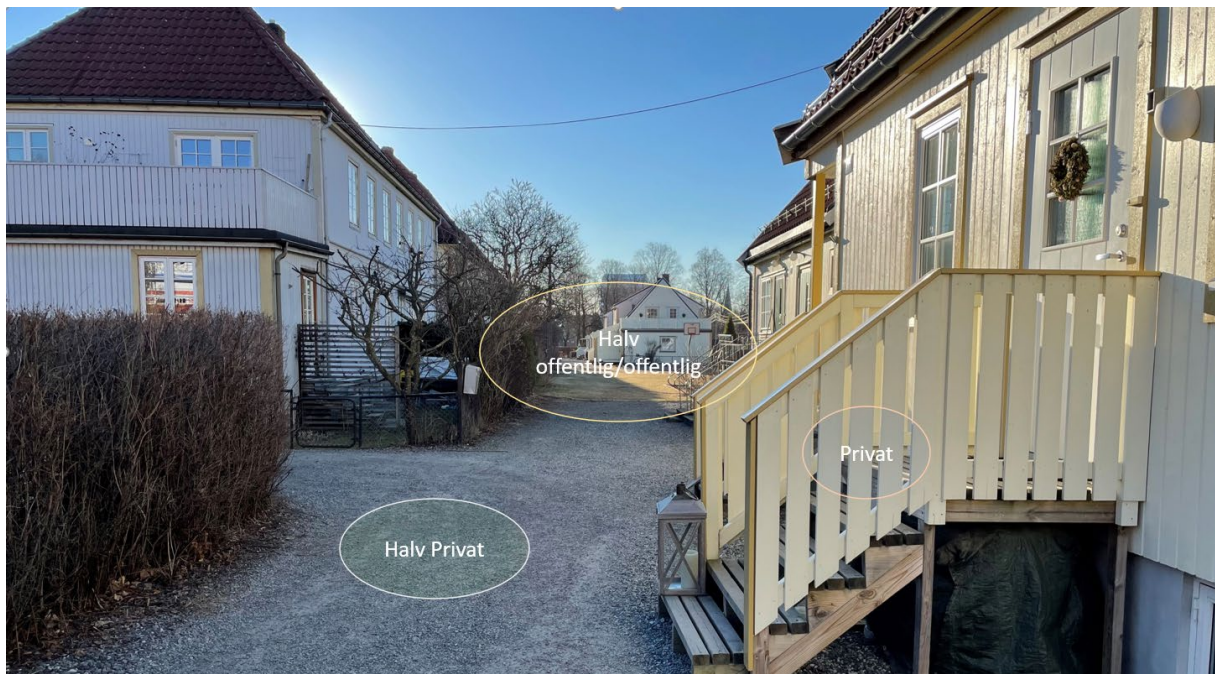
strukturene hjelper oss også i forhold til de signalene vi gir til andre i forhold til om vi er åpne for kontakt eller ikke. De fysiske strukturene hjelper til i dette avanserte språket mellom mennesker, som en fortolker.

Hvordan de tre sonene overlapper hverandre er veldig ulikt løst i de fire nabolagene.

De tydeligste inndeling av disse sonene er i Tåsenløkken og vindmøllebakken.

I Tåsenløkken er en tydelighet når man beveger seg fra det offentlige til det halvprivate i forhold til hvordan inngangene er anlagt fra veiene rundt. Det signaliserer veldig tydelig her trår man inn i et privat/halvprivat rom hvor det foregår noen andre aktiviteter enn utenfor.

Inni nabolaget er det også veldig tydelig hvilke området som er halvprivate og hvilke som er privat.

Overgangen mellom disse sonene er sentrale fordi det mange av informantene har dratt frem viktigheten av at det sosialt livet i nabolaget må være valgfritt og ha en stor grad av frihet. Dette gjelder også å kunne velge hvilken sone beboerne ønsker å være i eller ikke gå inn i.

Kvinne, vindmøllebakken» Innganger og utganger i bygget og spontane møter- vi har tenkt på dette og mener det fungerer ekstremt bra, at det er en hovedinngang og den er veldig tydelig, der går du når du skal ha posten din, du går gjennom gårdsrommet, og forbi utemøblene hvor det sitter folk. Forbi allrommet og resepsjonen, og gjennom atriet. Så den hovedinngangen er der man treffer mest folk. Så den er knyttet til de sosiale møtestedene. Så er det i tillegg rømningsveier som er koblet direkte opp til leilighetene. Så dersom du bare vil kjapt opp i leiligheten og hente noe er det tre steder hvor man kan komme rett opp og ut på gatene. Det er jo også litt deilig fordi noen ganger har man

det litt travelt, men du vet at hvis du tar den andre veien møte du folk og kan slå av en prat og får vite hva som skjer».

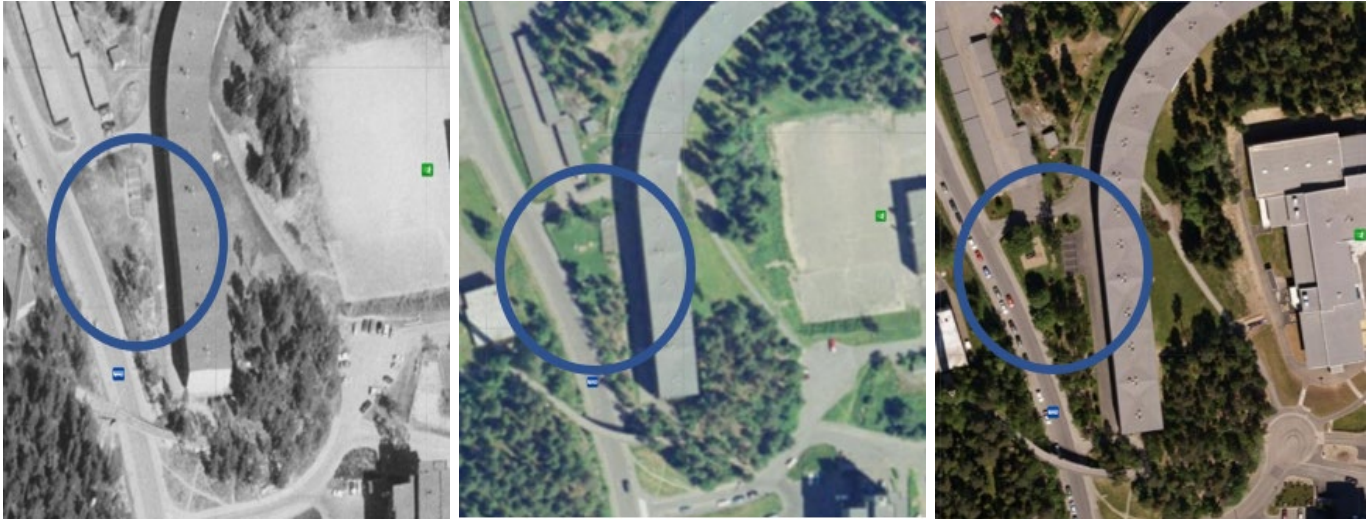
Vindmøllebakken vil fra et offentlig perspektiv oppleves som et lukket nabolag, med lukkede strukturer, hvor områdene som karakteriseres som halv- private eller semi- offentlige av beboerne, kan oppleves som private områder. Dette kan også henge sammen med at den sosiale sonen er atriumet i midten. Så selv med et ønske og et uttalt ønske om mye felleskap, er det også planlagt for at kontakten skal ha stor grad av frihet.

Forskning på naboskap viser at ønsket om å være utilgjengelig kan være et like sterkt ønske som å etablere relasjoner og samhandling (Tjora. 2012), i tillegg kan dette endre seg i forhold til livsfaser, aldre. Å ha et valg om å delta eller ikke er en viktig dimensjon i naboskapet. Det er også i dette rommet de viktige spontane møtene finner sted.

Drabantbyene og Ammerud har blitt kritisert fordi de halvprivate rommene ikke er langt inn i planene. Det finnes store offentlige rom, og det finnes private rom – i hver leilighet og i hver enebolig. Det som derimot mangler, er rom der folk utvikler vennskap og kjennskap. Indre gårdsrom som man har i bybebyggelsen, eller fellesarealer som rekkehusfeltene ofte har, er svært viktige for å skape gode bomiljøer. (Dokk holm, 2018)

I bananblokk har beboerne tatt de arealene som er tilgjengelige og omgjort disse til halvprivate uteområder og fellesrom inne i blokka.

De har rammet inn områdene rundt med et lavt gjerde, beplantet, satt opp bord og griller, og delt områdene opp i soner.

BILDE 0-12: BILDER HENTET FRA HISTORISKE BILDER PÅ FINN.NO

En gjennomgang av historiske bilder over Bananblokka, ser vi at deler av områdene rundt bananblokka ble omgjort til halvprivate fra rundt 1998- det vil si 30 år etter at de første beboerne hadde flyttet inn. Disse halv- private rommene som har blitt opparbeidet har blitt viktige rom for beboerne. Dette bekrefter sitatet under.

Kvinne, Bananblokka: *«Vi har mange krakker og griller ute på sommeren. Det er bare lov til å ha elektrisk grill på verandaen. Vi har satt seks tømmegrillen rundt i borettslaget. De blir mye brukt. Det er noen som brukes veldig mye. Det er de ved lekeplassen og oppe på haugen».*

Når det gjelder Enebakkveien 37 er det tidligere diskutert at tilgjengelige arealer inne i bygården og utenfor er begrenset. Men det er en tydelighet mellom det offentlig, det halvprivat og det private, selv om de private og halvprivate områdene glir mere inn i hverandre.

Informant, E37 *«Det er behov for det lukkede og det åpne i et nabolag. Slik at vi kan ha litt av begge deler. Det er interessant hvordan ting er bygd, er knyttet til hvordan folk møtes».*

I Enebakkveien har de også opparbeidet halvprivate arealer ved at de tar tatt arealet som ligger utenfor deres tomt og etablert en byhage. Dette er et viktig halvprivate rom i Enebakkveien, i tillegg til trappeløpet.

Oppsummering av funnene

Funksjonsdeling og overganger mellom de ulike sonene i nabolagene har en viktig funksjon. Både i forhold til å kunne lese og forstå strukturene, men også får å legge til rette for møter og muligheten til å ikke møte andre. De halvprivate og halvoffentlige sonene er hvor den sosiale kontakten i nabolagene skjer- det er her det legges til rette for de sterke båndene mellom naboene som utvikles over tid, og har en utrolig viktig funksjon i nabolagene.

Oppsummering av kapitelet om det bygde

I dette del kapitelet har jeg analysert hvordan de bygde strukturene inn i nabolaget påvirker utvikling av bærekraftige og inkluderende nabolag.

De bygde strukturere i nabolagene som legger til rette for møter og felleskap har en avgjørende betydning for at naboer skal kunne møtes og utvikle et felleskap. Det er også viktig å ha fokus på de stedene i nabolaget hvor alle må ferdes, som inn- og utganger, post- og søppelkasser, trapperom- på disse stedene må det legges inn kvaliteter som både muliggjør at beboere kan stoppe opp og prate.

I tillegg til at nabolagene må ha tydelige indre strukturer i forhold å kunne lese nabolaget, og dele det inn i ulike soner. Forholdet og overgangen mellom de offentlige rommene, til de halv offentlige/halvprivate rommene til de privat er viktige fysiske strukturer i et nabolag, både for å lese og forstå nabolagets struktur, men disse sonene er også avgjørende for de sosiale møtene, eller muligheten til å ikke delta i det sosiale.

Menneskene

De teoretiske perspektivene viser at vi mennesker har behov for nabolaget og naboskapet i ulike livsfaser og alder. Vi er mest avhengig av de nære fysiske omgivelsene og de sosiale felleskapene når vi er barn, når vi har små barn og når vi blir eldre. Av den grunn er det særlig viktig at disse gruppene blir ivaretatt og tar en del i naboskapet.

Det er menneskene som skaper gode nabolag med tette felleskap. Det at vi bor i et nabolag, gjør at vi er en del av et felleskap. Dette felleskapet påvirker oss i ulik grad og vi kan velge å ta en del av felleskapet eller være en som observerer. Det er heller ikke alle nabolag som har noen form for felleskap, hvor man velger å ikke gå ut fordi du hører noen som går forbi eller er i trappoppgangen, eller ikke vet noe om naboene.

De fire nabolagene som er studert i denne oppgaven er alle gode nabolag, med felleskap, hvor mange bor over lenger tid, de har alle en spredning i alder, men det er lite etnisk mix. Alle nabolagene er relativt dyre nabolag i forhold til beliggenhet og områdene rundt. Enebakkveien anses også som et dyrt nabolag fordi det er vanskelig å komme inn og det gir økonomisk frihet ved å betale lav leie.

Nabolag og bomiljøet påvirker både den fysiske og mentale helsen. Hvor sosial samhørighet er viktig for vår livskvalitet og velferdig i et mindre geografisk område som et nabolag. Nabolag kan ha betydning for hvilke bånd som knyttes mellom beboere, og i vår sammenheng, hvordan nabolaget i seg selv kan bidra til å fostre for eksempel sosial støtte, affektive bånd, sosial kapital og stedsfølelse. Sosial bærekraft knyttet til sosial samhørighet og inkludering handler på nabolagsnivå om den sosiale støtten som kommer alle beboerne til gode gjennom samhandling og nettverk.

Livsfaser og bostabilitet

Nabolagene spiller ulike rolle i forhold til ulike livsfaser. Dale (1986) sier at det er barn og eldre som jevnt over er de grupper som er mest avhengig av nærmiljøet og kvaliteter i de nære fysiske omgivelsene, hvor effekten av lav sosial mix vært være mest uheldig for disse. (Dale, 1986). Samtidig sier informantene at det er mange som har behov for nærmiljøet i småbarnsperioden. Når barna blir større og etter hvert flytter ut er det ikke så stor behov for nabolaget, før dette behovet kommer tilbake når man selv blir eldre.

Alle nabolagene har en god alders mix, med eldre og en yngre befolkning. Dale (1986), sier også at blandete områder med en balansert sosial mix eller moderat homogenitet, det vil si en svak segregasjon, vil gi berikende sosial og aldersmessig variasjon, som kan fremme toleranse, for sosial og

kulturelle forskjeller, skape kontakt og forståelse mellom generasjoner og yrkesgrupper, og fremme sosial mobilitet.

Kvinne, vindmøllebakken» Miksen i huset er veldig god i alder. Det er 15 pensjonister, 5 barnefamilier- de som også har tenåringer, det er kanskje litt få barnefamilier hvis vi skulle ønsket. Men det er veldig god spredning i alder».

I vindmøllebakken er det god alders mix, men samtidig er det mange som er midt i livet og eldre. Grunnen til at det ikke er flere yngre eller barnefamilier kan kanskje sees i sammenheng med konseptet gaining by sharing er nytt og det kan vært usikkert rundt hvor fordelaktig en slik måte å bo på vil være for småbarnsfamilier. Det er enklere for de godt voksne, og eldre og både delta i felleskap og se klare fordeler med å bo tett.

I de andre case nabolagene er også alders mixen god. Det er bare bananblokken som også har en viss etnisk mi.

Kvinne, bananblokka: «det er mange eldre og småbarnsfamilier her, også er det mange fra andre nasjoner som flytter inn. De holder seg litt for seg selv».

I Enebakkveien har de noen barnefamilier. Dette blir i flere intervjuer dratt frem som viktig for dynamikken i huset, og er med på å skape samhold. Barna er også viktig også på tvers av bokollektivet og de er også med på å dempe konflikter i huset. I Enebakkveien har de også arrangert egne barnemedvirkningsmøter slik at barna også skal ha innvirkning på aktiviteter i huset.

Informant, Enebakkveien 37: «Det er veldig viktig å ha barn her. Det gir oss et veldig anker i gården og en god balanse. Ikke bra med en for homogen gruppe. Et mangfold».

I Tåsenløkken er det flere eldre som er født i nabolaget og har bodd der hele sin levetid.

Kvinne, Tåsenløkken: «det er ganske morsomt at flere av våre naboer er født her og har bodd hele livet sitt her, det gir nabolaget en tidshorisont og en annen dybde, fordi vi kan høre historier om hvordan det var for 60 år siden i dette nabolaget, hva de gjorde under krigen, og om melkebilen som gikk igjennom nabolaget». Denne tidsdybden som de eldre i nabolaget gir, anses som både spennende fordi nabolaget har noen tidsvitner som kan fortelle om hvordan nabolaget var og hvordan det har utviklet seg. Samtidig sier dette noe om kvaliteten ved nabolaget, at de har valgt å tilbringe alle sine år i dette nabolaget er et kvalitetsstempel, og noen konstante elementer i nabolaget.

I Bananblokka har de også dette kvalitetsstemplet og mange tidsvitner hvor det er en gjeng eldre som flyttet inn med barn og mann da blokken var bygget. De har et stort sosialt nettverk i blokka

med en gjeng eldre damer som passer på hverandre, sjekker hvis det noen som ikke kommer ut å drikkekafe og holder hverandre i form.

Kvinne, Bananblokka: «. Synes det er veldig fint å bo der og har ikke lyst til å bo et annet sted så lenge vi kan gå ut og sitter å prate med naboer og drikke kaffe. Å ha noen å møte hver dag er veldig viktig».

Oppsummering

Alle nabolagene har høy grad av bostabilitet, en god aldersmix og en god mix i forhold til livssituasjoner. Dette oppleves som mange som både en kvalitet og gir nabolaget en form for stabilitet eller et fundament. Denne «likheten» mellom naboer har det resultatet at ingen av disse nabolagene er spesielt konfliktfylte. De er ganske harmoniske steder å bo, men også som et resultat av at det er en god spredning i alder, livssituasjon, hvor mange bor over lang tid eller hele livet.

Trygghet i nabolaget.

Nabolaget er vår trygghetszone, selv om det består av en rekke ulike offentlige gater, er de felleseie for dem som bor der. Deres offentlighet formidles av deres «naboskapelighet». Her kan beboerne skape sin egen verden. Nabolaget tilbyr sine beboere steder som de kan tilpasse etter sitt eget bruk (Robbins, 2005).

Å høre hverdagslyden til andre, og vite at noen hjelpe deg eller barna dine dersom det er behov, at det alltid er noen som er hjemme gir en stor trygghet, i tillegg til at vi ikke føler oss så ensomme. Det gjør også noen med hvordan vi lever livene våre.

Kvinne, vindmøllebakken» *De foreldrene som bor her sier at det fantastisk at de bare kan slippe ungene ut også er de ivaretatt. Og alle som bor her er oppmerksomme og har omsorg for de som bor her».*

Å oppleve trygghet og ikke være ensom handler ikke alltid om å være en del av det tette nettverket i nabolaget, og delta på middager og passer hverandres barn. Deltagelse kan også oppleves gjennom å betrakte de som er sammen, eller å gå ut på tidspunkter man vet at andre i nabolaget kommer hjem eller er ute. De sterke båndene mellom noen naboer, påvirker også de med svakere bånd.

Kvinne, Tåsenløkken» *En ting jeg ikke har tenkt på før er at det er flere voksne som passer på barna, både at de snakker med dem og jeg vet at hvis de hadde gjort noe er det stor sannsynlighet for at vi får vite det fordi det er mange i nabolaget som ser og følger med de barna som bor her. Flere som har øyne på barna. De vet at de ikke kan gjøre hva som helt fordi det er mange som ser de, og kjenner de igjen. Dette gjelder primær de nærmeste naboene og foreldre til barn i klassen. Men når barna begynner på ungdomskolen mister vi den sosiale kontrollen».*

Denne trygghetsfølelsen er et viktig moment for alle informantene. Det at nabolaget som kollektiv både tar vare og bryr seg om eldre og yngre i nabolaget har stor verdi, i tillegg til at det er med på å gi noen rom i hverdagen ved at foreldre kan bytte på å se og observere barna. Dett handler også oss å koble oss på hverandre, bli glad i hverandre og se hverandre. Trygghet i dette perspektivet handler i stor grad om å bli ivaretatt.

Informant, Enebakkveien: «Når det gjelder trygghet for barna som bor her er det veldig fint med en hage fordi leilighetene er så små, og jeg kjenner jo barna som bor der så jeg vil jo ikke la de svinse ute på veien. Jeg vil jo passe på de. Det er mange som ikke har familie og da setter mange pris på at de får hjelp- jeg vet at flere setter pris på det».

Og det handler også om de grunnleggende tingene som å ha et sted å høre til, et sted å spise middag, og noen som sier hei når du kommer hjem.

Informant, Enebakkveien 37: «Det er utrolig viktig å bo et fast sted, hvor man f.eks spiser middagen sin, det utrolig betydningsfullt, og det er rart at ikke politikere er mere opptatt av basise ting som dette. skal ikke undervurdere det å høre til og komme hjem».

Å føle seg trygg og ivaretatt handler også om å bli akseptert og godtatt for den man er, samtidig som de som bor tett sammen ser verdien av et naboskap, og er nysgjerrige på de som bor ved siden av.

Mann, vindmøllebakken. «Jeg hadde ingen store tanker om nabolag før jeg flyttet til vindmøllebakken. Kjente nesten ikke naboene der vi bodde i 15 år. I den grad jeg har tenkt på nabolag har jeg tenkt på en type blokk hvor alle bor som sill i tønne og ikke kjenner hverandre. Du aner ikke hvem som bor to hakk bortenfor deg».

Sitatet viser at nabolaget for informanten har i mange sammenhenger vært noe negativt, og vært forbundet med en grad av ensomhet, men at dette ordet er redefinert etter at han flyttet til vindmøllebakken.

Oppsummering

Trygghet handler om å vite hvem dine naboer er. Ha en sosial oversikt, noen å si hei til eller, og ha et overblikk. Samtidig handler det om at det å føle en trygghet til at noen passer på, det er noe som ser, det er noen som følger med, og dette gir en frihet. Denne oversikten eller blikket på hverandre handler ikke om den negative betraktningen om nabokjærringa som sitter i vinduet og følger med. Det at vi følger med hverandre er noe positivt for informantene. I tillegg gir denne tryggheten gjennom å kjenne naboene våre, oss en mulighet til å redefinere det vi opplevde som negativt.

Organisering av felles aktiviteter, hverdagslivet og det sosiale

I nabolagene som er studert arrangeres og organiserer felles aktiviteter veldig ulikt. For noen er fellesskapet basert på spontane møter som utvikler seg til en middag eller å være sammen på lekeplassen eller bare ta en prat, men i andre er dette mere organisert.

I Enebakkveien pågår det til enhver tid et prosjekt. Det er jevnlig møter, fellesmiddager, dugnader, hvor fellesaktiviteten er en del av hverdagen. Dette kan være veldig berikende, men også krevende.

Informant, E37:» *Det viktigste for at dette huset skal fungere er deltagelse og engasjement. Viktig at man vil samme vei. Vi har en holdning om at fellesskapet ikke kveler individet, men som styrker din individuelle frihet. Fellesskapet er mere krevende og tidskrevende. Det er viktig å ikke fokusere på de negative tingene med fellesskapet, men de positive».*

I Enebakkveien er de opptatt av at de som gruppe er mye sammen, dette handler om å forstå og kjenner hverandre, og gjennom dette ha både en toleranse og løse opp i konflikter. En av strategiene for å få dette til har vært å bruke dugnadene som en arena.

Informant, E37 «*Når de som bor her ikke sosialiserer nok kan det bli usunne forhold. De får ikke pratet nok sammen. Mange blir tvunget til å være sammen, men ikke nok, og da er de sammen på en overfladisk måte. Derfor er det fint å jobbe sammen på dugnad og prosjekter, det skaper en inngang til å løse konflikter og se hverandre. Da forsvinner ofte konfliktene. Dette har jeg sett mange ganger. Spesielt etter man har brukt seg selv og er slitene».*

Vindmøllebakken, som på mange måter kan sammenlignes med Enebakkveien, der fellesaktiviteter blitt en stor del av måten å bo på. Under koronapandemien ble en oppblomstring av aktiviteter og sosiale sammenkomster.

Kvinne. Vindmøllebakken: «*Under korona da ble det en oppblomstring av engasjement og det har aldri vært bedre å bo i vindmøllebakken. Alle var hjemme og ungdommer kom hjem fra studier, så det var et fortettet sosialt fellesskap».*

Under koronaepidemien fikk nabolagene er veldig viktig rolle fordi de fleste av oss ikke gå gikk på jobb, møtte ikke venner eller familie. Mange nabolag organiserte seg for å hjelpe de som var i isolasjon med å handle, byttet på å passe barn når det var hjemmeskole og barnehage, og passet på at de eldre hadde det bra. Flere av beboerne i de ulike nabolagene har fortalt at pandemien var positivt for samholdet i nabolaget.

Kvinne, Vindmøllebakken «*Den perioden har skapt et ekstra lim. Vi har blitt mye bedre kjent og har funnet ut at vi kan gjøre mange ulike ting sammen og at vi kan bruke huset på nye måter. Det gårdsrommet var det ingen som hadde brukt før, det egner seg ypperlig til konserter*».

Fellesaktivitetene i vindmøllebakken er organisert gjennom de ulike arbeidsgruppene, samtidig som mange ble bedre kjent under korona er mye av aktivitetene også basert på spontane møter.

Mann, Vindmøllebakken: «*Mange er ennå trygge nå enn før. Hvis vi bare går ut av leiligheten, så er det noen å være med. Det er litt som da vi var små, kan komme ut å leke?*

Det informantene i vindmølle bakken sier at etter hvert som beboerne har blitt bedre kjent med hverandre gjennom organiserte aktiviteter, er disse etter hvert også drevet av de spontane møtene fordi naboene vet at hvis jeg går dit eller dit møter jeg alltid noen.

I bananblokka er det spesielt de eldre som har bodd i blokken i mange år som har et organisert felleskap, med en primus motor, og mange hjelpere. Velferden er historisk en frivillig organisasjon som tilbudet ulike fritidstilbud, og aktiviteter. Velferden i Bananblokken ble opprette da blokken ble bygget for å arrangere aktiviteter som julegrantenning, dugnad, strikkeklubb osv. Velferden er fortsatt aktiv i Bananblokken.

Kvinne Banablokka» *Det er ei som er i velferden som ordner i stand alt i borettslaget. Hun er primus motor for alt som skjer i borrettslaget. Hun planter og kommer med vafler og kaffe. Tror ikke det hadde vært noen aktivitet dersom det ikke hadde vært for henne. Ikke noe bingo eller sommerfest heller*».

De organiserte fellesaktiviteten som velferden har stått for i Bananblokken har hatt stor positiv innvirkning på det sosiale felleskapet fra blokken ble bygget og frem til i dag.

I Tåsenløkken, til forskjell fra de andre case nabolagene, få organiserte fellesaktiviteter. Det er julegrantenning, og noen ganger egg jakt i påsken, men ikke noe mer organisert enn dette. Under korona pandemien ble det i Tåsenløkken, som flere av de andre nabolagene, en oppblomstring av felles aktiviteter, som St. Lucia tog, og korp og leker på 17 mai. 22. De fleste sosial aktiviteten er basert på de spontane møtene. Grunnen til at det ikke er et organisert sosialt felleskap er basert på antakelse om at de fysiske strukturene legger veldig til rette for mange spontane møter, i tillegg til at dette har blitt en sosial praksis i nabolaget.

Kvinne, Tåsenløkken:» *Man har ikke så mye overskudd i hverdagen til å planlegge så mye, men at man heller bare tar mange møter spontant. Samfunnet er i dag lagt opp til at man skal takle så*

mange ting, også klare det sosial. Det blir så mye press. Da er det deilig å ha spontane opplevelser og middager som en del av hverdagen».

Å bo i sosiale tette nabolag med mennesker vi tilfeldig havnet sammen med kan både være svært givende, men også svært krevende. Hvert år behandles nærmere 1000 nærmiljø saker i konfliktrådene rundt i landet, saker som omhandler alt fra trær og løv som faller ned på naboens tomt, til trampolinestøy, parkering og røyking på balkong. Mange av sakene har bakgrunn i vi ikke snakker sammen og trenger hjelp til det (nrk.no) Det er krevende å bo tett slik beboerne gjør i nabolagene som er studert.

Vindmøllebakken og Enebakkveien er nabolag som er unike i denne sammenhengen, hvor de bor tett og det er en forventning om å bidra sosialt i nabolaget. Hvor krevende dette kan være illustreres i sitatene under:

Mann, vindmøllebakken. *«Det var slitsomt og utmattende å stole på hverandre i begynnelsen, som en gruppe. Jeg har lett for å by på meg selv, men ved å gjøre det er det andre som trekker seg tilbake. Jeg er så gammel at jeg er bevist på dette, men samtidig må man finne en balanse. Noen må jo også «bjuda på» ellers så skjer det ingenting»*

Informant, Enebakkveien; *«Jeg tror beboerne vil si at det sosiale er det beste og det kjipeste. Litt som å bo i en stor familie. At vi aldri er alene som er det beste og det verste.»*

I disse to nabolagene har beboerne tatt beviste valg om å bo steder der det krever at de gir mye av seg selv og bidrar til felleskapet. Modellen i vindmøllebakken, Gaining by Sharing har hentet inspirasjon fra land som Danmark, Nederland og Tyskland hvor bærekraftige bofellesskap er langt mer utbredt. I Enebakkveien bruker de modell fra Tyskland.

Mann, Vindmøllebakken» *Kan alle bo i et slikt fellesskap? Ja, det tror jeg, men alle kan ikke bo med alle. Det er ett par og en enkeltperson som allerede har flyttet. Personligheten din spiller til slutt en rolle ved at alle må gi litt av seg selv. Jeg gir mye av meg selv».*

Det disse sitatene viser at informantene i disse to nabolagene legger inn en stor innsats i å få det sosiale til å fungere, samtidig som at dette er krevende. Men det er også dette som gir mest igjen til de som legger igjen denne innsatsen.

Kvinne, Vindmøllebakken:» *I vårt tilfelle er det kanskje enda mere engasjement for at vi skal se hverandre, fordi vi har nabolaget definert som et fellesskap. Og der skjer det noen veldig interessant, fordi alle hadde en forventning om et sosialt fellesskap. At det var en intensjon om at dette skulle*

fungere sosialt. Det er viktig at det er en intensjon om et sosialt felleskap og da oppfører man seg deretter. I tillegg til at man kan gå inn i sin egen leilighet og trekke seg tilbake».

Denne forventingen om at det sosiale skal skje og fungere i Vindmøllebakken og Enebakkeveien gir disse nabolagene et annet ansvar enn Tåsenløkken og Bananblokka, som er mere tradisjonelle tette nabolag. I disse nabolagene må hver enkel gi noe til felleskapet, men det må hele tiden være den forskjellen mellom å være sosial i de arealene som er felles, og kunne trekke seg bort og inn i hula.

Opplevelsen av å være sosial kan være ulik, og varierer i forhold til alder, om man har små barn eller bor alene. Det sosialt livet i nabolagene handler ikke alltid om å delta aktivt, det kan også handle om å observere.

Eldre Kvinne, Tåsenløkken; «det er så fint å ha så mye å se på, så mye liv fra lekeplassen. Jeg følger med på barna som bor rundt meg, hvor store de blir og hvor raskt de løper. Det er så mye å se på. Det har jeg vært veldig glad for. Det er så hyggelig. Tenkt å sitte i 4. etasje uten balkong. Da hadde jeg vært helt alene, og følt meg helt forlatt».

Gjennom å se på det sosiale livet, hvordan de ulike naboene samhandler, hvem som er sammen, er også en form for deltagelse. Da er det viktig at det sosiale livet også er lagt opp til å skje mellom og rundt husene, ikke bare på bestemte steder i nabolaget.

Hverdagslivet, utspiller seg på to plan: Det ene handler om hvordan den synlige atferden utspiller seg i det offentlige gaterommet, gjennom klær, oppførsel, gang stil og i hvordan man tar i bruk, eller unngår, spesielle steder. Det andre kalles «forventede symbolske belønninger», som avhenger av hvordan man lærer seg å bli en del av fellesskapet og å leve sammen med de andre i nabolaget (Robbins, 2005).

For alle informantene er nabolaget en stor del av hverdagslivet, hvor naboer møtes på vei til jobb og skole, vinker til hverandre på gaten eller tar en prat på butikken. I hverdagslivet er de spontane hyggelige møtene viktige, å låne noe til middagens som ble glemt, eller å ta en kaffe eller et glass vin etter at barna er lagt.

Kvinne, Tåsenløkka: «Jeg visste at jeg ikke hadde lyst på enebolig fordi det oppleves veldig avgrenset og privat, og at man ikke bare kan gå inn dersom man ikke inviteres, og her der det mere åpenhet og mulighet for spontane møter.

Mange av informantene har tatt bevisst valg om hvilken hverdags situasjon vi ønsker å ha. Flere informanter har snakket om viktigheten å ha et sosialt felleskap rett utenfor døra, hvor det er blitt fortalt flere historier om det «ensomme» livet i enebolig.

Informant, Enebakkveien 37» *Barnepass og matlaging, at man er en del av et større felleskap. Det føles godt å ta vare på hverandre og ikke bare sitt eget hjem. Men er ikke uten diskusjoner».*

Oppsummering

De empiriske dataene viser at det er forskjell på nabolagene som har et mål eller en visjon om å være et tett nabolag med mye felleskap, enn de mere tradisjonelle nabolagene hvor mye av kontakten og aktiviteten er basert på mere spontane møter. For at nabolag som Enebakkveien og vindmøllebaken skal fungere er de også avhengig at det sosiale fungerer og da må beboerne møtes jevnlig og dette krever en form for organisering gjennom arbeidsgrupper eller dugnad, hvor beboerne «tvinges» til å være sammen, og bli kjent med hverandre. I Bananblokken har de også en form for organisering av felleskap, men dette innebærer færre aktiviteter enn i de andre nabolagene. I tåsenløkken er det få organiserte aktiviteter, her er det interne gangveien, hvordan hagene er organisert, og den lekeplassen som tilrettelegge for møtene og det sosiale livet.

Det sosiale livet i nabolagene kan foregå på mange ulike måter, gjennom det organiserte felleskapet og aktiviteter, gjennom spontane møter som er i noen grad styrt av en nabolagspraksis, eller gjennom å observere og legge opp deltagelsen på tidspunkter hvor det er noen med stor sannsynlighet går fordi.

Oppsummering av kapitlet om menneskene.

Betydningen av Bo stabilitet, trygghet og sosialt felleskap i hverdagslivet er viktige funn i oppgaven. På tross at alle nabolagene har ulike form for organisering av det de sosiale aktivitetene i nabolaget, fungerer dette godt. Dersom disse aktiviteten skal ha en mere spontan form, er dette mere avhengig av de bygde strukturene som «tvinger» naboer til å møtes og at naboene kjenner hverandre. Dette henger tydelig sammen. Trygghet handler ikke om å være trygg fra noen utenfra, men trygghet i at noen ser, noen passer på og noen tar ansvar. Bo stabilitet henger ofte sammen med nabolagets kvaliteter og mulighet til å gjennom ulike livsfaser. I alle nabolagene er dette mulig, selv om det i Enebakkveien er litt mere krevende enn i de andre fordi bygingsstrukturen har en vesentlig dårligere standard enn det vanlige leiemarkedet.

AVSLUTNING

I de foregående kapitlene har jeg presentert og gjennomgått teori, redegjort for metode og fremgangsmåte, presenter og analysert case nabolagene, og analysert funnene i oppgaven.

I denne oppgaven skulle jeg besvare spørsmålet; **Hva er viktige dimensjoner som må være til stede for at nabolaget skal være bærekraftig og inkluderende slik at det kan utvikles et naboskap?**

For å gjøre dette har jeg tatt utgangspunkt i de tre dimensjonene; omgivelsene, det bygde og menneskene.

Hypotesen er illustrert slik:

Ved å bruke disse dimensjonene har det vært mulig å diskutere hvordan et naboskap mellom de som bor sammen i et nabolag kan utvikles, fordi dimensjonene gjør det mulig utforske dette spørsmålet fra ulike vinkler. I denne oppgaven har det vært viktig å forstå dynamikken i de ulike nabolagene, og samtidig kunne analyse hvorfor disse nabolagene er god steder å bo med tette felleskap.

Analysen viser at omgivelsene rundt nabolaget har en viktig funksjon, både i forhold til hvordan de rammer nabolaget inn og gir nabolaget en definert skala. I omgivelsene ligger det også mange viktige kvaliteter som virker inn på nabolaget.

Omgivelsene har betydning og innvirkning på både hvordan vi betrakter og vår forståelse av nabolaget. Nabolaget i seg selv er helt avhengig av omgivelsene rundt fordi det er her det kulturelle livet er, et mangfold av aktiviteter, og hvor vi deltar i samfunnet. God tilgang eller nærhet til omgivelsene har betydning for våre sosiale relasjoner og sosiale liv både i og utenfor nabolaget. Hele tiden beveger oss gjennom fra hjemmet, gjennom nabolaget og ut til omgivelsene, og tilbake, dette gjør at nabolaget som den mellomsonen det er, dras inn både i hjemmet og inn i omgivelsene. Dette gir en opplevelse av at hjemmet har en vid definisjon, ikke begrenses til egen boenhet, men at området rundt og nabolaget er en del av det definerte hjemmet. Dersom disse viktige møteplassene ikke finnes i nabolaget, kan dette ha betydning for hvor streke båndene i nabolaget er eller kan utvikle seg til å bli.

Samtidig som at disse strukturene tøytes og dras ut i ulike retninger har vi behov for det kjente, nære og konstante. Vi trenger å vite hvem vi er som hører sammen. Viktigheten av å definere eller ha et forhold til av nabolagets grenser er sentralt for å kunne ha oversikt og ha en størrelse eller skala til å forholde seg til. Så selv om nabolaget i mange sammenhenger er utflytende og til del overlappende, oppleves det av informantene at å ha en opplevd grense i forhold hvem som er oss og de som nyttig for å både skape en form for identitet, men også ha et forhold til hva er mitt felleskap der jeg hører til.

Kobling og kontakt med områdene rundt nabolaget gjør det enklere for oss å opprettholde flere vennskap og tette sosiale bånd, som går på tvers i byen. Omgivelsene har også sterke identitets faktorer som er forsterke opplevelsen av nabolaget.

Opplevelsen av være omgitt av grønt eller ha tilgang/eierfølelse til områder med grønne kvaliteter gir både en opplevelse av frihet, men påvirker også bokvaliteten og identiteten i nabolagene. De grønne kvalitetene har positiv på helsen, gir også et inntrykk av at disse rommene inn nabolagene og utenfor er forbundet med nabolagenes identitet. I Enebakkveien har de byhagen, i Tåsenløkken er det hagene, i Bananblokka er det nærheten til skogen og det grønne rundt blokken, og i Vindmøllebakken er det drivhuset og de grønne inne i nabolaget.

Nabolagene har ulike form, som representerer den tidsånd forståelse av det gode nabolaget. Allecase nabolagene er gode nabolag, som også viser at ulike form kan gi gode nabolag. Det alle nabolagene har er at de bygde arkitektoniske utforming og struktur tilrettelegger for møter mellom mennesker, som er utrolig viktig for dannelsen av felleskap. I Enebakkveien er det nesten mangel på områder som «klemmer» menneskene sammen, I tåsenløkken er det stikkveien og lekeplassen som er viktig, hvor det i bananblokken har vært viktig å lage disse stedene å møtes gjennom å ta i bruk rom både innendørs og utendørs til sosial møter. I vindmøllebakken henger dette sammen med at alle steder hvor beboerne kan møtes er det lagt inn kvaliteter som forsterker ønske og muligheten for å stoppe opp. Gjennom dette er det helt tydelig at alle steder hvor beboerne må ferdes i hverdagslivet har et potensial for møter, derfor er det viktig at inn- og utganger, postkasser, søppel kasser, trappopp ganger er utformet på en slik måte dette forsterkes. Disse strukturene gir også beboerne en mulighet til å få en sosial oversikt over de vi bor tett sammen med.

Analysene viser også viktigheten av en tilstedeværelse og en tydelighet mellom de ulike sonene i et nabolag, som de private, halv- private og de offentlige rommene. Disse sonene hjelpe oss mennesker å lese og forstå de sosiale strukturene i et nabolag, samtidig så gir de et handlingsrom i forhold å velge hvilke sosial rom det er ønskelig å gå inn i, eller å velge å ikke delta.

Hvordan arealene, som eies av alle, som fellesarealer, lekeplass eller innendørs møteplasser tilrettelegger for felleskap og spontanitet, har mye å si for om og hvordan vi møtes. Dersom disse fellesarealene ikke finne inne i nabolaget, og i omgivelsene kan dette påvirke de sosiale nettverkene i nabolaget.

Når det gjelder menneskene som i nabolagene er det ulikt hvordan felleskaper organiserer aktiviteter og felleskap. I disse fire case nabolagene varierer det fra det gjennomplanlagte og det nødvendige i Vindmøllebakken og Enebakkveien, til det mere frivillige og spontane i Bananblokka og Tåsenløkken. Funnen viser at hvordan mennesker møtes i nabolagene, handle også om hvilke tradisjoner eller handlingsmønstre som er etablerte. Funnene viser også at bo stabilitet og følelsen av trygghet er viktig i nabolagene. Hvor trygghet både handler om en følelse av ikke være ensom, men også om hvordan nabolaget tar vare på de som bor der. Engasjement for det kollektive og den enkelte gir også dype koblinger til nabolaget ved at de ulike formene for svake eller sterke bånd mellom påvirker hverandre. Hvor engasjement hos noen har stor påvirkning på nabolaget som helhet.

Spørsmålet blir dermed: er disse dimensjonene viktige for at nabolaget skal være bærekraftig og inkluderende slik at det kan utvikles et naboskap?

Analysene viser at ja, omgivelsene, de bygde strukturene og menneskene er viktige dimensjoner.

Fordi naboskapet dannes mellom dimensjonene eller ved å plusse de sammen. Det er kombinasjonen av alle dimensjonene som skaper et sosialt nært fellesskap mellom de som bor i samme nabolag, som kan kalles naboskap.

Naboskapet beskrives av informantene som er nært sosialt fellesskap, som ikke handler om en ene nabo, men om hva summen av alle de naboene de har et forhold til, og hva dette gjør med oss. Naboskap gir trygghet og stabilitet, det er gjenkjennbart og beveger seg sakte i utvikling, det gir en opplevelse av å aldri være alene, selv om vi er alene. Naboskapet handler om å ha noen å si hei til, noe som ser deg, noen som bryr seg om deg. Naboskapet trenger ikke å være det viktigste fellesskapet i livet, og det har større betydning i noen livsfaser enn andre, og noe som følges oss dersom vi bor lenge på samme sted. Men det også preget av en skjørhet fordi mye av naboskapet er basert på at vi bor akkurat der vi bor med de naboene vi har.

Å være del av et slik naboskap oppleves for flere som å være fantastisk, selv om det er vanskelig å beskrive, og gir det en følelse av å høre til.

Naboskapet kan være enkelt og lett, og utfordrende. Naboskap handler også om den innsatsen som legger inn i nabolaget, og om de menneskene vi knytter oss til, og det fellesskapet kan oppleves som

en utvidet del av familien. Naboskapet kan gi selvtillit og god selvfølelse, fordi det er andre som anerkjenner den du er og det du gjør, men det krever god kommunikasjon mellom naboer.

Naboskapet kan være basert på organisert fellesskap eller bygges ved spontane møter.

Nabolag hvor det er naboskap, er noe å være stolt over, som andre anerkjenner, og for noen kan det forandre livet.

LITTERATURLISTE

- Kaul S. Nærmiljø og nærmiljøverdier : forsøk på en definisjon. Bd 1982:107. NIBR Norsk institutt for by- og regionforskning; 1982.
- Tjora, Aksel Hagen (1967-) (forfatter). Sammen i byen : en sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning. (Tjora AH, Henriksen IM, Fjærli T, Grønning I, red.). Tapir akademisk forl; 2012.
- Wellman, Barry og Leighton, Barry. Networks, Neighborhoods, and Communities: Approaches to the Study of the Community Question. Urban affairs review. 1979;14 (3):363–390.
- Dale B. Byens sosiale geografi : om nærmiljø i byer. (Jørgensen S, red.). Byforskningsprogrammet Universitetsforlaget; 1986.
- Gehl, J. (1971/1996) Livet mellom husene: udeaktiviteter og udemiljøer. Arkitektens Forlag, København.
- Gullestad M. Livsstil og likhet : om nærmiljø i byer. (Byforskningsprogrammet, red.). Byforskningsprogrammet; Universitetsforlaget; 1986.
- Nordahl B. Evaluering av Aksjon nærmiljø : første delrapport [elektronisk ressurs]. Bd 98. (Aksjon nærmiljø (prosjekt), red.). Norges byggforskningsinstitutt; 1992.
- Schiefloe PM. Nærmiljø i bysamfunn. (Byforskningsprogrammet, red.). Byforskningsprogrammet Universitetsforlaget; 1985.
- Robbins, Edward. 2005, Et nabolag uten naboskap: Virkningene av fornyelsen på Grünerløkka. I: Jonny Aspen, red. By og byliv i endring: Studier av byrom og handlingsrom i Oslo. 2005. utg.
- Jane Jacobs. The uses of city neighborhoods. I: Jan Lin CM, red. The Urban Sociology Reader Second edition. 1961/2013 utg. Taylor and Francis; 2012.
- Walzer M. 1997. On toleration. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Harvey D. 1998. «The New Urbanism and the Communitarian Trap». I Harvard Design Magazine, Winter Spring: 69.
- Mouratidis, K., & Yiannakou, A. (2022). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. Land Use Policy, 112,
- Ellefsen, Karl Otto, 2022. Post covid #9 nabolagene.
<https://karlottoellefsenblogg.com/2022/04/28/post-covid-9-nabolagene%ef%bf%bc/>
- Hofstad, hege og Bergsli, Heidi 2017. Folkehelse og sosial bærekraft En sammenligning og diskusjon av begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger. NIBR-rapport 2017:15

- Barron, L., & Gauntlett, E. (2002). *Housing and Sustainable Communities Indicators Project: Stage 1 Report– Model of Social Sustainability*. WACOSS (Western Australia Council of Social Services). Hentet 17.09.2020 f
- Kaur, Manjot og Evensen, Trill, 2021, Inkubatormiljøer for sosialt entreprenørskap som operasjonalisering av sosial bærekraft i lokalsamfunn – en casestudie av Tøyen Unlimited & Vollebekk Fabrikker. Masteroppgave, Fakultet for landskap og samfunn, NMBU
- Markle, E. A. (2013). Social support, social capital, and social sustainability in Cohousing communities: a mixed-method analysis. (Doctor of Philosophy), Northeastern University, Boston, Massachusetts.
- Talen, E. (1999). Sense of Community and Neighbourhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism. *Urban Studies*, 36(8), 1361-1379.
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9(1).
- Buckner, J., C. (1988). The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology*, 16(6), 771-791.
- Fone, D., White, J., Farewell, D., Kelly, M., John, G., Lloyd, K., . . . Dunstan, F. (2014). Effect of neighbourhood deprivation and social cohesion on mental health inequality: a multilevel population-based longitudinal study. *Psychological Medicine*,
- Wollebæk, D., & Seggaard, S. B. (2011b.) Sosial kapital i Norge - oljen i maskineriet? I S. B. Seggaard & D. Wollebæk (Red.), Sosial kapital i Norge. Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Mauerhofer, V. (2013). Social capital, social capacity and social carrying capacity: Perspectives for the social basics within environmental sustainability. *Futures*, 53, 63-73.
- Nordisk ministerråd (2017). *Tillit- det nordiska guldnetet*. København: Nordiska ministerrådet.
- Sirowy, B. 2015. Offentlig rom i en kompakt by, Oslo, Universitetsforlaget.
- Brattbakk, Ingar og Terje Wessel. "Kapittel 16. Nabolagets effekt: Hva er problematisk med geografisk ulikhet?" Ljunggren, Jørn. *Oslo – Ulikhetens by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017: 337-356
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289-300
- Landázuri, A. M., Mercado, S. J., & Terán, A. (2013). Sustainability of residential environments. *SOSTENIBILIDAD DE LOS ENTORNOS RESIDENCIALES.*, 20(2), 191-202.

- Yoo, C., & Lee, S. (2016). Neighborhood built environments affecting social capital and social sustainability in Seoul, Korea. *Sustainability (Switzerland)*, 8(12).
- Thagaard, T. (2018) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. 5. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dunn, K. (2016) *Interviewing. I: Hay, I (red.) Qualitative Research Methods in Human Geography*. Canada: Oxford University Press. 149-188
- Helgesen, Marit Kristine & Hofstad, Hege (2014). Determinants in Norwegian local government health promotion – institutional perspectives
- Tennøy, Aud, Visnes Øksenholt, Kjersti, Tønnesen, Anders, Hagen, Oddrun Helen, 2017. *Kunnskapsgrunnlag: Areal- og transportutvikling for klimavennlige og attraktive byer*.
- HANSEN, G. S., HEGE HOFSTAD, INGER-LISE SAGLIE, PETTER NÆSS, PER GUNNAR RØE. 2015a. *Kompakt byutvikling*, Oslo, Universitetsforlaget
- Røe, Per Gunnar (2015). *Iscenesettelser av den kompakte byen - som visuell representasjon, arkitektur og salgsobjekt*. I Hofstad, Hege; Saglie, Inger-Lise & Hanssen, Gro Sandkjær (Red.), *Kompakt byutvikling. Muligheter og utfordringer*. Universitetsforlaget.
- Riksantikvaren, SEFAK- register. Om Vålerenga.
<https://miljoatlas.miljodirektoratet.no/KlientFull.htm?>
- Christensen, A. L. G. (1991). *Livet i og mellom husene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bergkvist, J. og Hovdhaugen, U. (2016). Oslo kommunes boligpolitikk i hundre år, Tobias, *tidsskrift for Oslohistorie*, 2016. Hentet fra: <https://www.historieblogg.no/?p=3535>)
- Dokk Holm, Erling, 2018 . Artikkel i aftenposten. *I planene for Ammerud fantes en skjønnhet som aldri ble realisert | Erling Dokk Holm (aftenposten.no)*
- Dokk Holm, Erling, 2018. Artikkel i aftenposten. [I planene for Ammerud fantes en skjønnhet som aldri ble realisert | Erling Dokk Holm \(aftenposten.no\)](#)
- Ruud, Marit, Vestby, Guri, Brattbakk, Ingar, Andersen, Bengt. 2016. *Områdeløft på Ammerud. Trivsel og trygghet på spill*. NIBR- rapport 2016:21. funnet hos: [NIBR's rapport-/notat-mal \(oslo.kommune.no\)](#).
- Brantenberg, T. (1996). *Sosial boligbygging i Norge 1740-1990*. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S.
- Helle, K., Eliassen, F. E. Myhre, J. E. og Stugu, O.S. (2006). *Norsk byhistorie urbanisering gjennom 1300 år*. Oslo: Pax
- Howard, E. og Bryn, H. (1921). *Havebyer og jordbruksbyer i Norge*. Kristiania: Aschehoug
- [Dugnadsånden lever fortsatt \(groruddalen.no\)](#)
- *Midtveisevaluering av områdesatsninger i Oslo, 2021*. FAFO. [Midtveisevaluering områdesatsing Oslo v1.00](#)
- Om Vindmøllebakken, [Vindmøllebakken - Kruse Smith \(kruse-smith.no\)](#).

- Områdesatsing, Storhaug, stavanger. [Områdesatsing Storhaug | Stavanger kommune](#)
- Storhaug Unlimited, [Nye veier til arbeid og velferd | Storhaug Unlimited](#)
- Brattbakk, Ingar; Hansen, Thorbjørn (2004). Post-war large housing estates in Norway – Well-kept residential areas still stigmatised?. Journal of Housing and the Built Environment. Vol. 19.
- Guttu J. (2003). Den gode boligen: Fagfolks oppfatning av boligkvalitet gjennom 50 år. Doktoravhandling 11. AHO.

Bilde 0-1: Enebakkveien 37: Bilde tatt av Sigrid F. Engelstad.....	43
Bilde 0-2: Tåsenløkken hagby. Wikipedia.org	45
Bilde 0-3: The garden city movement. Wikipedia.org.....	46
Bilde 0-4: Bananblokka. Teigens Fotoatelier	50
Bilde 0-5: Vindmøllebakken. Kurse- smith.no	56
Bilde 0-1: lekeplass I tåsenløkken.....	67
Bilde 0-2: lekeplass I tåsenløkken.....	67
Bilde 0-3: Baksiden av Bananblokken med balkonger	68
Bilde 0-4: Drivhuset i vindmøllebakken. helenhard.no	69
Bilde 0-5: kart over enebakkveien 37	73
Bilde 0-6: Kart over Tåsenløkka	74
Bilde 0-7: kart over Bananblokka	75
Bilde 0-8: Bananblokken form, teigens fotoaterie	76
Bilde 0-9: Balkongene i Bananblokka, oppdraggroruddalen.no.....	76
Bilde 0-10: Kart over vindmøllebakken	77
Bilde 0-11: Vindmøllebakken, arkitektbedriftene.no.....	78
Bilde 0-12: bilder hentet fra historiske bilder på finn.no	85

